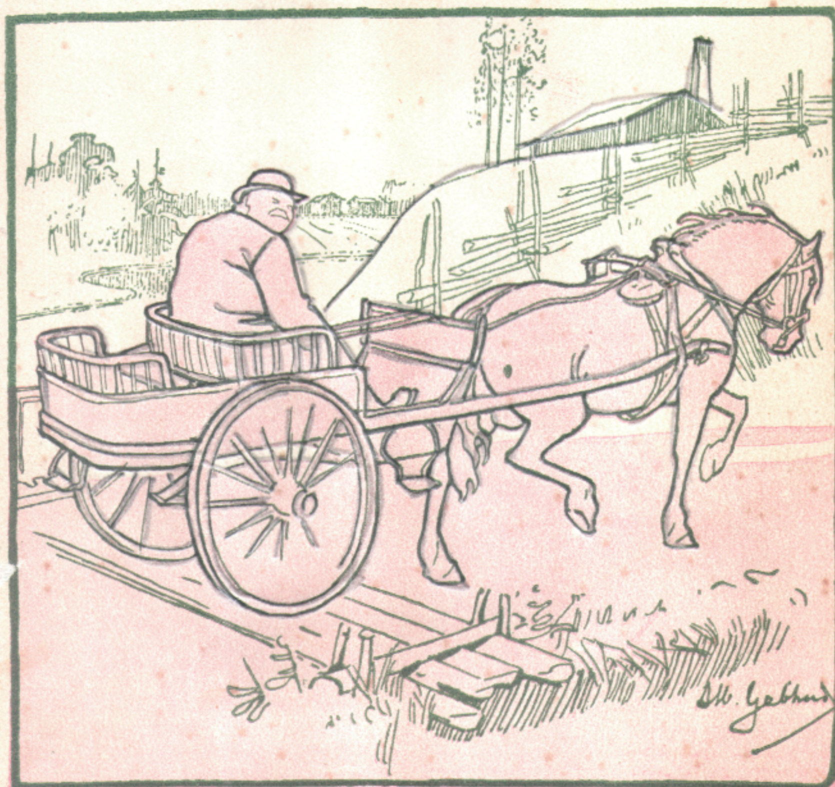
HÄMÄLÄISIÄ

KIRJOITTANUT

JALMARI FINNE

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

HÄMÄLÄISIÄ

HÄMÄLÄISIÄ

KIRJA YKSINKERTAISISTA IHMISISTÄ

KIRJOITTANUT

JALMARI FINNE

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kustannusosakeyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä, 1910

ENSIMÄINEN LUKU

Aakusti ja Emma seisoivat rinnatusten ihan kuin tuomiotaan odottaen kirkkoherran kansliassa.

Maallisen sielukotelonsa pulleudessa istui kirkkoherra keinutuolissa sitä hiljaa edestakaisin nytkytellen ja huulet pitkällä imien viimeisiä haikuja sikaarinpätkästä. Paksu hän oli, kovin paksu. Naaman lihakset roikkuivat velttoina aivan kuin olisivat päässeet yläreunastaan paikoittain irti. Vatsa lyllyi kauniisti tuolin nytkähdyksien mukaan. Tämä hänen ruumiinsa esiintyvin puoli alkoi heti kaulan alta. Ensin se tasaisesti roikkui rintaluita vastaan, teki sitten pienen kuopan, mutta alapäässä se levitti itsensä täyteen voimaansa ja laskeutui lopulta levolle harillaan olevien reisien päälle.

— Vai niin, vai niin, sanoi kirkkoherra, vai vallan naimisiin?

Aakusti rykäisi, vilkaisi saappaisiinsa, jotka hänen tamineissaan olivat se ainoa kohta, mikä ei ollut tullut tarkan pyyhkimisen ja harjaamisen esineeksi ennen pappilaan tuloa.

— Niin, sitähän se olisi.

Hänen ruskettunut naamansa tuli vielä hitusen tummemmaksi, ja otsa, joka lakin alla oli pysynyt vaaleana, leimahti tulipunaiseksi, jotta pellavainen, joka taholle haapparoiva tukka näytti entistäänkin pellavankarvaisemmalta.

— Mitäs morsian tähän sanoo? kysyi kirkkoherra ja, ottaen varovaisesti peukalon ja keskisormen väliin sikaarinpätkän suustaan, katsoi Emmaan.

— Kun Aakusti niin tahtoo, niin tahdonhan minäkin, vastasi Emma.

— Niin, niin, nuorenahan naimisiin on mentävä, sanoi kirkkoherra. Silloin molemmat tasoittuvat toistensa luonteista. Vanhempana naimisiin mennessä, kun molemmat jo elämän kovassa myllerryksessä ovat tulleet valmiiksi höylätyiksi, ei aviollinen mukaantuminen ole helppoa. Silloin on yhdessäolo iankaikkista kihnuttamista, riidanräiskettä ja pahaa pärinää.

— Kai se niin on, sanoi Aakusti ymmärtämättä laisinkaan, mitä kirkkoherra tällä puheellaan tarkoitti. Kai herra kirkkoherra sen asian parhaiten itse tietää.

Vasta ikämiehenä oli kirkkoherra mennyt naimisiin ja tunsi siis avioliiton kireän puolen erinomaisen hyvin. Kuullessaan Aakustin vastauksen katsoi hän terävästi mieheen. Mutta kun hän näki hänen yksitotisen naamansa, hänen kirkkaat, siniset silmänsä, vakavan suun, jonka ylähuulessa oli vaalea, heikko parranalku, niin

hän huomasi, että mies ei ollut ymmärtänyt, mitä hän sanoi. Aakustista hänen katseensa siirtyi Emmaan, joka taatipuvussaan seisoi sulhasensa rinnalla.

— Ei tuolla Aakustilla mikään huono maku ole naista valitessaan, ajatteli kirkkoherra. Mutta kovin pian Emmakin on muodostunut. Joka paikka on niin koreasti sisältäpäin pullistunut.

Ja kirkkoherra katseli Emman tasapiirteisiä kasvoja, joita päivän laikolliseksi polttama, vaalea tukka rajoitti.

Emma koetti kestää kirkkoherran katsetta, mutta silmät eivät pysyneet yhdessä kohtaa, vaan sirrittivät, ja pää keikahteli levottomana. Emma odotti kirkkoherran jotain sanovan. Kun sitä ei kuulunut, niin tyttö tuli levottomaksi, hapueli Aakustin kättä ja naputteli hiljaa Aakustin etusormeen.

Mutta Aakusti oli huomannut kirkkoherran katseet, ja häntä alkoi se suututtaa.

— Mitä se siinä tuolla tavoin mulkoilee? ajatteli hän. Luuleeko hän, että tässä ei ole jaksettu odottaa papin lauseita, vaan on omin neuvoin menty naimisiin?

Ja se ajatus kismitti Aakustia niin kovasti, että silmiin tuli kiukkuinen kiilto ja hän rykäisi.

Kirkkoherra vilkaisi Aakustiin; hän oli päättänyt tarkastuksensa. Hän keinahti tuolissaan pari kertaa oikein lujasti, jotta vatsa lainehteli niinkuin norja taikina tiinussa sitä liikutellessa.

Vuosi vuodelta oli kirkkoherrassa tullut yhä

voimakkaammaksi halu saada kuulla, miten tällaiset nuoret ihmiset olivat toisensa löytäneet. Hän kutitteli etusormellaan riippuvia leukalihojaan ja nauraa narskahti.

— Tässä tapauksessa on aivan varmaan tyttö »syypää», sillä minä en voi ymmärtää, miten tuollainen jörö mies olisi osannut tunnustaa mitään, ajatteli hän.

Hän tarkasti terävästi Aakustia, vaikka tämä loikin kiukkuisen katseensa kirkkoherraan.

Aakusti tiesi varsin hyvin, mikä kuulustelu heillä oli edessä, että he saivat tehdä tiliä siitä, miten olivat kiivenneet avioliiton partaalle, oliko siinä toinen toistaan lirkuttamalla houkutellut vai oliko tuupannut, oliko väkisin ajanut vai olivatko yhdessä juosseet. Mutta Aakusti oli pyhästi päättänyt, että niin kalliita muistoja, kuin hänellä oli Emmastaan, ei hän kerro kenellekään, ei vaikka kurkusta ruuvattaisiin.

— Jos se möhömaha ei tyydy niihin vastauksiin, jotka minä hänelle annan, niin me muutamme toiseen seurakuntaan ja annamme siellä vihkiä itsemme yhteen, oli hän Emmalle sanonut ennen pappilaan tuloaan.

Niinkuin kahlekoiralla, nähdessään vihamiehensä, karvat nousevat pystyyn pitkin ruumista, niin tunsi Aakusti sisällään jotain köyristyvän ja vihaisesti ärisevän.

Samassa tulla tupsahti kirkkoherran ensimäinen kysymys:

— No, kuinka tämä sitten on tapahtunut?

Aakusti mietti oikein jyrkkää kieltävää vastausta, mutta ennenkuin hän sen ennätti saada suustaan, niin oli Emma jo valmiina tekemään tiliä. Aivan kuin rippikoulussa, jossa ollaan jo kotona jokaiseen kysymykseen valmistauduttu, hänkin alkoi:

— Eihän siinä ole mitään tapahtunut. Kun tekee yhteen mieli, niin tekee mieli. Ja kun Aakustilla on oma torppansa ja kun minäkin kotoa pääsen milloin tahansa, niin . . .

Nyt oli Aakustin vastaus valmiina:

— Naimisiin menee jokainen, joka siihen pystyy. Eikä siinä sen kummempaa ole. Ja onhan se Jumalan käsky.

Kirkkoherra hymähti ja sanoi:

— En minä juuri sitä puolta asiassa tarkoittanut. Senhän te olette jo rippikoulussa oppineet. Minä tarkoitin tuota hommienne hellää puolta.

— No, sitä minä, niin totta kuin elän, en aijo hänelle kertoa, päätti Aakusti. Kysyköön omalta muijaltaan, jos heillä jotain hellää on ollut koskaan maailmassa, älköönkä tulko sitä tiedustelemaan toisten ihmisten morsiamilta.

Mutta Emma, joka aina rippikoulussakin oli ollut nöyrä ja kuuliainen, sanoi:

— Aakustihan se asian on alulle pannut.

— Nono, ärähti Aakusti.

— Kyllä se olit sinä, sanoi vakuuttavasti Emma. Etkö muista sitä kertaa, jolloin minä

menin juottamaan meidän vasikoita, ja sinä tulit jälestä, ja, juuri kun minä kaasin purtiloon piimää, kutitit minua kainalon alta.

— Minä en kutitellut sinua kainalon alta, tuiskahti Aakusti.

— Älä niin sano, Aakusti. Ajattelehan nyt oikein lujasti sitä kertaa. Kyllä sinä, totta maarin, kutitit.

— Kun minä sanon, että minä en kutittanut, niin en minä kutittanut!

Emman sormet tarttuivat Aakustin etusormeen kiinni. Hän alkoi jo hätääntyä. Mitähän kirkkoherra sanoo, kun he tässä jo papin edessä alkavat riidellä? Ehkä ei päästäkään vihille.

— Voi, hyvä herra kirkkoherra, kyllä se niin on, vaikka ei Aakusti sitä enää muista.

— Totta kai minä muistan, minne minä sormeni tuppaan, sanoi Aakusti ja veti sormensa Emman sormista irti.

— Tietysti sinä siitä sellaisesta suutuit? kysyi kirkkoherra Emmalta.

— Eihän sitä nyt sentään niin heti paikalla suutu, vastasi Emma ujosti. Minä ajattelin, että ei Aakusti sellaista turhaspäiteen tee, kyllä sillä on tarkoitus, siinäkin.

— No, hän puhui sitten lähemmin aikeistaan?

— Ei hän sillä kertaa puhunut, sillä äiti huusi minua sisään.

— Koska hän sitten puhui?

— Vasta seuraavana sunnuntaina. Kun minä

olin yksinäni kotona, sillä isä ja äiti olivat kirkossa, näin minä Aakustin tulevan meille. Ja kun hänellä oli oikein kaulus kaulassa ja pyhäpuku päällään, niin arvasin minä siitä, että nyt se tulee.

— Ja se tuli?

— Ei se heti tullut. Siinä sitten puheltiin ja oltiin vaiti. Minä kyllä koetin auttaa, mutta ei sekään tahtonut saada häntä sanomaan asiaansa.

— Nono, ärähti taas Aakusti.

— Kyllä se varmasti oli sillä tapaa, sanoi Emma ja kääntyi Aakustiin päin. Ethän sinä puhunut mistään muusta kuin hevosistasi ja lehmistäsi ja äidistäsi, ja kuinka hyvät teillä on torpan maat. Mutta kyllä minä sellaisesta puheesta ymmärsin, mitä hän tarkoitti, ja pidinkin asiaa ainakin omasta puolestani päätettynä.

Aakusti oli niin kiukuissaan, että ei tietänyt, kummalla jalalla olisi seisonut. Että tuo nainen sillä tavoin meni häntä halventamaan ihan vieraitten ihmisten edessä, ikäänkuin ei hänessä olisi ollut oman asiansa ajajaa, vaan täytyisi naisen auttaa! Ja että tuo vanha jauhosäkki siinä sitten vielä kyselikin kaikenlaisia sellaisia asioita! Kuuluttakoon ja vihkiköön, se oli hänen asiansa, mutta mikään muu ei kuulunut hänelle!

— Mitä tarvitsee, mitä tarvitsee hänen tulla kyselemään, millä tavoin minä olen asiani alkuun pannut, ajatteli Aakusti.

— No, miten siitä sitten selvä tuli? kysyi kirkkoherra.

— Kun me sitten tapasimme seuraavalla kerralla toisemme talon päivätöitä tekemässä, niin ruokalevon aikana tuli Aakusti minun viereeni istumaan. Silloin minä sanoin, että on niitä omia maita aina hauskempi hoitaa kuin vieraan. Siitähän sitten kaikki selvisi. Ja hyvästi selvisikin.

Kirkkoherra nauraa virskutti itsekseen.

— Ja sitten kai Aakusti tuli helläksi, noin oikein käsiin kaappaavaksi? kysyi hän.

— Mitä hän siinä olisi niin äkkiä helläksi tullut, sanoi Emma ja naurahti pikkuruikkuisen. Ottihan se kädestä kiinni ja puristi oikein lujaa. Kyllä minä silloin kaikki ymmärsin.

— Minä en ottanut kädestä kiinni! sanoi Aakusti tiukasti. Ranteesta minä otin!

— Niin, ranteesta, mutta aivan tuosta peukalon kohdalta, niin että olihan se sama kuin kädestä, vakuutti Emma. Ja kättähän rannekin on.

— Jos sinä aijot kertoa kaikki, niin pysy edes asioissa äläkä pane omiasi.

Aakustin kiukkuinen ääni koski kovasti Emman hellään mieleen, ja hän koetti kiireimmän kautta parantaa asiaa.

— Minä tulin siitä niin iloiseksi, että olisin hänen kaulaansa mennyt. Mutta kun minä silloin vielä pelkäsin häntä, niin . . .

— Älä siinä puhu siitä, mitä aijoit, puhu siitä, mitä teit.

— Kun en minä sitä tohtinut tehdä, niin kutitin minä sormillani hiukan Aakustin peukaloa.

Aakustin kädet menivät nyrkkiin ja hän puhisi.

— Siitä sitten Aakusti hoksasi, millä mielellä minä olin, sillä hän katsoi pää kallellaan minuun ja nauroi.

— Ja sitten? kysyi kirkkoherra.

— Mitä siinä sitten sen enempää olisi ollut, vastasi Emma viattomasti. Me naureskelimme hiukan yhdessä ja menimme sitten kumpikin töihin.

— Mutta kun seuraavan kerran tapasitte, niin mitä te silloin teitte?

— Silloin me jo puhuimme asioista aivan kuin yhteisistä ainakin. Tai, enhän minä niistä puhunut, Aakustihan sen teki.

— Mutta eikös Aakusti ole sinua kertaakaan oikein syliin ottanut? kysyi kirkkoherra.

— Voi, voi, mitä se herra kirkkoherra nyt kaikkia niin tahtoo tietää.

— Totta kai hän sen on tehnyt.

— On kyllä, mutta vasta sitten myöhemmin. Se tuli sillä tapaa, että Aakusti puheli kerran kovasti kauan talon Hilman kanssa. Eihän minulla ollut mitään syytä epäillä, että Aakusti menisi Hilman kanssa yhteen, kun sillä on kierot silmät ja länkkäpolvet, mutta oli sitä niin ikävä katsella, että minä tulin ihan surulliseksi. Silloin Aakusti sen lopulta huomasi ja veti minut kovaa kyytiä käsivarresta riihen taakse. Ja siellä minä rupesin itkemään, ja hän puhui. En minä muista, mitä

hän puhui, sillä minä itkin kovasti. Mutta kun en minä sanonut mitään, vaikka hän pyysi niin kovasti, että minä edes jotain sanoisin, niin otti hän minut syliinsä. Eihän sitä siinä sitten enää joutunut itkemään.

— Ja sinun oli hyvä olla siinä, vai mitä?

— Totta kai siinä hyvä oli olla, vaikka Aakusti puristikin niin kovaa, että henki ei tahtonut kulkea.

— Ja suutelikos poika yhtä kovasti?

Aakusti löi nyrkkinsä toista kämmentään vastaan ja kiljaisi:

— Puhu sitten yksinäsi, jos tuolla tavoin aijot höpistä!

— Herra jestas, Aakusti, kuinka sinä noin sanot, huusi Emma aivan onnettomana ja koetti tavoittaa kiinni Aakustiin. Enhän minä ole sinusta sanonut yhtä ainoata pahaa sanaa.

— Mutta minä en anna minun juttujani kertoa kaikille ihmisille pilkaksi, sanoi Aakusti ja pudisti Emman irti itsestään.

— Ei pidä suuttua, sanoi kirkkoherra. Eihän tässä ole puhuttu mitään muuta kuin kauniita ja rakkaita asioita.

— Jollei muulla tavoin kuin tuollaisella kuulustelemisella pääse naimisiin, niin olkoon sitten koko asia sinään, jääköön mätänemään kuin laiskan perunat.

Ja ennenkuin kirkkoherra tai Emma oli ennättänyt mitään sanoa, oli Aakusti paiskannut lakin päähänsä ja mennyt ulos ovesta.

— Voi hyvä Jumala, mikä sille nyt tuli? huusi Emma ja riensi jälestä.

Kirkkoherra antoi tuolilleen aika täytäyksen eteenpäin, jotta hän pääsi siitä ylös. Sitten hän mennä haapparoi ikkunaan katsomaan.

Siellä meni Aakusti tulista vauhtia eteenpäin, ja Emma jälestä minkä pääsi.

— Älä jätä, Aakusti, älä jätä! huusi Emma.

Lähteehän sitä ludekin ponnistamaan aika kyytiä karkuun, kun huomaa ahdistajan sormen lähestyvän, mitä sitten kiukkuinen mies, kun tietää lempeän naisen tulevan takanaan. Aakusti harppasi, ja Emma tulla hynttäsi jälestä. Ja korkealle pöllysi kepeä maantien tomu.

Aakusti puhisi kiukkua ja koko ajan puhui puoliääneen itsekseen:

— Enkö minä osaa kosia, enkö? Olenko minä niin huono, etten sitä osaa tehdä? Mitä hän menee sellaisia valehtelemaan vieraille ihmisille. Ja jos hän edes valehtelisi, mutta kun panee vielä omiaan lisää! Ja kaiken lisäksi minun kuulteni. Jos hän pitää minua niin huonona miehenä, niin mitä tulikaan minun kanssani pappilaan. Sanokoon mitä muuta tahansa, mutta sen asian minä ainakin panin alulle. Oikein äkööttää koko juttu minua. Niinkuin en minä naisitta tulisi elämääni toimeen! Onhan minulla torpassa äiti, joka lypsää lehmät ja keittää ruokani. Ja hän on vielä terve ja tanakka mummu, ei siihen kuoleman hammas helpolla pysty. Ja kun hän kerran kuolee, niin

on kai minulla silloin niin paljon rahaa, että minun kannattaa itselleni pestata piikoja vaikkapa kokonainen tusina. Mitä minä muijalla teen? Riitelee vielä minun kanssani aamusta iltaan. Eihän tuo kirkkoherrakaan ole yhtään onnellinen, vaikka sillä onkin muija. Ja kun minä olen kuullut toisten miesten puhuvan naimisesta, niin ovat he aina katuneet sitä. Olipa se onni ja taivaan lykky, että tuli huomaamaan, millainen hölö tuokin Emma on. Kysyy kuka tahansa, niin kertoo vaikka mitä. Siinä minä seisoin papin edessä ja niin hävetti, kuin olisi paita päältäni väkisin riisuttu ja minä olisin seisonut ensimäisen syntymäpäiväni tamineissa.

Hän vilkaisi taakseen katsoakseen, vieläkö Emma juoksi. Siellähän se raukka tulla viuhkasi tietä pitkin ja huusi.

— Huuda vaan, en minä kuule! mökisi Aakusti. Että minä olisin kutitellut häntä kainalon alta. Kun minä sormellani pistin olkapäähän, en muuta. Ja mennä sitten hokottamaan, että minä kutitin! Totta kai minä tiedän, mitä on sormella pistäminen ja kutittaminen. Ja vaikka olisinkin kutittanut, sillä on Emma niin korea tyttö, että sitä tekee kenen tahansa mieli kutittaa, niin mitä se kirkkoherraan kuului! Ei kai jokaisesta syyhyttämisestä hänelle tiliä tarvitse tehdä? On sekin kirkonmies, mokomakin!

Hän pisti kätensä housuntaskuun ja yritti laulaa rekiveisua. Mutta ääni ei ottanut kulkeakseen kurkussa.

— Mitä minä tässä maantiellä rupean mölisemään, ajatteli hän. Kun ei kerran ääni oikein kulje, niin parasta on pitää nuotit ja laulut sydämessään.

Vielä kerran hän katsahti taakseen ja silloin hän näki Emman kääntyneen ja kävelevän takaisin päin.

— Sinne se kyökkä nyt menee, ajatteli Aakusti. Olipa hyvä, ettei kotiani asti tullut. Mutta olisi hän sentään saanut kiltisti tulla minulta anteeksi pyytämään, kun sillä tavoin oli minua häväissyt. Mutta mistä hän olisi tietänyt, huinka ollaan ihmisiksi. Pankaamme se naisen huonon älyn ja itsepäisyyden laskuun. Eihän nainen ymmärrä ollenkaan, että mies suuttuu, kun syyttä suotta puhuu kutittelemisesta ja muusta sellaisesta.

Ja Aakusti hyppäsi aidan yli ja alkoi metsäpolkua oikaista torppaansa kohden. Koko matkan hän keitti kiukkua ja etsi yhä uusia moitteen syitä puolustaakseen pappilasta-karkaamistaan.

Kun hän lähestyi kotiaan, kartutti hänen suuttumistaan se, ettei hän keksinyt mitään kunnollista syytä, jolla olisi kaiken selittänyt äidilleen. Ja hamasta lapsuudestaan asti oli hän kaikesta kertonut äidilleen. Tämänkin pulan hän laski Emman viaksi. Jollei hän sillä tavoin olisi lörpötellyt pappilassa, niin ei hänkään, Aakusti, olisi nyt niin perin tukalassa asemassa.

— Jollei muu auta, niin minä karjaisen äidille, että hän pitäköön suunsa kiinni, ajatteli Aakusti, ja sellainen jykevä päätös rauhoitti hänen mieltään.

Kun Aakusti astui torpan nurkan takaa ja kääntyi menemään sisään, niin hän näki, että äiti oli sillä aikaa hakannut kaksi kaunista koivua ja pystyttänyt ne oven molemmin puolin. Porstuan permannolla oli katajanoksia, ja kun hän kiukusta punaisena avasi tuvan oven, näki hän kaikkialle tuvan seinien rakoihin pistetyn kukkia. Aivan kuin kuulutuksenottopäivänä ainakin.

Eevastiina, Aakustin äiti, kantoi juuri paraillaan kahvipannua pöytään, kun kuuli poikansa tulevan ovesta sisään. Hän oli nurkan takana pyhäpukimissaan kivellä istuen odotellut poikansa tuloa tarjotakseen heti hänelle kahvit.

— No, millaista oli? kysyi Eevastiina.

Mutta kun hän katsoi poikansa kasvoihin, tiesi hän, että puheen tappi istui lujassa kiinni. Hän tunsi niin erinomaisen hyvin tuon kiukkuisen sonnin puskupäisyyden, muisti sen miehestään. Sellainen hänkin oli ollut silloin, kun sisu oli yhtenä palavana pikipallona, joka loikki ja hyppeli miehen sisällä ja pakotti hänet luikkaamaan ja mekastamaan. Silloin oli viisainta ollut, että hän, Eevastiina, oli pysynyt hiljaa ja hissuksiin, sillä muuten oli miehen kämmen läjähtänyt selkään ja toisinaan oli koura tukkaakin vääntänyt. Mutta kun hän aikansa oli saanut jurottaa ja kiukkuansa puhista, niin oli hän lopulta tullut tasamielisenä vaimonsa luo ja kertonut alkusyyt ja perustukset huonoon mielenlaatuunsa.

Aakusti häpesi äitiään, sillä kyllä hän ymmärsi

kahvipannun tarkoituksen ja koivujen pystyttämisen oven pieleen, ja tämä häpeän tunne lisäsi vain hänen sisunsa tavatonta temmellystä. Hän heitti lakkinsa nurkkaan oven pieleen, heitti sellaisella kyydillä, että kissa, joka juuri oli siellä ottamassa pientä päivälepoaan, singahti korkealle ilmaan ja karkasi ovesta ulos. Sitten hän meni pöydän ääreen, kaatoi kahvia kuppiin niin äkäisesti, että sitä meni laidan yli ja täytti vadin. Sitten sieppasi hän sokuripalan, puraisi suu väärässä, niinkuin rautanaula olisi ollut hampaitten välissä, kaatoi kahvin vadilta suuhunsa ja antoi sen luistaa kurkusta alas välittämättä sen kuumuudesta. Tuntui niin suloiselta, kun johonkin paikkaan ruumista koski kipeästi.

Siinä hän istui ja mulkoili kiukusta veristävillä silmillään eteensä, ei puhunut halaistua sanaa, tarrasi vain silmänsä vastaisella seinällä raossa olevaan pihlajanoksaan. Se rako oli hänelle hyvin tuttu. Siinä hän pienenä poikana oli puukkoaan pitänyt ja siinä hän oli ajatellut poikansakin kerran pitävän miehen kynnen jatkoa, ensin pientä tynkää, sitten yhä suurempaa, jonka hän, isä, takoisi omalle pojalleen. Tätä seikkaa oli hän monasti jo ajatellut, ja silloin oli aina veri niin somasti leiskahdellut ruumiissa ja hivelevä hiki kirkkaina helminä pursunut hiusmarrosta. Nyt sekin ilo oli otettu pois! Ja kaiken senkin oli tuo nainen tehnyt tyhjäksi!

Ja hän ajatteli tuota poikaansa, tuota pikkuista

nappulaa, jolla olisi ollut isän pellavainen tukka, pyöreä naama ja aivan samanlainen pystyssä törröttävä nenä. Ja että sekin oli kuivunut kokoon, se oli kokonaan Emman syy.

Lyödä olisi hän tahtonut sellaista naista, lyödä niin, että luut olisivat rutisseet ja nahka ryppyisenä retkottanut joka paikassa ruumista.

Eevastiina ei kauaakaan katsellut poikansa kiukkuista muotoa. Hän alkoi hyöriä takan luona. Hän kävi porstuan toisella puolella ja toi mitä toikaan. Sekoitteli jotain vadissa. Kohta kuului voin kärinä paistinpannussa. Sitten kuului vihainen pihahdus, joka laimeni ja tasaisesti protkotti. Vähän ajan päästä kuului uusi lyhempi pihahdus, ja sitten otettiin pannusta jotain pois.

Makea käry lainehti lieden luota Aakustin nokkaan ja teki mielen lempeämmäksi.

Jos naiset olisivat kaikki sellaisia kuin tuokin hänen äitinsä, niin mikäs ihme olisi elää heidän kanssaan sovussa ja rauhassa. Aina hän oli puuhassa ja touhussa, tuskin koskaan söikään ja tuskin koskaan nukkuikaan, niin hän vain hommasi ja hääräsi talon puolesta ja kaikessa ajatteli poikansa parasta. Nytkin hän siellä varmasti paistoi jotain oikein hyvää pojalleen, jotta hänen mielensä tasaantuisi. Itkeä olisi tehnyt mieli, mutta kiukku kouri vielä kovasti sisua.

Eevastiina pyrähti pöydän luo, otti hyppysiinsä sokurirasiasta pari palasta ja palasi oven luo. Siellä hän pani palaset rievun sisään ja al-

koi niitä nuijalla survoa rikki. Kuinka hauskasti rutisi ja ritisikään sokuri äidin painellessa palasia nuijalla!

Eevastiina ripotti sokurin pannukakkujen päälle lautaselle ja toi sen Aakustin eteen.

— Syö nyt, sanoi hän. Sattui olemaan kotona aineita, niin laitoin pois happanemasta.

Aakusti ei kehdannut katsoa äitiään silmiin, niin häntä hävetti. Hän pisti paksut sormensa lautaselle, kääri siinä pannukakun yhteen kasaan ja ajoi sen suuhunsa. Makoinen se oli, mutta vaikeasti se meni kurkusta alas. Kurkku tuntui niin ahtaalta ja karkealta.

Äiti seisoi kauempana ja katseli poikansa syömistä.

— Syö nyt toinenkin! sanoi hän.

Aakusti otti toisenkin pannukakun ja pisti sen suuhunsa.

Sen tehtyään hän nousi penkiltä ja meni ulos ovesta. Tuvan oven vierestä hän otti limot ja heitti ne aidan yli karjapihaan. Sitten hän meni navetan ylisille, heitti takin yltään ja heittäytyi heiniin nukkumaan.

Suloisena tuli uni, upotti miehen aivan kuin syvään kuoppaan, kietoi siellä pauloihinsa ja sammutti kiukun polttavan tulen.

Eevastiina kurkkaili tuvan ovesta poikansa tekoja. Kun hän näki Aakustin kiipeävän navetan parvelle, meni hän porstuan toisella puolella olevaan kamariin, palasi sieltä arkivaatteisiin

puettuna. Sitten otti hän kiulun ja sangon käteensä ja meni lypsämään torpan lehmiä.

Kun hän palasi tältä toimitukselta, jätti hän maidon tuvan portaille ja asteli varovaisesti navettaan. Siellä hän kuulosteli parvelle päin. Suu levisi koreaan hymyyn.

— Kyllä se poika siitä selviää, koska se jo kuorsaa. Kyllä uni mielen tasoittaa!

TOINEN LUKU

Aamu oli laskeutunut ryntäilleen maan yli. Kirkkaana loisti kaste aamun viileänä vuoteena, ja yöksi umpeen menneet kukkaset aukenivat lämpimiä rintoja vastaan. Taivas levitti aamun yli loistavansinisen vaippansa, johon puhtaanvalkoiset pilvet olivat kirjailleet outoja kuosejaan. Ja aamu leikki luonnon kanssa, leikki niinkuin maassa lepäävä lapsi leikkii korsilla ja kukkasilla. Hellästi hyväili se kaikkea. Minne tahansa se koskikin, kaikki muuttui kauniiksi ja kullankarvaiseksi. Vanha torpan seinä loisti aivan kuin uusista hirsistä laadittuna, oven edessä oleva hiekka kimalteli tuhansissa pienissä välkkeissä. Joka korren sivu oli hopeaa, joka puun kylki kultaa. Yksin karjapihassakin sinne katkotut havun oksat muuttuivat kirkkaankeltaisiksi.

Koko avara luonto oli pyörryttävän ilon vallassa. Linnut unohtivat ruuanetsintä-matkansa, ne tahtoivat laululla alkaa päivän. Ja niiden kirkas riemu täytti niin kokonaan kaiken, että vanha Eevastiinakin, mennessään talon askareihin, het-

kiseksi seisahtui kuuntelemaan ja aivan huomaamattaan pani kätensä ristiin.

Kun Aakusti heräsi ja laskeutui alas navetan parvelta, niin tuntui miehen rinnassa sellainen tuska kuin olisi pihdeillä pidelty.

Hänen täytyi saada tehdä nyt työtä, huhkia ja rehkiä niin, että ajatus ei siinä mylläkässä päässyt yhtään tempomaan. Mutta mitä työtä hän olisi tehnyt? Olihan nyt se aika kesästä, jolloin ei mitään tärkeätä työtä maamiehellä ole, jolloin hän vain odottaa entisen työn hedelmiä.

Hän asteli häveten aamun iloisuutta tupaan, päästäksensä sinne varjoon. Hän oli iloinen siitä, että äiti oli tuvasta poissa. Aakusti seisoi keskellä permantoa ja katseli, mistä saisi jotain työkseen. Silmänsä osuivat silloin katossa parrujen päällä oleviin, kuivumaan pantuihin lautoihin.

Tuollahan oli katajapuutakin! Aakusti otti ne alas. Kovasti olivatkin jo tulleet kuiviksi. Siinä niitä tunnustellessaan muisti Aakusti, miksi hän nekin oli sinne asettanut. Niistähän hän oli aikonut tehdä Emmalle viilipytyn. Voi, voi kuitenkin, nyt sekin pytty jää tekemättä, vaikka näin hyvät ainekset olisi ihan sitä varten. Mutta miksi jäisi? Voisihan hän sen tehdä yhtäkaikki. Siinähän olisi ainakin työ, jota hän kaipasi.

Kun Eevastiina palasi tupaan, oli Aakusti jo täydessä höyläämisen touhussa.

Äiti vilkaisi poikansa töihin. Eihän talossa ollut mitään puutetta viilipytyistä, ja olihan tämä

aikakin jokseenkin sopimaton niiden valmistamiseen, talvellahan sellaisia tehdään, mutta kun työ näytti olevan pojan mielelle huojennukseksi, niin mitä hän sitä sitten olisi suotta estänyt.

Ja että tämä työ oli todellakin Aakustille rakas, sen huomasi Eevastiina, kun Aakusti loi katseen häneen. Eilinen vihainen välke oli poissa, ja silmissä oli entinen lempeä, sininen loisto.

— Veistelköön viilipyttyä, ajatteli Eevastiina, koska se näyttää häntä rauhoittavan. Ihan varmaan on hänen ja Emman väliin tullut jotain kommelluksia, mutta mitä siitä, kyllähän sellaiset aina nuorten välillä tasaantuvat. Lepytellään, niin kyllä tasaantuu. Lepytellenhän lehmäkin lypsää.

Ja hikipäässä Aakusti tuvassa höyläsi ja veisteli viilipytyn aineksia.

Emma ei ollut kotonaan osannut olla, kun oli täytynyt kertoa Aakustin jättäneen kaiken, vaan oli mennyt Syrjälän taloon, jonka alainen hänen kotitorppansa oli. Täällä hän juuri paraillaan oli kaivolla vettä ammentamassa, ja siinä alakuloisena huokaili oman elämänsä suurta surkeutta, kun kuuli äänen maantieltä:

— Likka, likka, tules auttamaan!

Emma katsahti maantielle päin. Tuttu oli Emmalle valakka, joka rattaita veti, ja tuttu rattailla istuva noin kuudenkymmenenvuotias, punanaamainen mies.

Mutta tunsi tulijakin Emman heti, kun tämä kääntyi häneen päin.

— Kas, Emmahan se on, huudahti ukko. Kyllä minä sitä selkämystää tunnustelin ja ajattelin, että olisikohan Emma täällä, mutta en ollut ihan varma siitä. Autahan minua alas rattailta. Nämä pärpänstikkelini ovat viime aikoina tulleet niin kovin hölliksi, etteivät tahdo oikealla tavalla heilua.

Emma tuki miestä hänen kiivetessään alas rattailta.

— Minne, herran tähden, Janne-setä nyt on menossa? huusi Emma.

— En minä ole menossa, tulossa minä olen, tulossa ihan kuin taivaallinen riemu syntiselle, vastasi Janne-sedäksi nimitetty mies.

Hän sieppasi heti Emmaa molemmin käsin korvista kiinni ja suuteli häntä.

— No, ei ole noin lämmintä suuta taas osunut minun tielleni pitkään aikaan, sanoi hän.

— Vanha ihminen, olkaahan siinä nyt hiljaa ja siivolla, sanoi Emma, joka ei kuitenkaan voinut olla nauramatta.

— Pitäisikö minun vielä hiljaakin olla, kun on aivan haudan nurkkien kohdalla. Ei, vasta sitten, kun olen saanut puupalttoon päälleni, minä aijon olla alallani.

Hän tarttui hevosen suitsiin ja toi ajoneuvot portista sisään.

Janne Nakkila, eli, kuten häntä tavallisesti nimitettiin, Janne-setä, oli keskiruumiin koh-

dalta jokseenkin lihava. Vatsa nousi kauniina töyrynä eteenpäin, mutta jalat letkottivat hervottomina niiden alapuolella. Naama oli punakka, silmät suuret ja hiukan ulkonevat, tukka oli päälaelta hyvin harventunut. Hän oli ollut maakauppiaana, oli vaurastunut ja eräänä päivänä myynyt liikkeensä hyvillä ehdoilla toiselle. Nyt hän eli koroillaan ja vietti aikaansa kulkemalla sukulaisesta sukulaiseen.

— Onko talon väki kotona? Missä Matti ja Miina ovat?

— Eivät ole kotona tällä haavaa, vastasi Emma. Isäntä läksi naapuriin heti, kun emäntä ajoi kirkonkylään.

— Henkäisyn hetki Matille, arvaahan sen!

Kun hevonen oli saatu valjaista pois ja rattaat kuljetettu tallin viereen, niin Janne istahti varjoon keinulaudalle talon seinävierεen ja kuivaili otsaansa.

Emma vei vesisangon tupaan ja palasi sitten Jannen viereen istumaan.

— Mitäs sedälle on kuulunut?

— Minulle kuuluu aina hyvää kuumalla ilmalla. Silloin ei pääse tuo kirottu luuvalo ruumistani kopristamaan ja suoniani ruuvaamaan.

— Yhäkö se vaan on olemassa?

— Ennen se oli paikallinen, nyt se on yleinen, muuta erotusta siinä ei ole. Ensin se oli selässä, sitten niskassa, sitten käsivarsissa ja sitten jaloissa. Ja kun se näin oli muokannut itselleen

koko minun syntisen ruumiini aivan pehmeäksi, oli kaivanut ihan kuin sika kärsällään itselleen multaan kuopan, niin laskeutui se oikein makaamaan minun ruumiiseeni. Ja kun nyt vain hiukankaan tuntee vetoa, niin silloin sitä jymy on minun ruumiissani. Päähän ja järkeen ei se sentään ulotu. Mutta sinä, mitenkäs maailma sinua kieputtaa? Joko rakkaus on sydäntä kiristänyt?

Emman herkkä mieli retkahti heti alas tämän kuullessaan, ja hän alkoi itkeä pillittää.

— Aijai, sanoi Janne. Ettei vain olisi jotain sekamelskaa tullut. Kerrohan minulle kaikki.

— Ei se kertomisesta parane.

— Kaikki kertomisesta paranee. Ei ole sellaista asiaa, jota ei puhumalla voisi selittää, sillä sanan voima se kaiken tyyrää. Kyllä minä sen tiedän. Onko se kuka?

— Se on se Lahdenperän Aakusti.

— Kuka se sellainen on? Olenko minä sitä miestä koskaan nähnyt?

— Kyllä te olette nähnyt.

— Minäkö?

— Aivan varmasti.

— Missä?

— Se on se sama mies, joka viime kesänä antoi teille korvapuustin, kun tulitte minua suutelemaan.

— Se on hävytön mies, kyllä minä hänet nyt muistan. Se tahtoo sanoa, hän oli hävytön mies, mutta voi nyt olla hyvinkin siivo. Että hän

minua silloin löi, oli jonkinmoista villitystä. Kyllä minä tiedän, että nuoret miehet ovat nykyään sellaisia. Ne eivät tahdo antaa vanhojen miesten tulla ollenkaan nuorten tyttöjen tykö. Toista se oli minun kultaisessa nuoruudessani, silloin väistyttiin aina, kun vanhempi mies tuli joukkoon. No, se sellainen tulee paljosta sanomalehtien lukemisesta. Ne panevat kapinanhengen miehen sisälmyksiä kiertämään. Vai se mies se nyt on. Kyllä muistan. Se on hyvin tuiman näköinen ja sillä on aivan pystyssä seisova harjastukka, eikä turpajouhia sillä ole laisinkaan naamassa. No, eikö hän huoli sinusta?

— Kyllä se siltä ensin näytti, että hän huolisi.

— Mutta mikä sitten tuli?

— Kun me eilen menimme pappilaan ottamaan kuulutuskirjaa, niin läksi hän kesken pois.

— Ihan noin vaan yhtäkkiä, sanoi Janne ja löi kätensä yhteen.

— Ihan äkkiä.

— Kyllä silloin on röyhkeys suuri, kun pappilasta kehtaa lähteä. Sinullahan on siis kaikki mullin mallin ja elämä edestakaisin. Ja mistä syystä hän läksi?

Emma kertoi koko jutun juurta jaksaen Jannelle. Kun se oli loppunut, katseli Janne vähän aikaa pää kallellaan Emmaan ja sanoi:

— Olenhan minä aina sitä sanonut, että tappelua se rakkaus on. Tämän seikan me havaitsemme luonnossakin tapahtuvaksi, kuten esi-

merkiksi kissoissa. Mutta jota kovempi kamppaus, sitä lujempi rakkaus, sen minä tiedän. Tämä on nyt niitä asioita, joissa minä olen aivan kotonani. Siihen aikaan kun minulla vielä oli kauppapuoti, tulivat pojat ostamaan minulta sormuksia tytöilleen. Toisinaan tapahtui, että poika tulikin tuomaan sormustaan takaisin, jolloin minä otin asiasta kiinni. Ja sen minä sanon, että ei kertaakaan niinä kolmenakymmenenäviitenä vuotena, joina minä olin kauppiaana, ole tapahtunut sellaista, että tuollainen sormus ei sitten olisi kelvannut, kun minä otin asian hoteisiini.

— Voi, voi, jos te ottaisitte tämänkin asian hoteisiinne, sanoi Emma.

— Tietysti minä sen otan. Ja sen minä sanon, että kyllä minä sen miehen tänne vielä kuljetan, jollei muuten niin korvista.

— Ei, ei, ei hänelle saa olla kova. Hän on sellainen, että hän suuttuu niin kovasti pian ja nostaa silloin tavattoman melun. Häntä pitää koreasti puhutella.

— Tiedä, että en minä ole kellarista kotoisin. Kun minä hänelle selitän, mitä rakkaus oikeastaan on, niin sitten on ihme ja kumma, ellei hän juokse sinun luoksesi, vakuutti Janne.

— Niin, kun te sen hänelle selittäisitte. Hän uskoo, että rakkaus on sellaista, miksi hän sen näkee, tuollaista äkeätä. Mutta onhan sitä muutakin kuin hänenlaatuistaan rakkautta.

— On, on, rakkautta on niin montaa sorttia,

Sivu 31 puuttuu.

Sivu 32 puuttuu.

minä olen kuitenkin se, joka kaiken määrää! Ja minä muistan taas erästä roomalaista herraa, jonka nimeä minä nyt en muista, joka sanoisi minun sijassani: Mieluimmin ensimäinen vaikka Kuhmalahdella kuin toinen Tampereella!

Jannen astunta tuli reippaammaksi, kun hän ajatteli sitä suurta voimaa, joka hänelle oli annettu puheen ihmeellisen lahjan kautta.

Hiljainen oli keskipäivän paahteessa metsä, siellä täällä puiden varjoisessa siimeksessä kimalteli lehti, johon auringon säde osui.

Jannen mieli pehmeni, hän seisahtui, katseli ympärilleen ja sanoi:

— Hulluja ne ovat, jotka täältä lähtevät pois ja asettuvat kaupunkiin. Ei heillä siellä ole edessään sitä, mikä minun silmieni edessä nytkin koreilee. Niin, korea on luonto, korea kuin morsian, joka ylkäänsä odottaa ja silmä kirkasna katselee häneen ja onnen kyynel heruu poskelle, josta sitä ei häveten pyyhkäistä pois. Tässä pitäisi oikein seisahtua ja kukkanen kädessä ja pää paljaana veisata suvivirttä. Tai miksi en päästäisi runosuontani auki ja tekisi itse viisua metsästä ja sen suloisuudesta? Mutta eihän minulla nyt ole aikaa sellaiseen, sillä rakkaus ajaa minua eteenpäin.

Näin mietiskellen ja tuumaillen Janne saapui torpalle. Hän riensi heti sisään. Kun hän näki Aakustin kovassa touhussa höyläpenkin luona, niin hän ajatteli:

— Kova sisu sillä miehellä on, kun sellaisten hirmutekojensa jälkeen tekee työtä eikä istu mieli monenkarvaisena loukossa ihmettelemässä omaa huonouttaan. Mutta toista tästä tulee, ihan toista, sen minä vannon, kun minä hänelle näytän, millainen jumalan mieliharmi hän on.

Janne astui lähemmäksi.

— Päivää! tiuskaisi hän.

— Jumal' antakoon! vastasi Aakusti.

— Minä tulen tänne tämän nuoren miehen luo Emman asiassa, sanoi Janne painokkaasti ja seisoi sääret hajallaan ja kädet kupeellaan Aakustin edessä.

Aakusti sävähti tulipunaiseksi.

— Herranen aika kuitenkin, ajatteli hän. Onkohan Emmalle tapahtunut jotain pahaa, kun noin vartavasten tullaan minun luokseni. Ettei vain ole hypännyt veteen, sillä kun on niin hellä mieli ja pehmeä sydän.

Hän tunsi itsensä perin avuttomaksi luodessaan katseen Janneen.

Mutta Janne huomasi miehen aran muodon ja silloin hän paukautti hänelle vasten naamaa:

— Tiedätkö sinä, mitä olet tehnyt? Sinä olet sen tytön kanssa menetellyt aivan niin kuin sinulla ei olisi hajuakaan kunniasta ja muusta hyvästä tässä maailmassa, vaan olisit ihan kirkkaasti omien halujesi ja kiukkuisen sisusi orja. Tiedätkö, missä tilassa Emma nyt on? Oletko sitä edes ajatellutkaan? Hän on ihan kuin päälle-

poljettu ahven! Niin tämä tapaus on häneen koskenut!

Aakustin mieleen nousi lämmin laine. Emma eli, vähät silloin kaikesta muusta! Vähät siitäkin, vaikka hän olisi ihan kuin poljettu ahven, kyllä hän, Aakusti, taas tekee kaikki hyväksi. Hän kääntyi entistään suuremmalla innolla työhön.

Janne oli odottanut aivan toista, oli luullut miehen lyykistyvän kokoon, jolloin hän sitten sanan suloisella voiteella saa parantaa kaiken, vakuuttaa, että kyllä tyttölapsi aina parantuu sydämensurusta, kun poika lähelle tulee. Mutta nyt tuo mies olikin tarttunut työhönsä aivan kuin hänellä ei olisi mitään tekemistä koko asian kanssa.

— Minä huomaan ja kauhukseni sen havaitsen, että sinulla ei ole harmaata aavistustakaan siitä, mitä rakkaus on ja mihin se velvoittaa, sanoi Janne, joka huomasi sanan pyhän viljelemisen hetken tulleen.

— Onhan tuota aavistettu ja onhan tuota tiedetty, vastasi Aakusti.

Jannen sielu oikein pihahti.

— Aavistettu! sanot sinä. Kyllä minä tiedän, millaista teidän nuorten miesten rakkaus on nykymaailman aikaan. Kiliseviä kulkusia te olette, ette yhtään mitään muuta! Mutta minä sanon sinulle, mitä rakkaus on. Kun minä tänään ajoin maantiellä ja seisautin valakkani juomaan, niin

kuuiin miten sammakot rapakossa kurnuttivat. Siinä oli rakkautta! Siellä ne rapakossa laulelivat toisilleen niin hellästi, että minun mieleni aivan suli ja minä ajattelin, kuinka rikas luontokappalekin on. Laulaa sillä tavoin kullalleen. Eivät ne loiki pitkin maailmaa, vaan yhdessä rapakossa ne pysyvät ja siellä on heillä kaunis kotinsa ja piskuinen perheensä, ja rakas on sammakollekin oma paksupäänsä. Semmoista voi sanoa rakkaudeksi. Mutta sinä, mitä sinä tunnet ja ajattelet? Houkuttelet ensin tytön puoleesi ja sitten jätät. Onko se miehen tekoa, se sellainen?

Aakustilla oli aina suuri kunnioitus vanhempia ihmisiä kohtaan, ja vaikka hän tätä miestä kerran olikin kiukuissaan korvalle lyönyt, niin ei hän nyt tahtonut sanoa mitään. Ei tohtinut eikä tahtonutkaan. Mitä siitä, jos toinen hänet haukkuikin aivan pehmoiseksi, kun hän, Aakusti, kuitenkin Emmaansa niin paljon rakasti. Eivät ne sammakot siinä asiassa hänelle vertoja vetäneet, sen hän tiesi.

Janne yltyi omista sanoistaan ja jatkoi:

— Jos sinä olisit ajatellut oikealla tavalla, niin olisit lukenut ulkoa korkean veisun ja Emmaasi katsellessasi muistellut, mitä sana sanoo morsiamen kauneudesta, etkä sinä silloin olisi pappilassa kääntänyt hänelle selkääsi. Nyt minä olen tullut sinulta kysymään, aijotko sinä tämän asian korjata vai aijotko jättää sen tällä tavoin rempalleen

roikkumaan? Minä kysyn sinulta vanhempana miehenä, aijotko sinä vai etkö aijo?

Aakustin teki mieli vakuuttaa, että kyllä hän oli valmis vaikka joka päivä lukemaan korkeata veisua, jollei muu asioita saattaisi taas hyviksi, ja sinä aikana ajattelemaan Emmaa. Mutta kun se asia oli itsestään selvä, niin mitä hän sitä meni sanomaan tuolle vanhalle miehelle? Olihan hänen rakkautensa hänen ja Emman asia. Minkätähden koko maailma sillä tavoin siihen sekaantui ja tahtoi tietää kaikki. Oliko hän koskaan kysynyt, millä kannalla muiden rakkaus oli? Sitä ei hän ollut tehnyt. Ei hän muutenkaan ollut koskaan ottanut selkoa muitten asioista, mitä sitten rakkaudesta.

Kun Janne ei saanut mitään vastausta, niin hän käsitti Aakustin vaitiolon suureksi uppiniskaisuudeksi ja päästi äänensä oikein valloilleen, antoi sille veisaavan nuotin ja alkoi pauhata:

— Minä sanon sinulle, nuori mies, että sinä kerran vielä joudut siihen paikkaan, jossa ei lunta eikä jäätä ole, vaan iankaikkinen korvennus ja tuliset hiilet. Siellä sinä tulet huomaamaan, mitä tälläkin haavaa olet tehnyt ja aikaan saanut. Muista, että rakkaus on kaunis ja kukoistava kuin perunamaa. Sitäkin on hoidettava ja aina silmällä pidettävä, jotta mukulat hyvin kasvaisivat. Sinä olet sen huonosti lannoittanut ja kylvänyt mätää siementä, ja nyt siinä kasvaa rikkaruohoja, nokkosia ja saviheiniä. Kytke pois, sanon minä, kytke pois kaikki rikkaruoho sinun rakkautesi

perunamaasta! Tiedätkö sinä, mitä Emma oikeastaan on? Tiedätkö, sinä vaivainen syntinen? Onko sinulla niin paljon miehen aivoitusta, että tiedät, mitä sellainen tyttö on?

Aakusti tiesi sen varsin hyvin. Kuinka sanomattoman rakas olikaan Emma hänelle tänä hetkenä. Ei hän niin rakas ollut ollut sinäkään hetkenä, kun hän riihen takana tytön syliinsä sulki. Jos Emma olisi ollut tässä, niin olisi hän ottanut tytön käsivarsilleen ja pitänyt häntä siinä silmiensä edessä ilonaan ja sydämensä virkistyksenä. Hän huokasi syvään ja alkoi liittää viilipunkan sivuja toisiinsa.

— Sinä huokaat! sanoi Janne. Sinä huokaat! Kyllä minä ymmärrän, miksi sinä huokaat. Pahaa sisuasi sinä huokaat. Mutta muista, mitä Paavali sanoo rakkaudesta. Ja hän oli vanhapoika niinkuin minäkin olen. Minä julistan sinulle nyt niinkuin Paavalikin julisti, että ellei sinulla rakkautta ole, niin olet sinä kilisevä kulkunen ja helisevä vaski.

Eevastiina oli pihalle asti kuullut Jannen äänen ja riensi tupaan.

— Herra jestas kuitenkin, mitä on tapahtunut? sanoi hän.

— Hyvää päivää ensin, sanoi Janne, joka aina tahtoi noudattaa soveliasta käytöstä naista kohtaan. Minä olen tullut tänne saarnaamaan pojallenne rakkauden velvollisuuksista, sillä hän on ne unohtanut.

— Mitä sinä, Aakusti, oletkaan oikeastaan

tehnyt? kysyi Eevastiina hätääntyneenä. Ethän vain ole tyttöä vienyt häpeään?

— Enhän minä ole mitään tehnyt, sanoi Aakusti, jota tämä kaikki tavattomasti hävetti.

Hän laski kätensä työhön kiinni ja tuumi:

— Olisinpa Emman tykönä, niin kyllä me tämän asian järjestäisimme, eikä siihen tarvittaisi toisten apua.

— Minä selitän, mitä hän on tehnyt, sanoi Janne juhlallisesti. Hän on Emman jättänyt pappilassa aivan keskeneräiseksi.

— Millä tavoin keskeneräiseksi? kysyi Eevastiina.

— Hän meni ottamaan kuulutusta ja karkasikin kesken pois.

— Ei meidän Aakusti sellaista syyttä suotta tee, vakuutti Eevastiina. Kyllä siinä on ollut jokin seikka ja perustus.

— Ei mitään perustusta, sanon minä, huusi Janne, ei mitään muuta perustusta kuin hänen oma paha sisunsa ja pirullinen itsepäisyytensä.

Eevastiina pudisti päätään ja istahti alakuloisena penkille.

Aakusti huomasi sen ja hänen tuli kovin surku äitiään, jota tällä tavoin aivan tarpeettomasti kiusattiin.

— Olisipa tuo roippamaha poissa, niin kyllä minä äidille selittäisin, ajatteli hän.

— Onhan Emma niin hyvä tyttö, sanoi Eevastiina.

— Eivät taivaalliset neitsyet eivätkä pappilan neidot voi olla sen parempia, vakuutti Janne.

Eevastiina nousi ja astui tuvan permannon poikki Aakustin luo. Hän veti matalan rahin esiin, istahti sille ja alkoi puhella hiljaa ja lempeällä äänellä.

— Minä en tiedä, mitä on tapahtunut, sanoi hän. Mutta olkoon tapahtunut mitä tahansa, niin mene ja sovita kaikki.

Aakusti tunsi, miten paksu pala nousi kurkkuun ja itku tuppasi silmien kulmaan. Mutta hän painoi päänsä syvemmälle työhönsä ja oli vaiti.

Eevastiina jatkoi:

— Sinä et tiedä, mitä nainen miehelle on. Kuinka sinä sen tietäisit, sillä olethan vasta äsken pojasta mieheksi varttunut. Minä kerron sinulle isästäsi, jota et muistakaan, sillä olithan pieni poika, kun minä sain viedä hänet hautuumaalle. Emme me kaksi paljoa puhelleet siitä, mitä me toisistamme ajattelimme, mutta emmehän me sitä tarvinneetkaan. Tietäähän sellaisen ihminen sanoittakin. Hän oli niin omatahtoinen ja luja mies, että ei olisi luullut kenelläkään olevan valtaa hänen ylitseen. Niin minäkin ensi alussa luulin, mutta pian huomasin, kuinka paljon minä sain hänessä aikaan. Jos minä oikein lujasti uskoin, että hän saisi aikaan jotain, niin hän teki sen. Monasti minä leikillä sanoin: kai sinä tuon alan saat kuokituksi iltaan. Leikillä minä sen sanoin, jotta hän pysyisi työssä hyvällä tuulella. Mutta

sellainen hän oli, että kun minä jotain oikein varmasti uskoin, niin hän sai aivan kuin kymmenen miehen voiman, ja hän meni ja teki, mitä tahdoin. Hän oli vahva ja omatahtoinen mies, mutta hän tarvitsi toisen uskoa, jotta hänen voimansa kestäisi. Toisinaan minun uskoni hiukan horjui. Se oli alussa, jolloin en vielä häntä hyvästi tuntenut. Mutta silloin minä kauhistuin, kun näin, miten hän väsähti. Silloin hän saattoi katsoa niin kummallisesti minua silmiin ja aivan kuin rukoilla: etkö sinä enää uskokaan? Kerran, kun menin päivätöitä tekemään taloon ja hän jäi kyntämään, sanoi hän: eiköhän tämä ole silloin valmis, kun tulet kotia. Minä sanoin: sehän on mahdotonta! Minä menin, mutta talossa sitten tulin levottomaksi, juoksin äkkiä kesken työn pois ja saavuin kotia. Mies seisoi aidan nojassa ja hevonen söi ruohoa pellonpielestä. Minä en sanonut mitään, menin vain hänen luokseen ja pitelin hänen kädestään kiinni. Hän puristi sitä lujasti. Hän oli ymmärtänyt, minkätähden minä olin tullut. Kepeällä mielellä palasin taloon työhön. Illalla tulin kotia, ja koko pelto oli kynnetty. Sinä iltana minä olin onnellinen, ja onnellinen oli hänkin. Ja sinä iltana minä toivoin itselleni poikaa, joka olisi isänsä kaltainen. Ja sitten minä sain sinut.

Aakustin kädet vapisivat liittäessään vannetta yhteen.

— Samanlainen kuin hän olet sinäkin, minä

tiedän sen, jatkoi Eevastiina. Emma olisi ollut sinulle tuollainen nainen kuin minä olen ollut isällesi Hän otti sinut, vaikka hän olisi kauniilla muodollaan saanut monta talonomistajaakin. Hän tiesi, että te kaksi olette yhteen määrätyt. Hän sanoi sen sinulle. Ja nyt sinä menet ja heität sellaisen tytön pois!

Aakusti ei enää jaksanut. Hänessä heräsi pelko, että Emma voitaisiin viedä häneltä pois. Hän sieppasi viilipytyn kainaloonsa ja riensi ulos ovesta.

Niin odottamaton oli hänen lähtönsä, että sekä Eevastiina että Janne olivat hetkisen aivan sanattomia.

— Nyt se meni! sanoi Janne viimein. Ja meni sanomatta sanaakaan! Te puhuitte niin kauniisti kuin enkelit puhuvat viimeisellä tuomiolla kilvoituksen kestäneille, sen minä, joka olen paljon lukenut, uskallan vakuuttaa. Ei paljon puutu, etten sano teidän puhuvan paremmin kuin mitä minä puhun. Jos teillä olisi minun tietoni, niin mitähän . . .

— Mutta minne hän meni? sanoi Eevastiina levottomana.

— Tietysti Emman luo. Minne muualle hän olisi mennyt.

Janne nauroi, mutta äkkiä hänen naurunsa taukosi.

— Minä tiedän omasta korvakokemuksesta, millainen väkivaltainen mies tuo Aakusti on. Nyt se varmasti menee ja panee toimeen pahaa.

— Ei minun Aakustini sellaista tee, vakuutti Eevastiina.

— Te ette tunne miestä, sillä te olette nainen. Mies on aika-ajoin rakkaudessa aivan kuin riivattu. Minä kauhistun, kun ajattelen, mitä tuo mies voi saada aikaan. Minun täytyy päästä jälestä.

— Hän juoksee metsätietä, vastasi Eevastiina, joka oli mennyt tuvan ikkunaan katsomaan. Te ette saa häntä kiinni. Mutta tuolla tulee maantietä joku ajaen. Pyytäkää päästä kärryille, niin ehditte ajoissa perille.

Janne riensi tuvasta ulos ja huusi maantiellä ajavaa seisahtumaan. Pian hän oli kavunnut rattaille, ja nyt lähdettiin täyttä kyytiä ajamaan pölyisellä maantiellä.

Eevastiina seisoi hetkisen paikallaan pidellen sydänalaansa. Hän kumartui vaistomaisesti poikansa työkalujen puoleen ja alkoi siivota huonetta. Siinä hänen käsiinsä osui pieni liiste, johon oli jotain kaiverrettu. Eevastiina luki, mitä siihen oli puukolla kirjoitettu:

— »Emmalle. Rakkaudessa.»

Eevastiina hymyili, silitteli laudanpalasta ja sanoi itsekseen:

— Arvasinhan minä, että viilipytyn teko häntä rauhoitti. Nyt se oli valmis. Sitä varten hänellä oli sellainen kiire.

Hän siivosi tuvan, lakaisi lastut yhteen. Sen tehtyään hän otti poikansa tupaan jääneen puukon

ja meni lehtoon. Kohta kuului sieltä risahdus, joka syntyy nuoren puun taittuessa. Ei kestänyt kauaakaan, kun hän palasi vetäen jälessään kahta kaunista nuorta koivua, jotka hän asetti torpan oven pieliin.

— Kyllä se poika tänä iltana antaa niiden siinä olla, siitä minä olen aivan varma, sanoi hän aivan ääneen.

KOLMAS LUKU

Suurella uholla nousi Janne rattaille.

— Anna mennä niin paljon kuin alta pääsee, huusi hän.

— Minne sitä mennään? kysyi mies.

— Syrjälään.

— Ei minun matkani ole oikeastaan sinnepäin.

— Mutta nyt on.

— Onko hätä?

— On. Etkö sinä kuule?

— Mikä hätä?

— Murha.

— No sitten! sanoi mies ja raapaisi ohjaksien perällä oikein tuntuvasti hevostaan, joka läksi täyttä laukkaa menemään eteenpäin, niin että rattaat keikkuivat sinne ja tänne.

Kun he olivat vähän matkaa päässeet, niin mies kääntyi Janneen päin ja kysyi:

— Joko se murha on ollut?

— Ei ole, mutta tapahtuu kohta!

— No sitten mennään oikein kruunun kyytiä, sanoi mies ja löi taas hevostaan.

Kiivasta oli ajo, kaikki vastaantulevat väistivät jo kaukaa nähdessään heidät. Janne oli mietteisiinsä vaipuneena. Jota kauemmaksi tultiin, sitä varmempi oli hän siitä, että Syrjälässä vielä jotain kamalaa sinä iltana tapahtui. Vaikka hän näin syvästi mietiskelikin, niin ei häneltä jäänyt huomaamatta, että kaikki vastaantulijat katsoivat pitkään häneen. Janne tervehti jokaista, sillä jokaisenhan hän tunsi, mutta kukaan ei vastannut. Jokainen kääntyi poispäin.

— Mikä noita ihmisiä riivaa, ajatteli Janne, kun ne eivät minua tunne. Olenko minä mikään käärme, joka olen niin nahkaani muuttanut, ettei minussa enää ole samaa muotoa jälellä? Tässä on takana jotain! Varmaankin on kirkonkylän kauppias, se kaupungista tullut, taas levittänyt jotain kamalia juttuja minusta. Kyllä minä sen miehen tunnen, sillä on huono sisu. Arvaahan sen. Hän kerskaili kerran kahdenkertaisella kirjanpidollaan, mutta minä sanoin siihen, että se oli sellainen kirjanpito, josta ei koskaan tietänyt, milloin kauppias oli vararikon partaalla, milloin ei. Siitä hän suuttui. Mutta odotahan, kun minä pääsen sinun eteesi taas ja näytän sinulle oikein tuntuvasti, millaista se kaupanteko ennen vanhaan oli.

Näin sai tämä asia hetkiseksi Jannen mielen kääntymään pois matkan tarkoituksesta. Mutta kun Syrjälän talo alkoi näkyä, silloin hän muisti taas, mitä varten oli rattaille kiivennyt.

Kun hevonen kääntyi talon pihaan, sattui Matti isäntä olemaan kuistilla.

— Mistä sinä, Janne, noilla kärryillä tulet? sanoi hän.

— Mikäs näitä kärryjä vaivaa?

— Nehän ovat vanginkuljettajan kärryt, vastasi isäntä.

— Vai niin. Nyt minä ymmärrän, miksi kaikki minuun niin pitkään katsoivat. Mutta hän onkin se oikea mies.

— Mitä sinä sillä tarkoitat?

— Missä on Emma? huusi Janne.

— Enhän minä tiedä. Missä lienee talon töissä.

— Missä hän on, kysyn minä!

— Pyykillä taitaa olla.

— Kuollut hän on, sanon minä! huusi Janne, joka jo oli aivan varma siitä, että murha oli tapahtunut.

Isäntä seisoi hetkisen aivan tupertuneena, mutta sitten hän juoksi tuvan ovelle ja huusi:

— Emma on tapettu!

Parkaisu kajahti tuvasta, ja sitten tuli sieltä naisväkeä kiireimmän kautta.

— Kuka hänet on tappanut? kysyi Miina emäntä.

— Aakusti sen on tehnyt, vastasi Janne, joka tuli yhä varmemmaksi siitä, mitä sanoi.

Suuri valitus kuului naisten parvesta.

— Siellä se oli äsken pesurannassa, kun minä siellä kävin, sanoi emäntä. Voi, voi, kuka

olisi silloin arvannut, että nyt jo olisi henki mennyt!

Janne läksi kiireimmän kautta juoksemaan rantaa kohden ja koko talon väki hänen jälestään. Kun ranta alkoi näkyä, niin Janne sanoi puolikovaa:

— Nyt hiljaa eteenpäin, ettei murhaaja mitään aavista, ennenkuin olemme aivan hänen niskassaan. Siellä ei näy mitään liikettä.

— Ei näy, valitteli emäntä. Pata siellä yksinään porisee. Voi, voi, kuinka sen Emmankin kävi!

— Tässä ei nyt enää auta valitus. Tässä on laki ja rangaistus edessä! sanoi Janne.

He astelivat hiljaa eteenpäin.

Rannalla oli pesuvaja. Lähelle tultuaan he kuulivat sen takaa pientä keskustelua.

— Ethän sinä nyt enää ole . . .

— Mitäs minä nyt enää olisin.

Janne hiipi varovaisesti maata pitkin ja kurkisti nurkan takaa. Siellä Aakusti ja Emma istuivat rinnatusten, ja Emmalla oli viilipytty käsissään.

Janne hyppäsi äkkiä esiin ja seisoi molempien nuorten edessä.

— Minä tulin sittenkin oikeaan aikaan. Ja nyt, mies, et pääse enää karkuun. Nyt sinä saat sovittaa kaiken tuon tytön kanssa.

Emma lensi säikähtyneenä Aakustin kaulaan.

Kun Janne sen näki, niin hän huusi:

— Kas niin, nyt on kaikki hyvin taas. Mutta uskokaa minua, jollen minä olisi tähän asiaan

sekaantunut, niin murhat ja muut kamalat teot tässä olisivat olleet vielä ennen iltaa, sen minä takaan.

Eiväthän Aakusti ja Emma voineet käsittää sinä hetkenä, mistä ne sellaiset olisivat tulleet, mutta kun vanginkuljettajakin oli saapuvilla, niin kai Janne totta puhui.

Kun joukko asteli taloa kohden, niin sielussaan Janne kyllä oli varmasti vakuutettu siitä, että hän jollain tavoin tässä asiassa oli astunut jalkansa suohon. Mutta kun kunnia oli pelastettava, niin puhui hän siihen asti, että Aakustikin alkoi heikosti sitä uskoa, että hänellä oli ollut niin julmia aikeita mielessään.

— Mutta nyt meillä ei ole aikaa kadotettavissa, sanoi Janne. Nyt koko joukko rattaille ja suoraan pappilaan! Huomenna on pyhä ja siksi on kuulutus saatava valmiiksi.

Kaikin kolmisin he sitten kiipesivät vanginkuljettajan rattaille ja ajoivat pappilaa kohden. Mutta matkalla Janne puheli avioliiton kauneudesta ja otti Aakustilta ja Emmalta sen pyhän lupauksen, että hän saisi olla heidän lastensa kummina, kun hän kerran oli asiat niin hyvin järjestänyt, että he olivat saaneet toisensa. Eihän Emma siihen osannut mitään vastata, hävettihän se sellainen puhe häntä. Mutta Aakusti antoi luvan tulla kokonaisen tusinan kummiksi.

NELJÄS LUKU

Emma, Janne ja Aakusti astuivat kirkkoherran kansliaan.

— No, mitäs tämä joukko nyt täältä hakee? kysyi kirkkoherra.

— Ei täällä nyt mitään haeta, täällä ollaan varmoja asioista, vastasi Janne. Täällä tullaan ottamaan kuulutuksia.

— Oikein kolmisin.

— Kaksi tässä vaan on siinä hommassa, kolmas välittäjänä.

Kirkkoherra katsoi pitkään Janneen ja sanoi:

— Kukas te olette?

Janne tunsi tämän kysymyksen häntä syvästi loukkaavan. Kuinka voi pitäjässä olla ketään, joka ei heti tietänyt, kuka hän on?

— Eikös kirkkoherra ole koskaan kuullut puhuttavan Janne-sedästä? kysyi hän.

— Vai siinä se ihminen nyt on. Se kuuluu sanovan, että tietää enemmän kuin tämän pitäjän papit yhteensä.

— Mikä on sanottu, se on sanottu. En minä

tässä rupea tiedoista kilpaa juoksemaan, kun on naimisista puhe.

— Vai te nyt olette siihen asiaan sekaantunut. Nämä nuoret olivat eilen täällä, mutta heille tuli tavaton kiire päästä toisistaan eroon. Tekö siinä nyt olette ollut kähväämässä? Mikä on oikeastaan tarkoituksenne?

— Enkö minä ole muka kylliksi sopiva tulemaan pappilaan puhumaan avioliitosta? sanoi Janne, jota kirkkoherran puheet kovasti alkoivat kiukuttaa. Enkö minä ole kylliksi arvokas, minä, josta ei puhuta muuta kuin hyvää, jolla on rahaa enemmän kuin monella papilla, joka tunnen koko pitäjän asiat tarkemmin kuin kirkkoherra tunteekaan, minä, jolla on sukuakin niin paljon, että ei aina itsekään tiedä, kenen kanssa ei ole sukua?

— Saattehan te tehdä, mitä itse tahdotte, sanoi kirkkoherra. Enhän minä estä. Mutta onko tämä morsian suostuvainen.

— Kyllä minä suostun, sanoi Emma.

— Ja mitä sulhanen sanoo?

— Tämähän Janne se parhaiten tietää, kuinka asiat ovat järjestettävät, vastasi Aakusti.

— Siinä kirkkoherra kuulee. Ei tässä muu auta nyt kun pumaakat esiin ja nimet niihin, sanoi Janne.

— Kun asianomaiset ovat halulliset menemään avioliittoon, niin enhän minä kirkonmiehenä voi muuta kuin antaa paperit ja kuuluttaa, sanoi kirkkoherra. Mutta ihmisenä ja sielun-

paimenena on minulla oikeus aina lausua mielipiteeni niin tärkeässä asiassa kuin avioliitto on.

— Me emme kaipaa mitään mielipiteitä, sanoi Janne, niitä on meillä itsellämmekin. Me tiedämme mitä me tahdomme, ja siihen saa kirkkoherra panna pisteen.

Emma muisti lukeneensa kerran ilmestyskirjasta, kuinka kaksi petoa iskee toisiinsa ja avaruuden täyttää vimmatulla tappelullaan. Tämä ajatus tuli hänen mieleensä, kun hän nyt näki kirkkoherran nousevan aivan punaisena paikaltaan ja asettuvan Jannen eteen, niin että heidän molempain vatsat melkein tavoittivat toisiaan.

— Minä kysyn, missä on kristitty mieli, kun se tällaisessa muodossa tulee esiin? sanoi kirkkoherra.

— Tekee minunkin mieleni kysyä, missä se kristitty mieli on, kun kuulen, miten kirkkoherra kyselee kaikilta nuorilta tytöiltä, miten heidän sulhasensa ovat heitä mielistelleet. Onko se sopivaa kirkonmiehelle, onko vaankin? Eikö luulisi olevansa Baabelissa, jossa ei enää jakseta lihan himoa tyydyttää, vaan sitä tahdotaan katsella. Onko tämä pitäjä ja nuorten ihmisten rakkaus mitään teatteria, jota rahan edestä näytetään. Ei ole, sanon minä. Täällä eletään sitä oikeata suomalaista rakkautta, joka ei kaipaa kyselyjä. Kyllä minä sen tiedän, joka olen kuullut kaikkien tässä pitäjässä olevien avioparien yhteenmenon tarinan. Minun puotikamarissani on niitä ker-

rottu. Mutta minä en ole mikään kirkkoherra, joka kyselen. Ei! Minulle kerrotaan aivan hyvän hyvyyttään, sillä kaikki tietävät, kuinka lempeä ja hyvä mieli minulla on ja kuinka minä olen auttavainen. Sen nämätkin nuoret ovat saaneet kokea, ja siksi minä olenkin heidän asiansa saattanut oikealle tolalle.

Kirkkoherra seisoi aivan tulipunaisena Jannen edessä.

— Menkää ulos, senkin hävytön kollo! huusi hän.

— Minä en mene, sanoi Janne, joka tunsi itsensä yhä varmemmaksi. Kuuleeko kirkkoherra, että minä en mene! On minua suuremmatkin herrat kuin kirkkoherrat ajaneet pois, saamatta kuitenkaan menemään. Lakituvastakin on koetettu minua poistaa, mutta ainapa on lautakunta silläkin sanonut tuomarille, että Janne tietää kaikki asiat, ei sitä saa ajaa.

— Minä en anna teille kuulutuspaperia. Te olette liian hullu siihen ja vähämielisille ei sellaisia sallita, sen sanoo jo kirkkolakikin.

— Olenko minä vähämielinen? huusi Janne kimeällä äänellä. Olenko minä vähämielinen, minä, joka tunnen Rooman historian, olen lukenut kaikki kansanvalistusseuran kalenterit, tilaan sanomalehtiä ja olen sukua koko pitäjälle? Olenko minä vähämielinen? Sellainen syytös käy jo kunnialle. Jollei se kuulutuskirja nyt heltiä, niin tästä voi tulla vielä sellainen prosessi, että käräjätuvan seinät punottavat.

— Minä en sitä anna, ettekö jo kuule, huusi kirkkoherra.

— Jo nyt on ihme ja kumma, kiljaisi Janne.

— Minä en anna, sanoi kirkkoherra ja meni pöytänsä luo.

Janne meni hänen jälestään, löi nyrkkinsä pöytään ja huusi:

— Jumal'auta kuitenkin teitä, ellei siitä kuulutuksesta tule. Minä olen sen asian päättänyt ja minä ajan sen perille! Minä varoitan kirkkoherraa, minä varoitan. Teidän veljenpoikanne aikoo hakea tänne kappalaiseksi, minä tiedän sen. Mutta kun minä olen tämän pitäjän kanssa sukua, kun jokainen on minun heimoani, niin minä vannon, että se mies ei näe muita kuin kirkon hiiret silloin, kun kokeiksi saarnaa, eikä kuule muita ääniä kuin oman vatsansa lorinan. No, mitäs nyt sanotaan? Joko se paperi nyt heltiää?

Kirkkoherra, joka oli lihava mies, oli alkanut vaivalloisesti hengittää.

— Menkää pois, niin minä kuulutan huomenna.

— Onko se asia aivan varma?

— On.

— Siinä ei tule enää mitään peruutusta?

— Ei tule, kun vain menette.

— Hyvästi sitten ja nöyrin kiitos kaikesta ystävällisestä avusta, sanoi Janne.

Kaikin kolmisin he kumarsivat kirkkoherralle ja menivät pois. Kun he olivat pihamaalle tulleet,

niin Aakusti, joka ei vieläkään ollut muistanut panna lakkiaan päähänsä, sanoi:

— Kylläpä siinä oli kuuma ottelu. Niin siinä iskettiin kuin taistelussa ainakin.

— Nuori mies, nuori mies, sanoi Janne vaatimattomasti, kun on saanut sanan voiman, niin eihän sitä voi olla käyttämättä. Minä tunsin, että jos olisin ollut aikoinani Rooman valtakunnassa, joka huonojen puhujien kautta meni turmioon, niin toista olisi ollut, kun minä olisin siellä ääneni antanut kaikua.

— Kai se niin olisi ollut, sanoi Aakusti ja katsoi suurella kunnioituksella lakki kourassaan Janneen.

Pää kallellaan katseli Emma häneen. Kyllä hänen avioliittonsa nyt oli turvattu, kun sillä oli sellainen puoltaja kuin Janne oli.

— Oikeastaan minä olenkin aivan liian hyvä tällaiseen maailman kulmaan kuin tämä pitäjä on. Minä olen monasti ajatellut, että minun olisi muutettava pois muualle, mutta sitten minä olen säälillä ajatellut, kuinka tämänkin pitäjän kävisi, jos minua ei enää täällä olisi asioita järjestämässä. Nurinhan täällä kaikki menisi, aivan sekaisin. Ja silloin olen aina jäänyt.

— Niin, kuinkahan meidänkin olisi käynyt, ellei Jannea olisi ollut? sanoi Emma.

— Hullusti teidän olisi käynyt, sanoi Janne. Mutta kun minä olen sangen vaatimaton ihminen, niin älkäämme puhuko siitä.

— Kyllä se kirkkoherrakin otti kovalle, mutta täytyipä sen lopulta alistua.

— Alistuttava siinä on, kun minä tartun asiaan kiinni, sanoi Janne. Ei se kirkkoherra ole mikään paha mies, mutta hän vaatii, että kaikkien olisi ajateltava asioista samalla tavalla kuin hän tekee. Tässä johtuu mieleeni eräs tapaus, joka on sangen kuvaava siitä, miten ihmiset päättävät toisen viisaudesta ja hulluudesta, kuten näimme kirkkoherrankin tekevän minun suhteeni. Joutuipa eräs vaimo vankeuteen. Kun häneltä kysyttiin, tahtooko hän syödä silakat keitettyinä vai paistettuina, niin hän vastasi: se on aivan samantekevä! Tämän kuuli entinen keittäjätär ja hän sanoi: ei sellainen ihminen voi olla viisas! Näin me ihmiset päätämme toistemme viisaudesta aivan liian kärkkäästi. Jokaisella meillä on omat silakkamme, ja niiden mukaan me toisiamme arvostelemme.

Näin keskustellen astelivat he tietä eteenpäin, sillä vanginkuljettaja oli jättänyt heidät.

Syrjälän pirtissä Janne sitten talon väelle kuvaili pappilassa-käyntiään, ja kaikki iloitsivat siitä, että heillä oli niin voimakas ja urhoollinen sukulainen.

Mutta Aakusti kulki Emman kanssa kotiaan, jossa Eevastiina heitä kestitsi.

Ja suvinen ilta painui maan puoleen ja hyväili sitä.

Kun Aakusti saattoi Emmaa metsäpolkua pitkin, niin oli hänen sydämensä täynnä voimakasta

onnea. Hänellä oli morsian, koti, oli oma maantilkku, jota sai viljellä.

Siinä Aakustin vierellä kulkiessa Emman herkkä mieli herähti kyyneliksi. Silloin mies tunsi, miten kaikki oli hänelle pyhää ja suurta. Hänen teki mieli sanoa jotain, kiittää Emmaa siitä, että oli hänet, niin halvan miehen valinnut. Hän ei löytänyt mitään sanoja. Hänen kätensä vain tarttui Emman olkapäähän ja puristi siitä voimakkaasti.

VIIDES LUKU

— Soh, soh, sanoi Janne valakalleen, kun tämä tuppasi hyppelemään valjaisiin pantaessa. Mikä kiire sinulla on? Odota, kyllä me ajoissa kirkolle tulemme.

Janne oli ottanut nappularattaansa, pukeutunut parhaimpaan pukuunsa ja mieli iloisena kuin häkissään hyppelevällä oravalla hän valmistautui lähtemään kirkolle.

Jannella oli oma talonsa, jonka hän oli rakennuttanut itselleen luovuttuaan kaupastaan. Pari tynnyrin alaa maata oli sen ympärillä. Apulaisena oli hänellä Hilma niminen piika. Hilma oli niitä luomakunnan jäseniä, joista eivät miehet välitä eivätkä naiset huoli seuraansa. Yhtä vähän kuin hänellä oli kauneutta, yhtä vähän oli hänellä järkeäkin. Mutta yksi suuri ominaisuus oli hänellä, jonka tähden Janne hänet piti palveluksessaan: hän ihaili »hantelsmannia».

Kun Hilma näki valakan hyppelevän, niin hän kikatti ja sanoi:

— Kylläpä valakalla nyt on veri kiertämässä. Kyllä elukkakin tietää, ketä se saa vetää. Niin minäkin hyppelisin, jos olisin valakka.

Janne nauroi ja sanoi:

— Saisinko minä lyödäkin sinua niinkuin valakkaa?

— No, vaikka yhtä päätä, vastasi Hilma. Kyllä hantelsmanni saisi minulle tehdä vaikka mitä, vaikka hengen veisi.

Ja kenellekään kelpaamattomassa neitseellisyydessään Hilma nauroi makeasti.

Jannen suu meni hymyyn, ja hän tuumiskeli:

— Mistähän se tulee, että muutamat miehet vaikuttavat niin puoleensavetävästi naisiin, niinkuin minä esimerkiksi? Jos minä en olisi niin siveä mies kuin olen, niin kuinka vaarallinen minä olisinkaan, kuinka vaarallinen!

Ja Janne loi Hilmaan kiitollisen katseen siitä, että tämä hänestä niin kauniisti ajatteli.

Ajaessaan kirkkoa kohden tuli Janne mietiskelleeksi elämää ja sen suurta monimutkaisuutta. Hän alkoi heitellä ajatuksen kiekkoa edestakaisin.

— Kyllä tässä maailmassa on paljon kronittavaa, mutta paljon sitä kronitaankin. Mutta ei mistään mitään tulisi, ellei joukossa olisi sellaisia miehiä, joilla on sanan voima. Kyllä se kuitenkin on ihmeellistä, kuinka sekin lahja jaetaan niin perin puolueellisesti. Toinen saa, toinen ei, sillä se annetaan eikä sitä puntarilla jaeta. Muutamat eivät saa sitä nähdäkseenkään ja toisille annetaan oikein kukkuramitalla. Niinkuin minulle esimerkiksi. Minähän tässä tyyrään ja tällään sen kautta ihan niinkuin itse tahdon. Eihän se Salo-

mokaan minkään muun kautta suuri ollut kuin sen kautta, että hänellä oli sana vallassaan. Rakensihan hän sitäpaitsi temppelin, mutta kun se jaotettiin, niin mitä siitä sellaisesta hyötyä oli. Turhaa työtä ja rahan ja voiman haaskausta. Toista se oli, kun minä hommasin tähän kylään osuusmeijerin. Se ei häviä, se kasvaa vuosi vuodelta. Kuinkahan paljon minä saisinkaan tällä paikkakunnalla aikaan, jos tahtoisin. Mutta kun ihmisiä täytyisi kääntää yksitellen, niin veisi se aivan liian paljon aikaa. Toista oli, kun minä tuon meijerin perustin. Kutsuin ukot kokoon, selitin asian ja sanoin: niin se on! Ja se oli niin. Se on se minun luonteeni suuruus, joka sen saa aikaan, että minun täytyy aina kääntää ihmisiä laumoittain ja vain harvassa tapauksessa suostun yksitellen vaikuttamaan niihin. Kuinka paljon minä sainkaan tässä kuulutusasiassa käyttää sanan voimaa ja kauniita vertauksia. Ihan niistä olisi jo kirjan kirjoittanut. Mutta sainhan kaksi ihmistä yhteen. Ja kahden ihmisen onni, se on sentään aina jotain sekin. Ei se ole mikään sellainen asia, jolle saa sylkeä, ei, niinkuin kukkanen se on otettava käteen ja koreasti sitä on kannettava. Kyllähän minä tämän voimani, voida tehdä ihmisiä onnelliseksi, olen ostanut suurella uhrilla, sillä, etten ole itse mennyt naimisiin. Mutta harvoinhan ne oikeat ihmiskunnan hyväntekijät ovatkaan olleet naimisissa. Ei niillä ole ollut aikaa ajatella omaa onneaan toisten onnea hommatessaan.

Kun kirkkomäelle tultiin, niin Janne karautti aika vauhtia perille. Kirkkomaan aidassa oli rengas, jossa jo vuosikymmeniä oli ollut Jannen hevonen jumalanpalveluksen aikana sidottuna odottamassa herraansa. Ei kukaan ollut koskaan uskaltanut siihen renkaaseen sitoa hevostaan, vaikka Janne ei olisikaan ollut kirkolla.

Kun Janne oli sitonut hevosensa, läksi hän etsimään sellaisia, joille saisi purkaa kaikki tietonsa ja kertoa, mitä suurta hän oli saanut aikaan. Tämä taistelu kirkkoherran kanssa oli hänelle niin tavaton voitto, että hän ei mitenkään voinut siitä vaieta.

— Kyllä on suuri vahinko, ettei tällä paikkakunnalla ole mitään omaa sanomalehteä, jossa tärkeimmät uutiset kerrottaisiin, ajatteli hän.

Jannen ystävällisyyden määräsi vanhempien ihmisten keskuudessa se, kuinka suuressa määrässä nämä olivat hänelle sukua tai kuinka paljon ne aikoinaan olivat hänen luonaan kauppaa käyneet. Nuorten tyttöjen suhteen hän katsoi ensi sijassa aina kauneuteen. Olihan hän melkein jokaisen tytön nähnyt pienenä ja oli silloin niitä polvellaan kiikutellut. Heidän vartuttuaan täysikasvuisiksi piti Janne oikeutenaan saada nipistää heitä leuasta ja taputella poskelle. Nuoria miehiä Janne oikeastaan suuresti halveksi. Hän oli nähnyt melkein jokaisen niistä retkahousuissaan ja avojaloin käyvän ostamassa hänen kaupastaan

viiden pennin edestä ongenkoukkuja, eikä millään ehdolla tahtonut voida sulattaa sitä, että nämä samat pojat tulivat aikamiehiksi ja siis hänen vertaisikseen. Jokainen tuollainen nuori mies oli Jannen silmissä jonkinmoinen syytös siitä, että hän oli vanhentunut. Nuorilla miehillä ei hänen edessään ollut milloinkaan muulloin arvoa kuin silloin, kun naittaminen oli kysymyksessä ja Janne siis sai leikitellä kohtaloa kahden ihmisen elämässä.

Janne etsi ryhmän, jossa oli koolla suuri joukko arvokkaita talonisäntiä. Kun oli kätelty ja oli toivotettu jumalaa antamaan hyvää päivää, vaikka kesäinen aurinko paistoi niin kuumasti kuin suinkin jaksoi, niin Janne vain odotti sitä kysymystä, joka antaisi hänelle aiheen kertoa viimeisestä suuresta riidastaan kirkkoherran kanssa. Kun ei kukaan kysynyt, mitä hänelle kuului erityistä, niin kysyi Janne sitä itse muilta. Kun ei sittenkään tullut mitään kysymystä, josta hän olisi saanut sopivan lähtökohdan puheelleen, alkoi hän harjailla hihallaan hattuaan, kasteli sormensa ja koetti poistaa takistaan olemattomia likapilkkuja.

Se puuha vihdoin herätti siksi huomiota, että muuan isäntä kysyi:

— Mitäs Janne itseään nyt niin kovasti hienoksi laittelee?

— Onhan tässä hiukan syytäkin, tohahti heti Janne. Tänään kuulutetaan Lahdenperän Aakusti

ja Syrjälän talon torpan Emma yhteen. Ja kun se liitto aivan alusta alkaen, ihan tunteen nystyröitä myöten, on minun työtäni ja vaivaani, niin täytyyhän sitä silloin omaa pystyttämäänsä rakennusta kunnioittaa.

— Vai on se Janne taas ollut sellaisissa hommissa. Taitaa hommata niin paljon muitten puolesta, ettei joudu omia asioitaan ajattelemaankaan. Pitäisihän Jannellakin olla halunsa, onhan ne täilläkin. Ja tekeehän vanhankin kissan maitoa mieli. Tai ehkä onkin jo tiedossa, vaikka ei ole julkisuudessa, oma muija nimittäin.

— Mitä minä nyt enää naimisiin menisin, vastasi Janne. Kun ihminen tulee kolmenkymmenenviiden vuotiaaksi, niin on hän silloin niin viisas, ettei enää mene naimisiin, ei, vaikka kintuista kiskottaisiin. Ja minähän olen jo aikoja sitten jättänyt sen ijän taakseni. Parempi on hommata toisten puolesta voimiensa takaa ja auttaa nuoria miehiä saamaan niskaansa avioliiton paksua iestä. Ja olenpa minä monessa hommassa ollut, mutta en koskaan niin vaikeassa kuin tämä on ollut.

— Eivätkö nuoret tahtoneet ottaa mennäkseen yhteen? Saahan Janne kuitenkin aina lopulta nuoret toisiinsa käymään kiinni. Taitaa Janne käyttää jotain noituutta?

— Mitä noituutta siihen tarvitaan, vastasi Janne. Kun karja ei toisistaan huoli, niin annetaan pulveria sisään, kyllä silloin tulee toinen meininki. Nuorille kun puhuu, niin kyllä huo-

maavat mitä rakkaus on, ja että maailma ei pysy pystyssä, ellei sitä noudateta. Eihän nuorista tässä mitään hätää ollut, mutta kirkkoherrasta. Ei tahtonut millään ilveellä päästää nuoria yhteen. Mutta silloin minä pidin sille pienen saarnan, hänellekin kerran vuorostaan. Ja minä vakuutan, että minun saarnani oli voimakkaampi ja sisältörikkaampi kuin hänen koskaan on ollutkaan. Paukutin sanaa ja paukutin nyrkkiäkin.

Ja kummasteleville ja tarkkaavina kuunteleville isännille kertoi Janne jutun aivan juurta jaksain. Väkeä kokoontui Jannen ympärille, ja hän sai yhä uudestaan kuvailla, miten hän oli kirkkoherraa läksyttänyt.

Mutta Janne sattui huomaamaan, että kirkkoherra tuli kääseissään. Silloin tuli Jannelle tulinen kiire. Hän heti jätti kuulijansa ja riensi lähelle kirkon porttia, jonne kirkkoherran hevonen aina sidottiin ja jossa sillä oli aivan oma vakituinen häkkinsä heiniä varten. Janne tahtoi kaikin mokomin seisoa kirkkoherran lähellä tänä hetkenä.

Hän sattui tulemaan juuri parahiksi, kun kirkkoherra koetti suurta ruumistaan vyöryttää kääseistä alas. Janne riensi auttamaan ja tarjosi kohteliaasti kätensä. Mutta kirkkoherra katsoi kiukkuisesti häneen ja tervehtimättäkään meni sakastia kohden.

— Näittekös, miehet? sanoi Janne kirkkoherran mentyä. Ei tohtinut edes päivää sanoa.

Kyllä se mies tietää, että hänen herransa on tässä pitäjässä. Ja se olen minä!

Samassa tulla karautti portin luo Peltolan emäntä komeilla nappularattaillaan. Hän oli leski, rikas kuin vietävä, naimisiin pyytävä ja senvuoksi kaikille miehille hyvin ystävällinen. Janne oli nuoruudessaan ollut hänen häissään sulhaspoikana ja oli sittemmin, vielä isännän eläessä, käynyt usein emäntää katsomassa. Emäntä oli mielistellyt jo kauan Jannea, joka hänen mielestään oli viisaampi kuin kukaan muu mies, mutta hänen leskeksi tultuaan oli Janne alkanut pelätä, että tuo nainen jollain tempulla sieppaa hänet miehekseen. Peltolan Pauliina-emäntä, Paukkumuija, niinkuin häntä nimitettiin, oli näet tunnettu siitä, että hän piti jokaista miestä kovassa kurissa, ja kerrottiinpa sellaistakin, että hänen miehensä olisi kuollut siitä, että oli saanut liian tuntuvan selkäsaunan vaimoltaan. Eihän Janne sellaisen kurituksen alaiseksi olisi tahtonut joutua. Mutta kun kuka muu tahansa olisi muijan ottanut hänen rahojensa tähden, tiesi Janne arvonsa nousevan siitä, että hän oli valloittamaton.

Janne riensi auttamaan emäntää rattailta.

— Tule alas, Paukku, sanoi hän.

— En tiedä, pääsenkö, vastasi emäntä ja koetti nuorekkaasti nauraa. Jalat tuntuvat kovasti puutuneen matkalla.

— Hyppää, kyllä minä otan vastaan.

Emäntä hyppäsi rattailta alas. Lienevätkö jalat olleet laisinkaan puutuneet, sitä on vaikea sanoa, mutta lujasti hän vaan riippui Jannessa ja koetteli pysytellä pystyssä.

— Pidä kiinni, ettet romahda maahan, sanoi Janne. Kyllä minä olen sellainen ankkuri, että jokainen roomu tässä kiinni pysyy.

Silloinpa Paukku äkkiä huomasi osaavansa taas kävellä ja erkani Jannen sylistä. Samassa Pauliinan tamma hirnui, ja kun emäntä sen kuuli, loi hän veikeän katseen Janneen ja sanoi:

— Kuuletko, kuinka kauniisti meidän tammakin hirnuu? Sekin on niin iloinen, kun näkee tuttuja hevosia, mitä sitten ihminen.

Heillä ei ollut aikaa keskustella, sillä samassa Janne näki Aakustin tulevan äitinsä rinnalla ja takana tulivat Emma ja hänen vanhempansa.

Janne riensi ketterästi heitä vastaan ja ottaen hatun päästään hän kumarsi syvään, erityisesti jokaiselle. Hän oli juhlallinen aivan kuin hautajaisissa ja ääneti hän pusersi jokaisen kättä. Sen jälkeen hän kerran vielä kumarsi Emmalle ja sanoi:

— Onnittelen!

Emma sävähti punaiseksi ja niiasi syvään.

— Ja menkäämme nyt kirkkoon! sanoi Janne.

Hän asettui Aakustin äidin viereen, pani Emman ja Aakustin kulkemaan rinnatusten ja viimeiseksi tulivat Emman vanhemmat, vakava Helena ja retkaileva Kalle.

Janne tunsi itsensä hyvin suureksi ja tärkeäksi olennoksi tänä hetkenä. Pienillä käskevillä liikkeillä hän syrjäytti muut, jotta tämä hänen joukkonsa pääsi kulkemaan häiriintymättä ja hiukan erillään muusta rahvaasta.

Mutta Peltolan emäntä ei millään muotoa tahtonut jäädä liian kauaksi Jannestaan. Hän sieppasi virsikirjan rattailta ja ryntäsi Jannen sivulle. Kun renkipoika, joka häntä oli ajanut kirkolle, kulki emäntänsä ohitse, niin Paukku sanoi:

— Jussi, kun pappi on saarnansa lopettanut, niin vie meidän tamma Kirkonjärveen uimaan.

Ja katsottuaan hellästi Janneen lisäsi hän:

— Uita kauppiaan valakka yksintein!

Kirkossa menivät Jannen viittauksesta Emma ja hänen äitinsä ensiksi penkkiin istumaan, Emman isä oli erkaantunut ovella joukosta, eikä Janne nähnyt häntä, vaikka kuinkakin kurkisteli ympärilleen. Sitten käski Janne Eevastiinaa astumaan penkkiin. Aakusti meni miesten puolelle. Mutta Janne, joka oli paljon matkustellut ja muualla nähnyt, miten miehet ja naiset sekaisin istuvat kirkossa, meni Eevastiinan viereen. Peltolan emäntä asettui Jannen vierustoveriksi.

Täynnä pyhää hartautta painoi Eevastiina päänsä virsikirjaansa vastaan ja rukoili. Rukouksen sanat unohtuivat kesken, ja suloinen, mieltä hivelevä onnen tunne tuli hänen ylitseen. Voittamattomana ajatuksena tuli hänen mieleensä muisto päivästä, jolloin hän samalla tapaa oli

painanut päänsä alas sinä kauniina sunnuntaina, jona hän oli kuullut kuulutettavan itseään miehensä kanssa yhteen. Kun hän päänsä nosti, niin hän huomasi Emman luovan katseensa arkana käytävän toiselle puolelle, jossa Aakusti istui. Ja Eevastiina muisti niin elävästi, kuinka hän oli aivan samoin tehnyt. Tämä muisto oli elämän aikana jäänyt piiloon ja peittoon surujen alle, ja jokapäiväiset puuhat olivat levittäneet paksun harmaan kerroksen kaiken sen yli, mikä ennen muinoin oli hänelle ollut niin suloista. Mutta nyt palasivat kaikki muistot suurena tulvana hänen ylitseen. Kyyneleet nousivat hänen silmiinsä. Mutta ne lankesivat suloisena sateena sieluun kirkastaen siellä kaiken. Ja kun seurakunta alkoi virren, niin kirkkaana ja heleänä kaikui Eevastiinan laulu. Ei hän moneen aikaan ollut kirkossa enää kovaa laulanut, ei ollut uskaltanut peläten äänensä kaikuvan soinnuttomalta, jolla ei herraa sopinut ylistää. Mutta nyt hän sen korotti. Virsikirja painui alas, sillä hän osasi ulkoa virren sanat, ja katse suunnattuna alttarin viereen hohtavan valkoiseen seinään, jonne ikkunasta tulevat päivänsäteet loivat ikkunapuitteiden kuvan, hän lauloi, lauloi sydämensä koko kyllyydestä.

Mutta Peltolan emäntä, joka oli nähnyt Jannen mielestään liian suurella huomaavaisuudella kohtelevan Eevastiinaa, tunsi kovaa tuskaa. Kateus istui aivan viheriäisenä hänen sielussaan. Mutta vielä ei tuo mies ollut kadotettu, vielä

saattoi hän käyttää keinojaan. Senvuoksi Pauliina kyynärpäällään tölkkäsi Jannea ja kuiskasi hänen korvaansa:

— Sinun valakkasi on jo alkanut tulla vanhaksi. Meidän tammat ovat tänä kevännä varsoneet, ja komeita onkin tullut. Käy nyt meillä, niin saat valita itsellesi niistä uuden hevosen. Ja kun minä sen kasvatan ja totutan valjaisiin, niin kyllä sillä vaikka keisari ajaa.

Janne oli hyvin iloinen tästä tarjouksesta. Mutta eihän hän keskellä jumalanpalvelusta voinut ruveta täten varsoista keskustelemaan. Hän tyrkkäsi senvuoksi Pauliinaa ja kuiskasi vihaisesti:

— Veisaa siinä, äläkä tammoistasi puhu!

Jumalanpalvelus jatkui.

Kun saarna loppui ja suntio kiipesi saarnastuoliin viemään kuulutuksia, niin Janne nousi paikaltaan, sillä Pauliina oli jo kauan aikaa nipistellyt häntä ja kuiskutellut suunsa pielestä kaikenlaisia kartanoaan koskevia uutisia. Janne tahtoi aivan rauhassa kuulla, kuinka hänen holhokkinsa kuulutettiin pyhään avioliittoon. Ennen menoaan hän kuitenkin nyökkäsi Emmalle ja käytävän toiselle puolelle Aakustille.

Janne oli päässyt hiukan yli ristikäytävän, kun kuuli kirkkoherran julistavan pyhään avioliittoon menevien nimet.

Jannen suu oli kauniissa hymyssä. Mutta pian se haihtui, sillä mitä kummaa kirkkoherra kuulutti! Emman ja hänet yhteen!

Janne oli juuri hirmustuneena ryntäämäisillään saarnastuoliin korjaamaan tätä erehdystä. Mutta samassa, kun hän sen aikoi tehdä, lämähti äkkiä miesten puolella penkin ovi, ja Janne näki Aakustin uhkaavana tulevan häntä kohden. Silloin pyörähti Janne kuin viiri ympäri ja alkoi rientää kirkon ovea kohden. Hän tiesi, että nyt oli leikki kaukana ja että Aakustin kanssa ei voinut edes sanan voimalla tulla toimeen, sillä hän oli rynnännyt eteenpäin pää kumarassa kuin härällä ja kädet nyrkissä.

— Pääsisi edes pois tässä ensi hädässä, ajatteli Janne. Kyllä minä sitten taas panen kaikki entiselle tolalle, käännän niinkuin kelkan, joka tuppaa menemään ojaan, taas tielle.

Hän juoksi rattaittensa luo. Mutta hevonen olikin poissa.

— Kuka sen nyt on siepannut? ajatteli Janne hädissään.

Samassa sattui hän katsomaan Kirkonjärvelle päin ja näki Peltolan renkipojan taluttavan Pauliinan ja hänen hevostaan uimaan.

— Vaikka sitten selkähevosella saisi ajaa, kun vain pakoon pääsee, ajatteli Janne ja läksi painamaan pojan jälestä.

Hän vilkaisi taakseen. Vielä ei Aakustia näkynyt missään.

— Kun eksyisi, kun eksyisi! ajatteli Janne.

Vähän ajan päästä hän taas mulkaisi niskansa taakse. Siellä jo Aakusti tulla ravasi täyttä laukkaa hänen jälestään!

— Vahvista, armias taivas, minun kinttujani tai heitä tielle kivi, johon hän kompastuu, mutta älä jätä minua vainoojieni käsiin! rukoili Janne ja koetti taas ponnistaa yhä kiivaampaan juoksuun.

Mutta pianhan välimatka Aakustin ja Jannen välillä lyheni. Janne kuuli jo takaansa Aakustin juoksun töminän! Mutta olihan pelastuskin jo aivan lähellä, Peltolan Jussi oli ihan tuossa nenän edessä hevosineen.

— Poika, poika! läähätti Janne. Anna tänne minun valakkani!

Hän pääsi hevosensa viereen, hyppäsi ja pääsi roikkumaan suulleen sen selkään. Mutta samassa jo oli Aakustin tukeva koura tarttunut hänen housujensa leveimpään paikkaan ja veti hänet maahan.

— Kelmi, kanalja! huusi Aakusti. Anna pois minun Emmani!

— Annanhan minä, annanhan minä, vakuutti Janne ja seisoi vapisten kiukkuisen miehen edessä. Samassa hän muisti, että olihan hänelle annettu sanan miekka aseeksi. Joskin ruumiilliset voimat olivat heikot, niin sillä hän kuitenkin voi torjua vaaran.

— Tässä on tapahtunut pikkuinen erehdys, huusi Janne hengästyneenä.

— Mikä erehdys se on? Sinun omia pahoja juoniasi se on kaikki tyyni.

— Kuuntele, hyvä mies, minua ja hillitse kiukkuasi!

— Minä en tahdo hillitä mitään, huusi Aakusti. Selkään minä tahdon antaa sinulle, ja oikein isän kädestä, kun nyt kerran olen sillä tuulella. Vai naimisiin sinä, senkin vanha koni, tahdot mennä, vai naimisiin? Mutta sitä ennen annan minä sinulle kaikki sakramentit yksintein.

Aakusti sieppasi ällistyneen Jussin kädestä piiskan, häristi sitä Jannen nenän edessä ja sanoi:

— Vai olet sinäkin, vanha raato, vielä niin kuuma, että naimisiin aijot mennä! Mutta kyllä minä sinun sisusi jähdytän.

— Rakas Aakusti, rakas Aakusti ... änkytti Janne, joka värisi ja nytkähteli piiskan heiluessa hänen nenänsä edessä.

— Minä en ole sinulle mikään rakas, paha minä sinulle olen. Oikea piru minä ole. Kuuletko nyt? Vai tulet sinä ottamaan minulta pois minun Emmani! Vai tulet sinä semmoista tekemään? Mars järveen nyt, kun minä sanon!

— Mitä sinä riivattu mies aijot?

— Johan minä sen sanoin, antaa sinulle kaikki sakramentit yksintein. Kaste ensin! Ja nyt veteen! Menetkö, vai täytyykö minun ottaa sinua niskasta kiinni ja taluttaa sinne ja painaa pääsi veden alle.

— Hyvä mies, ajattele ensin mitä teet.

— Minä en tahdo mitään ajatella. Minä tahdon tehdä, mitä sisuni vaatii.

— Muista, että kristittyjä me olemme.

— Viis minä kristillisyydestä silloin, kun minulta Emma otetaan! Joko menet?

Ja Aakusti antoi piiskan paukahtaa kerran oikein tuntuvasti Jannen pehmoiseen mahaan.

Janne hyppäsi korkealle ilmaan, parkaisi ja sitten läksi karkaamaan järven rantaa kohden.

— Olisi se edes vihainen sonni, niin ainahan jollain tavoin tästä pääsisi suoriutumaan. Mutta kiukkuinen ihminen! Jos minä kuitenkin koettaisin kerran vielä sanan voimaa, ajatteli Janne.

Hän kääntyi Aakustiin päin, joka piiskaa heiluttaen juoksi hänen jälestään, nosti oikean käden etusormen opettavaisesti ilmaan ja sanoi:

— Tiedätkö sinä onneton, mitä laki miesmurhasta säätää? sanoi hän.

— En minä sinua viitsisi murhatakaan, noin huonoa miestä. Mutta veteen sinun täytyy mennä, ihan oikosenaan veteen.

Sormukset, jotka Janne oli tuonut mukanaan antaakseen Emmalle ja Aakustille, johtuivat hänen mieleensä, ja hän huusi:

— Minulla on taskussani ne sormuksetkin, jotka . . .

Nyt ei Aakusti enää kuunnellut. Tuo sana: sormukset, sai hänet aivan vimmoihinsa. Hän kiljaisi:

— Menetkö siitä, menetkö!

— Kyllä minä menen, minä menen vaikka minne sinä tahdot, vakuutti Janne ja pani kätensä ristiin. Mutta säästä henkeäni!

— Veteen sinun pitää mennä, johan minä sen sanoin sinulle! huusi Aakusti.

Kun Janne huomasi, että hän ei millään keinolla pääsisi Aakustista vapaaksi, niin hän alkoi huutaa apua. Hän oli nähnyt suuren joukon kirkkoväkeä tulevan kovaa kyytiä tietä pitkin.

Mutta Aakusti alkoi yhä kiivaammin heiluttaa piiskaansa, ja välttääkseen lyöntejä täytyi Jannen kiepsahtaa pakoon.

Rannalle tultuaan Janne pyristeli hetkisen aivan kuin koira, joka pelkää kylmää vettä. Mutta kauaakaan ei hän siinä saanut seisoa, sillä Aakusti löi piiskalla häntä ja veteen oli mentävä. Kun kerran oli sinne päästy, niin eihän siinä enää joutunut suremaan, vaan yhä syvemmälle oli astuttava, sillä Aakusti uhkaili tulla painamaan Jannen pään veden alle ihan huppuun.

Janne meni niin että vesi solisi hänen ympärillään. Pian tuli niin syvää, että vesi ulottui hänen leukaansa asti. Silloin hän hätääntyneenä kääntyi ja aikoi ruveta uimaan, mutta rannalla Aakusti vihaisen näköisenä heilutti piiskaansa ja huusi:

— Pysy siellä, älä tule rantaan, taikka minä annan sinulle niin ympäri koko ruumistasi, että tiedät pyykillä olleesi.

Mutta jo oli pelastus tulossa.

Kirkkoväkeä riensi rantaan, joukon etunenässä Pauliina, joka käsiään väännellen ja siunaillen rannalla katseli vedessä olevaa Jannea.

— Menkää auttamaan, miehet, kauppiasta! huusi hän. Saatte viisikymmentä penniä, jos autatte!

— Antaa sen miehen olla siellä, se tekee hänelle niin erinomaisen hyvää, sanoi Aakusti. Pysytkös siellä, pysytkös, jatkoi hän ja nakkeli pienillä kivillä Jannea, joka käsillään koetti suojella kasvojaan.

Aakusti olisi tätä leikkiä kiukuissaan jatkanut kauankin, ellei käsi hellästi olisi tarttunut hänen käsivarteensa. Aakusti ravisti sen äreästi pois ja kääntyi katsomaan, kuka sillä tavoin uskalsi häntä häiritä.

Kun hän näki Emman itkettyneet, surulliset silmät, tunsi hän itsensä aivan avuttomaksi. Hän olisi tahtonut tarttua Emman käsivarteen kiinni ja viedä hänet jonnekin piiloon ja siellä kenenkään näkemättä sulkea hänet syliinsä.

— Aakusti, älähän nyt viitsi! sanoi Emma.

Ja mies pudotti kiven kädestään. Siinä hän seisoi Emman edessä osaamatta sanoa mitään, tuntien vain että hänen oli niin kovasti vaikea olla.

Tänä aikana oli Janne kiireimmän kautta rämpinyt rannalle ja ravisteli märkiä vaatteitaan, Pauliinan kaikin tavoin koetellessa siunailuilla ja kauniilla sanoilla häntä lohdutella.

Kun Aakusti sattui katsomaan Janneen ja näki hänet vedestä tulleeksi, niin hän hyppäsi tämän eteen ja sanoi kireällä ja kiukkuisella äänellä:

— Anna tänne ne sormukset!

Janne kaivoi liivinsä taskusta sormukset, jotka olivat käärityt vedessä aivan lionneeseen paperiin.

Aakusti otti sormukset esiin, kuivasi ne takkinsa hihaan, nosti hiukan housujaan ja astui Emman eteen:

— Tässä on sinulle, Emma, sormus! Pidä nyt se! Emme me eroa, vaikka pipit ja papit tekisivät mitä tahansa ja vaikka kaikki entiset kauppiaat sekoittaisivat asiamme. Ja nyt sitä mennään purkamaan kuulutus, sen minä sanon.

Emma oli ottanut sormuksen sormeensa. Ei hän osannut mitään sanoa tähän kaikkeen.

Aakusti kyöräsi Jannea menemään edeltä sanoen:

— Nyt kirkkoon, sakastiin ja purkamaan, mikä tässä on yhteen liitetty aivan tarpeettomasti.

— Totta kai minä sen puran, sanoi Janne. Enhän minä ole asiaa sekoittanut. Kaikkihan on kirkkoherran syy. Johan minä sitä alusta pitäen sinulle, Aakusti, sanoin, mutta sinä et tahtonut kuulla minua.

Janne tapasi oman valakkansa, jota Peltolan Jussi yhä vielä piteli. Kun asteleminen oli hänelle kovin vaikeata märkien vaatteitten tarttuessa joka paikkaan ruumista kiinni, kapusi hän Pauliinan avulla hevosen selkään.

Yhdessä nyt koko joukko läksi kirkkoa kohden. Janne koetti pysytellä valakkansa selässä pidellen

sen harjasta kiinni, Aakusti talutti hevosta. Emma astui hänen rinnallaan, ja Pauliina käveli Jannen lähellä. Jälestä tuli muu joukko.

Kun vähän matkaa oli päästy, niin katsoi Janne hetken soveliaaksi turvautua taas sanan voimaan voidakseen sen kautta kohottaa jokseenkin alas painunutta arvoaan.

— Eikö tässä nyt taas ole selvä esimerkki siitä, mihin kateus, kiukku ja muut paheet saavat ihmisen? sanoi hän ja loi katseen saattojoukkoonsa. Paljaasta kateudesta, kun minä olin saanut hänestä voiton, teki kirkkoherra tämän kepposen. Onko se kristillistä, kysyn minä? Onko sellainen sielunpaimen sopiva meidän pitäjäämme? Ajatelkaa, miten tässä olisi voinut käydä! Jos Aakusti olisi ollut hiukankaan toisenlainen, niin olisi hän, sen sijaan että purki kiukkunsa minuun, mennyt nuoran kappale kourassaan jonnekin syrjäiseen paikkaan roikkumaan. Niin olisi käynyt. Ja kenen syy se olisi ollut? Kirkkoherran. Mutta kaikeksi onneksi johti sallimus Aukustin kiukun minuun eikä häneen itseensä. Ja niin hän ajoi minut veteen. Minä olen märkä ja ruumiini tuntuu kovasti jähtyneeltä, mutta minun sydämeni on lämpimämpi teitä kaikkia kohtaan nyt kuin koskaan ennen. Kyllä minun ruumiini tästä voi saada ikuiset vammat, kuolema saattaa tulla, mutta mitä siitä. Minä olen kuitenkin tämän nuoren miehen estänyt paljoa kamalammasta teosta, itsemurhasta. Kun minä näin asiaa tarkastan,

niin havaitsen, että armollinen on taivas, kun se johtaa asiat näennäisesti hullunkurisesti ja nurinpäin, sillä korkea viisaus asuu kaikissa sen hommissa.

Janne katsoi alakuloisesti Aakustiin ja sanoi:

— Niin, niin, Aakusti, kuolema tästä voi minulle vielä tulla, sillä vilustuminen on vaarallinen tauti. Mutta kun minä tiedän, että sinä ja onnesi sen kautta on pelastettu, niin älä luule, että minä sinua millään tavoin soimaan. Meidän tulee aina maailmassa uhrata itsemme toistemme hyväksi. Nyt minä olen sinulle näyttänyt, kuinka minä sanan kaunista opetusta noudatan. Tee sinä samoin.

Katuvalla mielellä asteli Aakusti hevosta taluttaen. Hän olisi mielellään mennyt vaikka turkit päällä veteen, jos sillä olisi saanut tämän kaiken tekemättömäksi. Hän katsoi Janneen osaamatta mitään sanoa. Hän olisi tahtonut tehdä jotain, näyttää, että kyllä hän osaa hyvääkin tehdä. Hän ei huomannut mitään keinoa. Mutta samassa hän näki, että satulattoman hevosen selässä istuessa olivat Jannen housunpuntit kovasti nousseet ylös päin. Silloin tarttui Aakusti puntin alasyrjään ja kiskaisi oikein kovaa, jotta housut valuivat taas saappaitten päälle.

Janne tuli yhä varmemmaksi siitä, että hän tässä oli taas tehnyt jotain suurta ja ihmeellistä. Hän pysäytti hetkiseksi hevosen, kääntyi seuraajiinsa ja puhui:

— Katsokaahan, mitä tästäkin asiasta olisi tullut, jos minä olisin Aakustin kiivasta mieltä koettanut vastustaa enkä olisi tehnyt niinkuin hän tahtoi. Sota ja vaino siitä olisi tullut. Minä olen maailman historiasta huomannut, että kaikki suuret mullistukset ovat maailmassa syntyneet siitä, että toinen ei ole silloin ollut alallaan, kun toinen on ollut kiukkuinen. Mutta mitä varten minä olisin kirjoja lukenut, ellen sen vuoksi, että niistä olisin jotain oppinut. Ja niin olen minä tullut huomaamaan, että järveen-meno oli tällä hetkellä se teko, joka oli viisain. Se ei tullut pelkuruudesta, kaukana siitä, rakkautta se oli näitä kahta nuorta kohtaan, joiden asiat kirkkoherra oli sekoittanut.

Janne oli päässyt mieliaineeseensa, rakkauden selvittelemiseen, ja hän unohti kaiken muun, kärsimänsä häpeän, märät vaatteensa, kummallisen ratsastuksensa.

— Tässä, juuri tässä, me saamme katsella kolmenlaista rakkautta. Ensiksi on Emman ja Aakustin rakkaus. Se on sitä lämmintä ja makeata rakkautta, se on se iankaikkisuuden voisilmä jokapäiväisyyden puurossa. Sitten on minun rakkauteni teitä kaikkia kohtaan ihan järjestään. Se on se tukipylväs, jota paitsi kaikki menisi kumoon täällä. Ja sitten on Pauliinan rakkaus peltoihinsa ja karjaansa. Ei sekään rakkaus mitään huonoa ole, sillä jollei sitä olisi, niin ei tämä maa pysyisi pystyssä. Pauliinan kartanosta osuus-

meijeriinkin enin maito tuodaan, ja Pauliina kunnallekin korkeimmat verot suorittaa. Hänen rakkautensa on siis tämän maan onnen ja menestyksen pohja ja perustus.

Nyt huomasi jo Jannekin, että hänen puheensa alkoivat käydä liian monimutkaisiksi ja vertailut horjuviksi. Hän lopetti siis. Jo oli aikakin, sillä oltiin jo aivan kirkon lähellä.

Jumalanpalvelus oli päättynyt ja kirkonmäki oli täynnä kansaa, joka kummastellen katseli rannalta päin tulevaa joukkoa.

Mutta Janne ei vähääkään joutunut ymmälle tästä. Hän kiipesi hevosensa selästä alas ja alkoi astella sakastia kohden.

Koko saattojoukko tuli jälestä. Aakusti ja Emma olivat kovin levottomia siitä, miten asia saataisiin jälleen oikealle tolalleen. Pauliina piti suurta uhoa tästä kaikesta ja sanoi menevänsä valituksillaan vaikka senaattiin asti, ellei kihlausta pureta.

Janne ei välittänyt toisten puheista mitään, hän vain asteli märkänä, mutta juhlallisena kirkkoon ja sieltä sakastiin. Ovi sulkeutui hänen jälkeensä. Saattue jäi kirkkoon ja pamppailevin sydämin istui kirkon penkkeihin sakastin oven luo odottamaan.

Eipä kestänyt kauaakaan, niin alkoi sakastista kuulua aivan tavatonta melua. Ensin kaikui kirkkoherran kiukkuinen ääni, mutta pian siihen vastasi Janne oikein täydellä voimalla. Kirkossa

istuvat odottivat, ja jota kauemmin Janne viipyi, sitä toivottomammalta heistä tuntui se, että tämä kaikki saataisiin puretuksi ja siis Aakusti kaikista vastoinkäymisistään huolimatta saisi Emmansa.

Eevastiina ensimäisenä puhui:

— En minä tahdo sanoa mitään pahaa sanaa Jannesta, viisas mies hän on, vaikka onkin paikoin hassu, ja hyvä mieshän hän on, mutta olisi hän saanut olla sekaantumatta tähän asiaan.

— Mitä sinä sillä tarkoitat? ärähti Pauliina.

— Janne tekee kaikki asiat niin kovasti monimutkaisiksi, hän ei joudu ajattelemaan, ennenkuin vasta sitten, kun asian kelkka on jo menossa kovaa kyytiä mäkeä alas. Naimisiin olisi sen miehen pitänyt ajoissa päästä, niin silloin hän olisi kyllä tasaantunut.

Tämä viimeinen lause oli kova isku Pauliinalle. Olihan Eevastiina leski, ja kun hänen poikansa nyt aikoo mennä naimisiin, niin vapaahan hän olisi vuorostaan ottamaan itselleen miehen. Mutta Jannea ei Pauliina antaisi kenellekään, sen hän oli päättänyt.

— Riippuu siitä, millaisen vaimon hän olisi saanut, vastasi Pauliina kiukkuisella äänellä. Ei jokainen nainen kelpaakaan sellaiselle miehelle kuin Janne on. Rikkautta Janne tarvitsee, jotta hän oikein pääsee näyttämään, mitä hän on.

Eevastiina ymmärsi Pauliinan puheen tarkoituksen ja häntä nauratti hiukan Pauliinan toivoton miehen pyynti.

— Eipä se rikkaus aina näy tuovan onnea avioliittoon, vastasi Eevastiina.

Pauliina nousi ja olisi ehkä alkanut keskellä kirkkoa oikean jymyn, ellei samassa Janne olisi ilmestynyt sakastin ovelle. Hän astui aivan kuin ruhtinas alas portaita kirkkoon. Kun hän oli päässyt levottomina odottavien kohdalle, niin hän sanoi:

— Nyt se asia on taas järjestyksessä. Emma saa Aakustin ja Aakusti saa Emman!

Aakustin mieli oli niin hyvä, että hän ei saanut ilossaan sanaakaan suustansa. Hän tarttui vain oikein lujasti Jannen käteen ja puristi sitä.

— Kovallehan se otti, oikein kovalle, sanoi Janne. Mutta eihän minulle suotta ole annettu sanan voimaa. Minä näytin taas kirkkoherralle elämän peiliä, panin hänet katsomaan totuuden ja oikeuden osviittaan, ja silloin meni miehen luonto pois. Hän taipui kauniisti ja sanoi, että hän oli erehtynyt. Ja ensi sunnuntaina on uusi kuulutus käymässä.

Kun Janne seuralaisineen tuli kirkon ovelle, niin häntä alkoi puistattaa. Pauliina sen heti huomasi ja tuli siitä kovasti levottomaksi.

— Aijai, kuinka kauppias värisee, sanoi hän. Tämä ei tiedä hyvää. Nyt on ihan varmasti tullut vilustus, ja hengenvaara on silloin edessä.

Pauliina oli niin hätääntynyt, että se tuntui Jannesta oikein suloiselta. Hän tekeytyi heti heikommaksi saadakseen kauemmin nauttia siitä.

Mutta silloin Pauliina, joka kaikessa oli tottunut heti puuhaamaan ja hommaamaan, sieppasi Jannen kyynärpäästä kiinni ja läksi aika kyytiä kuljettamaan häntä rattaitaan kohden.

Ennenkuin Janne oikein tiesikään, mistä oli kysymys, oli Pauliina jo lykännyt hänet rattaille, otti ohjakset omiin käsiinsä ja huusi kuskipojalleen:

— Ota sinä, Jussi, kauppiaan hevonen ja tuo se meille!

Ja Pauliina maiskautti suullaan, nykäisi oikein lujasti ohjaksista ja läksi ajamaan kartanoaan kohden.

Niin äkillinen oli lähtö, että toiset eivät vielä olleet päässeet asioista selville ennenkuin rattaat jo olivat kaukana.

— Sinne se sen vei, sanoi viimein Aakusti.

— Sinne vei, vakuutti Emman isä.

— Otti kotiaan, lisäsi Eevastiina. Taitaa tulla oikein suuret häät vielä tänä kesänä tähän pitäjääseen.

KUUDES LUKU

Peltolan kartanon peräkamariin vietiin Janne heti paikalla. Pauliina juoksi ja komenteli aivan kuin suuri herra olisi taloon tullut.

Jannesta tuntui hyvin suloiselta tällainen huolenpito hänen terveydestään. Kun hän peräkamarissa katseli sitä pukua, joka oli hänen ympärillään, tunsi hän itsensä jokseenkin yksinkertaiseksi. Märkä puku oli maantien tomusta tullut aivan harmaaksi. Tiellä oli se jo ennättänyt hiukan kuivua, mutta hankalalta tuntui sittenkin siinä oleksiminen.

Mutta pian tuli apu. Pauliina pyörähti huoneeseen ja toi käsivarrellaan vaatteita.

— Muuta nyt, Janne, kuivat päällesi, sanoi hän. Minä toin Jeremias-vainajan alusvaatteet sinulle. Ota nyt ja muuta. Kyllä minä menen pois, jotta sinun ei tarvitse hävetä. Mutta sänkyyn sinun täytyy heti mennä maata, jotta vilustus ei pääse panemaan mitään pahoja toimeen.

Ja Pauliina veti niin että rusahti huoneessa olevan vuoteen auki, pöyhi siinä olevia monia polstareita, nouti nopeasti puhtaat lakanat ja

kirkkaan silkkisen peitteen. Kun kaikki oli kunnossa, katsoi hän suurella hellyydellä Janneen ja sanoi:

— Pane nyt maata minun morsiuspeittoni alle! Kyllä sinun on siellä lämmin olla.

Janne riisui yltään vaatteensa ja puki Jeremias-vainajan paidan ja alushousut ylleen ja meni sitten lakanoitten väliin.

Kun hän oli siinä väristellyt vähän aikaa, niin kurkisti Pauliina ovesta ja toi kohta Jannelle suuren kupillisen kamomillateetä.

— Juo nyt, että lämpenet!

Pauliina otti tuolin, siirsi sen vuoteen viereen ja pää kallellaan katseli, kuinka Janne joi.

— Ne Jeremiaan vaatteet näyttävät sopivan sinulle aivan kuin olisivat tehdyt. Ne ovatkin ne paremmat paidat, jotka minä sinulle toin. Minä en antanut hänen panna niitä päälleen muuta kuin silloin, kun hän meni sellaiseen kylään, jossa hänen täytyi olla yötä. Kyllä hän muuten sai käydä huonommissa. Niin hän sai. Mutta toista se on, kun minä Jannelle annan, ihan toista.

— Paita kuin paita! sanoi Janne.

— Ei se sentään niinkään ole. Kyllä siinä on ero, kenelle paita päälle vedetään, sanoi Pauliina imelästi.

Kun Janne oli teen juonut, koetteli Pauliina kädellään hänen otsaansa.

— Aijai, kuinka kuuma on otsa. Ettei vain tulisi kuume ja sen mukana kuolema. Kyllä se

Aakusti oli sentään hyvin raaka ja rivo mies, kun sillä tavoin ajaa Jannen järveen. Mikäs kala Janne on!

— Ei puhuta siitä nyt enää, sanoi Janne. Mutta kovasti tuntuu raukealta ruumiissa, ja sitten pistelee niin pahasti kupeesta ja seläntaipeesta.

— Kunhan ei vain tulisi halvaus! huusi Pauliina.

— Ei se sellainen minuun pysty, sanoi Janne. Mutta sitten tuli hänen mieleensä yhtäkkiä kuolema ja hänen tuli niin kovasti sääli ja surku omaa itseään. Hän oli näkevinään itsensä jo paarilla ja koko kylän suremassa hänen kuolemaansa. Eihän·hän voinut näin kaunista ajatusta omanaan pitää, vaan täytyi siitä jakaa toisellekin.

— Vaikka, kukapa sen tietää, miten kuolema tulee, sanoi hän surullisella äänellä. Niin, niin, arkussa sitä minunkin on maattava kerran, nenä pystyssä ja lakki päässä. Muista se, Pauliina, kun minä kuolen, niin täytyy minulle panna lakki päähän. On niin ikävä lojua siinä pää paljaana aivan kuin olisi mikäkin kanavaras.

— Voi, voi, kylläpä sinulla nyt on kova sielun ahdistus, sanoi Pauliina ja pani kätensä ristiin. Olisikohan konjakista mitään apua?

— Voisihan tuota koettaa, sanoi Janne.

Pauliina riensi heti noutamaan ja tarjosi Jannelle ryypyn.

— Juo nyt, Janne. Juo nyt, niin riemastut.

— Ruvetaanko tässä ihan ryypyttelemään? sanoi Janne.

— Eihän toki, sen verran ainoastaan, että uni tulee. Kyllä ruumis aina silloin parantuu, kun se pääsee unen kehtoon kieppumaan.

Kun Janne oli ryypännyt, niin hän sulki silmänsä ja koetti nukkua. Mutta uni teki kiusaa eikä millään tavoin tahtonut tulla. Ajatukset olivat yhä kirkonmäellä, ja vaikka kaikki olikin lopullisesti päättynyt jokseenkin hyvin, niin kaivelihan Jannen mieltä kuitenkin se, että hän koko kirkkoväen nähden oli saanut mennä järveen.

Pauliina huomasi, että uni ei tahtonut tulla Jannen silmiin.

— Ei taida oikein hyvin nukuttaa, sanoi hän. Auttaisikohan tuo, jos minä laulaisin.

— Miksi ei se auttaisi, vastasi Janne. Onhan tunnettu asia, että laulu aina on ihmisiin vaikuttanut rauhoittavasti.

— Veisaanko virttä?

— Ei virsiä, se muistuttaisi mieleeni niin kovasti kirkkoherran, ja silloin menisi uni heti paikalla pois.

— Mitä minä sitten laulan?

— Jotain iloista ja lystillistä.

Pauliina mietiskeli kauan. Eihän hän juuri ollut laulaja ja vielä vähemmin oli hän joutunut elämänsä aikana iloisten laulujen rattailla sieluaan hyppyyttämään. Vihdoin kuitenkin johtui mieleen laulu, jonka hän nuoruutensa kukkeimmillaan ollessa oli kuullut. Ja hän alkoi:

— Harjun mäen kalliolla oli huono tölli,
jossa rajasuutarilla oli poikamölli.
Isä oli Vehka-Heikki, poika myöskin siksi
ensimmältä kutsuttiin ja sitten Vekkuliksi.
Äiti niinkuin tuulimylly, suuri nuuskakuono,
Roima-Pirjo nimeltään ja tavoiltansa huono.

Ja laulua jatkui. Pauliinan ääni nousi ja laski, vuoroin pahasti porisi, vuoroin koetti lempeästi liruttaa. Ja tätä ankaraa koetusta päästä juoksuun laulun lakealla niityllä kuunteli Janne hetkisen ja sitten vaipui uneen.

Kun Janne heräsi, niin hän tunsi itsensä aivan terveeksi; kaikki vilunväreet olivat kadonneet, lihaksissa tuntui hauska kiverrys, virtaava veri kutitti varpaissa, ja pää oli niin ihmeellisen viileä.

Janne oikaisi itsensä vuoteessa aivan pitkäksi, kiskoitteli ja veti syvään henkeä rintaansa. Sitten hän vähän aikaa lepäsi selällään ja mietiskeli:

— Kyllä minä Pauliinan ymmärrän. Hän tahtoo tällä hoitelemisellaan saada minut valtaansa. Minä olen aina huomannut sen, että aikamies on hyvin taipuvainen olemaan tuollaisena kapalovauvana, jonka vieressä nainen vahtaa. Ja kuinka moni avioliitto onkaan sen kautta päätetty, että mies on ollut sairaana ja nainen siinä hoitelemassa. Koko ruumis kutiaa niin hauskasti aina silloin, kun makaa vuoteessa ja nainen siinä pääsee hypistelemään hellillä sormillaan. Kun mies on seisaallaan, niin ei sitä nainen silloin voita, ei

hellillä sanoilla, ei silmäniskuilla, ei kerrassaan millään, jos miehen mieli ei vain ole kääntynyt jo ennestään naista tavoittamaan. Mutta kun mies on pitkällään, niin silloin nainen ottaa miehen omakseen. Ja vaikka millainen nainen, vaikka oikea linnunpelätti ottaa silloin pulskimman miehen sydämen näppiinsä ja pitelee siinä. Niin, niin, vuoteessa mies on aina toinen kuin jalkeillaan.

Janne oli juuri aikeissa nousta, kun Pauliina tuli huoneeseen. Kun hän näki Jannen olevan hereillä, niin hän löi kätensä ilosta yhteen ja sanoi:

— Kun minä olin meidän imisikaa katsomassa, niin tuli äkkiä mieleeni, että Janne jo ehkä on hereillä ja sen on minua ikävä. No, kuinka terveyden laita nyt on?

— Hyvästi se on, vastasi Janne. Jos sinä, Paukku, pysyisit siellä oven takana, niin minä nousen ylös ja menen kotia.

— Ei, ei, et sinä, Janne, millään muotoa vielä saa nousta ylös. Sinä voisit uudestaan tulla kipeäksi, ja silloin sinua ei millään voisi pelastaa. Maata sinun täytyy täällä vielä kauan aikaa.

— Mutta täytyyhän minun nousta ja mennä kotia.

— Mikä kiire sinulla sinne on? Eihän sinulla ole enää mitään kauppaa eikä muita hommia, olet ja elät omaksi huviksesi. Mitä sinä silloin suotta nouset ylös. Makaa nyt siinä vain rauhassa.

— En minä makaa! sanoi Janne päättäväisesti. Minä nousen ylös! Mene nyt, Paukku, tuonne toi-

seen huoneeseen, sillä enhän minä tässä muuten, aivan alusvaatteillani kun olen, voi nousta ylös.

— Vaikka minun täytyisi jäädä tänne öiksi ja päiviksi, niin en minä nyt sinua päästä, sanoi Paukku.

— No, sitten minä nousen, vaikka ihme olisi! sanoi Janne.

Mutta ennenkuin hän ennätti päästä vuoteesta ylös, oli Pauliina jo voimakkaalla otteella paiskannut hänet takaisin selälleen sänkyyn ja piteli siinä.

— Et sinä, Janne, ole terve, vaikka sinä niin uskottelet itsellesi, sanoi Pauliina. Pysy nyt siinä kauniisti!

Janne retkahti takaisin vuoteelle. Hän ei osannut tehdä mitään. Siinä hän lojui ja antoi Pauliinan vetää peitteen hänen päälleen ja painella sen sivuilta hänen alleen.

— No, kas niin, sanoi Pauliina, kun Janne taas oli hyvin peitettynä vuoteessa, ja taputteli häntä leveällä kämmenellään rinnan päälle. Makaa sinä nyt siinä, kun sinusta näin hyvää huolta pidetään, makaa ja kiitä jumalaasi, joka on minutkin sinun tiellesi johtanut ja estää sinua tekemästä suuria tyhmyyksiä.

— Ei tässä muu auta kuin sanan voima, ajatteli Janne.

Hän rykäisi ja katsottuaan Pauliinaan, joka istui vuoteen vieressä, hän alkoi:

— Sinä et tietysti ole lukenut mitään Rooman keisareista? Kuinka sinä sellaista olisit lukenut.

Silloin sinä et tiedä, että ne miehet eivät koskaan tahtoneet olla sairaita, vaan aina ne rynnistivät eteenpäin. Ajattele sitä ja muista, että minullakin on paljon maailmassa sellaista, jonka puolesta minä taistelen. Kun sinä et ole lukenut sitä, niin olet ainakin toisinaan kurkistellut raamattuusi ja muistat kertomuksen Simsonista. Minäkin olen sellainen, hengen Simson. Älä luule, että sinä olet toinen Taliila, joka otat minulta miehuuden pois ja teet minut sinun suloisuutesi vangiksi. Ja vaikka sinä saisitkin minut valtaasi, niin niinkuin Simson minä rynnistäisin ja kaataisin kaiken. Tämän sängyn laidat hajoaisivat, jos minä voimani kokoaisin.

Pauliina tarttui Jannen käsiin ja pisti ne peiton alle.

— Älä siinä nyt riehu, vaan pysy alallasi!

Mutta Janne jatkoi:

— Sinä et taida tietää, Pauliina, mikä on oikeastaan maailman järjestys, että mies se on, joka kaiken määrää ja jonka tahto maailmassa on kaikki kaikessa. Minä sitä olen herra ja määrääjä täälläkin. Ymmärrätkö sinä sen? Minä nousen sängystä silloin kun minä sen tahdon. Minä en vielä nouse, sillä minä tahdon ensin sinulle puhua ja selittää, kuinka kaikki tässä maailmassa on järjestetty. Sinä olet arvellut, että sinä sen kautta, että olet minut saanut tähän vuoteeseen, olet myöskin saanut kaiken vallan minun ylitseni. Mutta niin ei ole asian laita. Totisesti, niin ei ole

Minä nousen tästä vuoteesta silloin kun minä itse sen tahdon. Minä en tällä hetkellä sitä tahdo, sillä minä olen alusvaatteillani ja sinä olet nainen, mutta jos minä tahdon, niin minä nousen sittenkin.

— Rakas Janne, sanoi Pauliina, älä puhu niin paljoa, se väsyttää sinua!

— Herra jestas kuitenkin, Paukku, luuletko sinä, että minä olen sairas! Minä olen ihan terve, niin terve, että lääkärit minut nähdessään kiukusta itkisivät. Joko sinä nyt ymmärrät, mitä sinun tulee tehdä?

Pauliina katsoi pitkään Janneen, kun hän huomasi tämän odottavan häneltä jotain vastausta.

— Niin, mitenkä? sanoi Pauliina.

Janne katsoi hetkisen aivan hölmistyneenä Pauliinaan huomattuaan, että tämä ei ollut hänen puheestaan ymmärtänyt yhtään mitään.

— Kun ei sana auta, niin auttaa väkivalta, ajatteli Janne ja hyppäsi äkkiä ylös.

Mutta samassa oli Pauliina jo tarttunut häneen ja painanut hänet vuoteeseen. Janne yritti kaikin tavoin päästä vapaaksi, mutta mikä siinä auttoi, Pauliina oli häntä voimakkaampi, ja pian olivat Jannen sätkyttelevät sääret painetut alalleen sänkyyn ja peite vedetty niiden päälle.

Janne ei ollut uskaltaa avata silmiään, niin häntä itseään hävetti tämä hänen tappionsa. Että nainen tällä tavoin oli saanut yliotteen hänestä, oli kumonnut hänet ja vielä kaiken hyvän

lisäksi peittänyt hänet sänkyyn. Mieluummin hän sitten olisi jäänyt vaikka maantielle lojumaan verissään ja vaivaisena niinkuin se mies, jonka laupias samarialainen korjasi, kuin joutunut tällä tavoin makaamaan.

— Kai Janne nyt on siivosti sängyssä eikä suottaspäiten tuppaa ylös, sanoi Pauliina.

Janne ei vastannut.

— Oletkos sinä Janne siivolla, vai etkö sinä ole?

Janne ei vieläkään vastannut. Häntä kiukutti tuo Pauliinan tapa kysellä häneltä aivan kuin pieneltä lapselta. Oliko hän mikään kakara, joka oli joutunut kiinni omenanvarkaudesta ja jota nyt varoitettiin siitä.

— Jollet sinä, Janne, lupaa olla kiltisti paikallasi, sanoi Pauliina, niin minä en liikahda tästä paikasta pois, vaan jään tänne kaikeksi aikaa.

— No, minä lupaan, että olen niin paikallani, että eivät hiiretkään kuule, vastasi Janne.

— Sitten minä menen noutamaan sinulle syötävää. Mutta sinun vaatteesi minä otan mukaani kuivumaan.

Janne oli jo sinä aikana ehtinyt ajatella, että hän karkaa salavihkaa talosta. Mutta eihän se laatuun käy, jos Pauliina hänen vaatteensa vie piiloon.

— Anna niiden olla täällä, kuivuvathan ne täälläkin.

— Sikistyvät ne, jos saavat siten kuivua, vastasi Pauliina. Minä vien ne tuvan puolelle puhdis-

tettaviksi ja silitän ne siellä kuumalla raudalla, niin ovat sitten aivan kuin juuri räätäliltä tulleet. Nuku nyt, Janne, nuku oikein rauhassa, kyllä Pauliina sinusta huolen pitää.

Ja ystävällisesti nyökäten Jannelle otti Pauliina hänen vaatteensa ja meni.

Janne kurkisteli kauan oveen päin osaamatta mitään sanoa tai tehdä. Lopulta hän nousi istualleen vuoteessa ja sanoi:

— Pysähtyy sitä järki viisaammaltakin toisinaan. Onko ennen kuultu mokomaa tapausta? Minä olen lukenut maailmanhistoriaa, mutta en minä koskaan ole kuullut puhuttavan siitä, että nainen olisi ryövännyt itselleen miehen. Muuan Rooman keisarinna kyllä väkipakolla tahtoi saada erään nuoren miehen omakseen. Mutta sehän oli siinä turmeluksen maassa, ja me elämme sentään Suomessa. Mitä minä nyt teen? Pakeneminen olisi yhtäkaikki jokseenkin kurjaa, sillä olenhan minä urhoollinen mies. Ja jos pakenisin, niin enhän minä paidallani voi juosta pitkin maantietä. Ja jos menisinkin, niin tulisihan tuo nainen ihan varmasti minun jälestäni. Jos taas jään tänne, niin olen aivan varmasti ennen pitkää naimisissa tuon lohikäärmeen kanssa. Hänen ei tarvitse muuta kuin mennä kirkkoherran luo, kertoa, että minä olen ollut yötä täällä, niin kirkkoherra kuuluuttaa minut niin että roikaa. Ja kannattaako enää tällä ijällä mennä naimisiin, kun tähän asti on itseään siitä visusti varjellut? Jokainen vuosi

on ollut pölkky minun rauhani majaan. Nyt se on valmis, ja annanko minä tuon ämmän sen jaottaa, pois se!

Hymyilevänä palasi Pauliina jonkun ajan kuluttua takaisin tuoden tarjottimella Jannelle ruokaa. Siinä oli niin paljon kaikenlaista hyvää, että Jannea aivan kauhistutti ruuan paljous. Pauliina istui vuoteen viereen ja alkoi tarjoilla ruokaa Jannelle, eikä Janne tiennyt koskaan syöneensä niin paljoa, ei edes häissä tai maahanpaniaisissa.

Kun syönti oli loppunut, niin Janne oikaisi itsensä vuoteelle ja vaipui vanhurskaan uneen.

Huoneessa oli jo hämärää, kun Janne heräsi. Hän kuulosteli. Kaikki oli hiljaista. Että Pauliina oli käynyt huoneessa, sen hän huomasi siitä, että vuoteen viereen oli pantu tuoli ja sille lasillinen vettä.

— Kyllä tuo Pauliina olisi huomaavainen aviovaimo, sen minä tunnustan, jollei se olisi niin jeevelin kovakätinen, että henki on vaarassa. Ja onhan avioliitto hengen ylläpitämiseksi, eikä sen menettämiseksi.

Hän nousi istualleen ja kuunteli.

— Taitaa kello jo olla paljonkin, koska häntä ei enää kuulu eikä näy. Kuorsaa kai jossain omassa sängyssään. Mitähän kello onkaan? Se nainen taisi viedä vaatteitten mukana minun kellonikin.

Samassa alkoi etäällä kello lyödä. Janne laski sen lyönnit ja huomasi kellon jo olevan yhdeksän.

— Nyt olisi niinkuin sopiva hetki pötkiä pakoon. Mitä minä tänne suotta jään. Osaan minä kotonanikin maata, jos mieleni tekee.

Janne hyppäsi sängystä ja meni ovelle. Hän koetti avata sitä.

— Se ämmä on pannut oven lukkoon. Kyllä sillä on varmat aikeet minun suhteeni. Ei se heitä ennen kuin minä olen hänen miehensä. Sen minä kaikista merkeistä huomaan. Mutta nietu, sanoi ryssä. Minä en olekaan mikään sellainen mies, joka on otettavissa koska tahansa. Kyllä minä osaan itseäni varjella naimisen suuresta portista. Eihän porsastakaan saa läävään silloin, kun se tahtoo ulkona olla. Kuinka sitten vanhaapoikaa silloin, kun hän tahtoo vapautensa säilyttää. Vaikka pakeneminen onkin itse asiassa häpeällinen teko, niin ei sitä jouda silloin ottamaan varteen, kun on kysymyksessä sellainen asia kuin tässäkin on. Minä menen keinolla millä tahansa pois.

Ilo leimahti hänen silmissään, sillä hän oli keksinyt keinon, millä hän saattoi paeta.

— On sitä ennenkin laseja rikottu, kun on miehiä suorinta tietä heitetty ulos. Saatikka sitten, kun on mentävä pakoon elämänaikaista hirsipuuta. Mutta mitä minä suotta rikon, kun minä saan avatuksikin ikkunan. Hiljaa ja hissuksiin, niin sitten päästään pois.

Ja Janne avasi varovaisesti ikkunan ja sen tehtyään kiipesi ulos.

— Nyt sitä olisi juostava, mutta minne näillä Jeremias-vainajan housuilla pääsee, kovasti ovat laajuutensa puolesta eroavaiset minun housuistani. Ihme ja kumma, että se mies pääsi niinkin paljon lihomaan sellaisessa komennuksessa. Ja pitääkö minun nyt krekkalehtia tällaisessa valkoisessa puvussa pitkin maantietä. Jos tietäisin, minne minun valakkani on viety, niin hakisin sen. Rattaani ovat tuolla kartanolla, sen minä hämärässä erotan. Mutta ehkä onkin tallissa. Ainakin kannattaa käydä katsomassa.

Janne hiipi talliin. Siellähän valakka oli, ja runsaasti sitä oli siellä kestitty kauroilla, niin runsaasti, että iso osa oli jäänyt syömättäkin.

Janne kuljetti hevosensa pihalle, valjasti sen rattaitten eteen ja läksi ajamaan. Ensin hän hiljaa ajoi, jotta kukaan talon väestä ei heräisi. Mutta kun oli päästy nurkan taakse, niin löi Janne ohjaksien päillä valakkaa ja sanoi:

— Mene nyt, minkä suinkin alta pääset!

Matkalla hän mietiskeli asioitaan:

— Onko ennen kuultu mokomaa, että mies pakenee naista tällä tavoin? Onko kuultu, kysyn minä. Ja minne minä nyt menen? En minä suinkaan tänne kylään voi jäädä. Pois minun täytyy kaukaisille maille.

Janne tuli oikein liikutetuksi ajatellessaan, että hän tällä tavoin oli joutunut kohtalon kovan käden alaiseksi. Mutta hän päätti urhoollisesti kaiken kestää.

Kotia tultuaan ja herätettyään Hilman, piikansa, hän pukeutui paraimpaan pukuunsa ja pakkasi tavarat matkalaukkuun. Kun hämmästynyt Hilma kysyi, minne kauppias nyt niin äkkiä matkusti, niin Janne vastasi:

— Minä tunsin tänään sellaista kamalaa kolotusta koko ruumiissani. Ei tässä muu auta kuin mennä kylpylaitokseen. Minä matkustan aamujunassa heti Savonlinnaan.

SEITSEMÄS LUKU

Puolitoista kuukautta oli kulunut, kun eräänä päivänä ilmestyi Syrjälän talon portille Janne, ajaen koko kylän hyvin tuntemalla valakallaan. Nappularattaat olivat tavallista kirkkaammat, ja ajaja oli hyvin punakka ja ketterästi hän hyppäsi maahan.

— Onko täällä talonväki kotona? huusi hän niin että talon nurkat kaikuivat.

Päärakennuksen ovelle ilmestyi Syrjälän emäntä, aina puuhaileva Miina, ja pian hänen jälestään tuli hänen aviollinen taakkansa ja perheellisen kurituksensa esine, Matti.

— Jannehan se on, huusi Miina ja löi kätensä yhteen. Joko Janne nyt vihdoinkin tulee kotia Savonlinnasta?

— Täytyihän minun jo tulla, sillä minne te muuten täällä olisittekaan joutuneet, vastasi Janne. Elisiltanahan minä tulin. Ja kun olin tarkastanut, että kaikki meillä oli hoidettu niinkuin hoitaa pitää, Hilma naimaton ja talo neljän nurkkakivensä päällä, niin tulin tänne. Minä olen voinut hyvin, niin kai täälläkin on tehty?

— Onhan täällä voitu, vastasi Matti.

— Mikäs sinun, Matti, on voidessa, kun sinulla on sellainen hommaihminen, kuin Miina on, vaimona. Ei hän suotta tule minun sukuuni.

— Mutta sinähän olet laihtunut, Janne, oikein sorjistunut, sanoi Miina.

— Totta kai minä olen laihtunut, vastasi Janne. Pistähän Miina kätesi tänne liivini alle ja koeta, kuinka kaukana mahasta se nyt on.

Miina teki niin kuin Janne käski. Mattikin tuli koettamaan ja vakuutti:

— Ei ole juuri kuoppaa, mutta ei paljoakaan puutu.

— Mutta millä ihmeellisellä keinolla se on saatu aikaan? kysyi Miina. Ethän sinä ole ollut muuta kuin puolen toista kuukautta poissa näiltä tienoilta. Ovatko ne kylpylaitokset todellakin sellaisia paikkoja, että niistä lähtee hyöty?

— Totta kai niistä hyöty lähtee, mitäs niitä muuten laitettaisiin, sanoi Janne. Odottakaahan, kun minä oikein kerron teille kaikki juurta jaksaen.

He istuivat varjoon tuvan seinän viereen, Janne keskelle ja Miina ja Matti hänen kummallekin puolelleen. Ja Janne alkoi:

— Sen jälkeen kun Aakusti tahtoi tehdä minusta jonkinmoisen paptistin ja väkisin vei minut veteen kastetta saamaan, vilustuin minä. Pauliina koetti minua oikein täydellä voimalla hoidella, mutta eihän siitä ollut oikein hyvää

apua. Ja kun henki minullekin on kallis asia, niin päätin minä, että nyt mennään Savonlinnaan ja annetaan maailman lääkärien näyttää, millä tavoin taudit krassataan ja kronitaan pois ruumiista.

— Se on kai kovasti komea laitos, kysyi Miina, se kylpylaitos.

— Siinä kaupungissa on kaksi komeata rakennusta, piispantalo ja kylpylaitos. Jollen minä olisi niin paljon komeutta näynyt jo ennen eläissäni, niin ymmällehän minä olisin tullut. Mutta siellä minä olin aivan kuin kotonani. Kyllä se on sentään kummallista, kuinka ihminen tulee varmaksi kaikesta, kun hän joutuu sellaiseen paikkaan, joka sopii hänen luonnonlaadulleen. Ja sen minä sanon, että ensimäisestä päivästä alkaen minä olin siellä niinkuin kotonani.

— Ainahan Janne osaa olla joka paikassa niinkuin kotonaan, sanoi Miina. Mutta kuinka siellä sitten parannettiin?

— Kaikki kävi siellä järjestyksessä. Ensin tutkittiin mies sanan ja naputusten avulla. Tohtori kyseli minulta yhtä ja toista, ja osasinhan minä hänelle selittää tautini niin perinpohjin, että hänellä ei ollut muuta vastattavaa kuin: jaha, jaha! Sitten toinen lääkäri tutki, miten minun sisävärkkini toimivat. Hän teki samaa kuin sinä, Matti, teet puimakoneelle. Sinä katsot, millaista tulee siitä torvesta, josta ruumenet tulevat. Siitä sinä huomaat, kuinka kutakin kohtaa sitten koneessa on ruuvattava.

— Kyllä ihmisten viisaus sentään on kovin suuri, sanoi Miina.

— Sanos muuta! Tämä on kuitenkin vasta alkua, jatkoi Janne. Kun sitten oli kaikin tavoin minun ruumeniani tutkittu, niin annettiin minulle kouraan lappu, jonka avulla minä sain sitten koneeseeni ruuvauksen. Tämä tapahtui aivan erikoisessa rakennuksessa. Siellä oli sali, joka oli paljoa suurempi kuin pappilan suuri sali, ja sinne sitä sitten mentiin. Siellä oli joukko nuoria lääkäreitä, oikein hienoja herroja, jotka ruumiita ruuvasivat. Ensiksi komennettiin housut jalasta pois.

— Riisuttiinko siellä ihminen aivan ilkoisen alasti? kysyi Miina.

— Ei aivan, alushousut ja paita jätettiin päälle. Ja sitten se toimitus alkoi. Minä sain istua puuhevosen selkään, ja nuori herra otti takaapäin minua kainaloitten alta kiinni ja alkoi kieputtaa. Kyllä se temppu minua nauratti tavattomasti. Niinhän mekin teimme nuorena, Matti, vai mitä? Muistathan sinä, kuinka me sillä tavoin tyttöjä kieputimme.

— Hihihi, vastasi Matti.

— Ei Matti ole koskaan minua sillä tavoin kieputtanut, sanoi Miina hieman kiukkuisesti.

— Eihän toki, eihän toki! vastasi Janne. Sinähän Miina aina Mattia kieputat kaikella tapaa. Älä suutu, älä suutu, kun minä näin kosken teidän perheellisiin asioihinne, mutta kyllä se niin on.

— Mihinkäs totuudesta pääsee, vakuutti Matti.

— Mitä se tähän kuuluu? sanoi Miina.

— Ei kuulukaan, vastasi Janne. Minä sanoin sen ainoastaan selitykseksi. Ja kyllähän minä sen tiedän, että toisella tapaa sinä Miina Mattia kieputat. No niin, siinä minä sitten olin sen nuoren miehen käsissä heilumassa. Ja kummallista, kuinka minä siinä muistin jokaisen hellän hetken, joka minulla on ollut nuoruuteni kukkeimmilla ajoilla tyttölasten kanssa. Mutta toisenlaisia vartaloita minä käsissäni pitelin kuin minun mahani on, joka siinä nyt vatkaantui. Kun minä sitten olin siitä päässyt, niin jouduin penkille pitkälleni ja kaksi nuorta herraa tarttui ensin käsivarsiini ja alkoi vimmatusti hieroa niitä. Siinä oli jo leikki kaukana. Niin ne vetivät ja kiskoilivat kuin kaksi pahinta saunamuijaa vetää miehen syntistä ruumista. Saman leikin alaiseksi joutui sitten sääret. Nyt jouduin taas korkealle penkille ja sain mennä suulleni, ja muuan herra iski kyntensä minun selkääni. Kyllä minä siinä aloin ähkiä pahasti, mutta auttoikos se, ei auttanut yhtään, herra vain hieroi ja nyrkillään jyskytteli selkään. Niin se oli kuin kylänpoikien leikkiä silloin, kun toinen on jäänyt tappelussa alle ja toinen istuu hänen selässään ja koettaa, kuinka kovaa lihaa on selkäpuolella. Kun minä siitä piinasta olin päässyt, niin tuli vatsan vuoro. Se se vasta oli lystiä leikkiä. Et sinä, Miina, sen koreammin leivo suurta kakkua joulua varten, kuin mitä minun vatsaani taputeltiin ja paineltiin. Kutittihan se

sellainen. Minä nauroin ja sätkin siinä, mutta sitä hullummaksi se siitä vain tuli. Ja sitten sain mennä rauhaan. Ja tällaista peliä pidettiin siellä joka ainoa päivä, ihan joka ainoa päivä!

— Niinkö siellä kaikille tehtiin? kysyi Miina.

— Kaukana siitä. Meitä oli tuossa hieromisosastossa vain pieni joukko. Te ette tiedä, että tuollainen kylpylaitos on kahdenlaisia ihmisiä varten, niitä, jotka ovat sairaita, ja niitä, jotka ovat terveitä.

— Mitäs ne terveet siellä tekevät?

— Ne ovat hankkimassa itselleen sairautta huvittelemalla. Katsokaahan, minä olen tullut siihen ihmeelliseen huomioon, että jota enemmän ihminen viisastuu, sitä mieluummin hän tahtoo itselleen taudin, ja kun oikein etsii, niin löytäähän sitä sellaisen. Nuo herrat, jotka ovat sairaita hieromassa, ovat samalla palkatut tekemään terveitä sairaiksi. Heidän tehtävänsä on nimittäin ottaa osaa kaikenlaiseen huvitukseen ja väsyttää ihmiset niin pahanpäiväisesti, että he saavat mielihalunsa täytetyksi ja pääsevät sairaiksi.

— Kylläpä se on merkillinen paikka, sanoi Miina.

— Et sinä vielä kaikkea tiedä. Odotahan, kun minä kerron. Nämä herrat keemailevat kaikkien nuorien tyttöjen ja kaikkien rouvien edessä, kuljettavat niitä illalla myöhään pitkin metsäpolkuja, jotta ne vilustuisivat ja saisivat luuvalon, yskän tai jonkun muun taudin tai kolotuksen. Kun minun tapani on iltamyöhällä liikuskella saa-

dakseni unta, niin kylläpä minä tapasin noita pariskuntia melkein jokaisella penkillä, joka oli vähänkin syrjemmässä. Oli siinä kuiskuttelua ja viserrystä niin että riitti. Kas, kun iso osa näitä terveitä sairaita on ulkomaan ihmisiä, jotka eivät osaa sanaakaan suomea, niin täytyi siinä keskustelun tapahtua jollain muulla tavalla. Ja siellä minä senkin opin näin, että osaa sitä kaksi ihmistä tulla toimeen, vaikka ei taitaisi sanaakaan toisensa kieltä. Ja samalla minä huomasin toisenkin asian, sen nimittäin, että se, mikä täällä olisi kauheata, oli siellä luonnollista. Jos täällä kuulisi, että nuori mies on nuorta tyttöä suulle tavannut, niin häät siitä hommataan. Mutta jos nuo nuoret miehet menisivät naimisiin jokaisen kanssa, jonka suulle ovat tulleet, niin haaremi heillä olisi, ihan oikea haaremi, jossa olisi kaikenvärisiä naisia.

— Mutta sehän oli oikea Paapeli! sanoi Miina aivan kauhuissaan. Kuinka Janne siellä osasi olla?

— Hyvin minä siellä osasin olla! Ihan minä olin kuin kotonani! sanoi Janne, ja hänen silmänsä kiiluivat.

— Sinä syntinen ihminen! huusi Miina.

— Rakas Miina, sinä et tiedä, että synti on yhdessä paikassa yhdenlaista ja toisessa toisenlaista. Jos sinä siellä pistät syödessäsi veitsen suuhusi, niin se on synti ja häpeä. Mutta jos noin ohimennen, kun ei ihan toisten silmien edessä sitä vain tee, maistelee huulihunajaa, niin ei se ole synti eikä mikään.

— Et suinkaan sinä, Janne, ollut siinä menossa mukana? Et suinkaan sinä juossut tuolla tavoin illalla pitkin pimeitä metsiä vieraanmaalaisten naisten kanssa?

— Ei minun tarvinnut juosta. Ne tulivat itsestään minun luokseni. Ja ihan keskellä kirkasta päivää oli minulla tyttöjä riippumassa käsivarressani.

— Mutta, herra jestas, mitä kaunista ne sinusta löysivät?

— Ei sitä kauneutta tarvita, ennenkuin naisen voittaa, sen minä siellä huomasin. Kun on oikein kohtelias niille, pitää niitä aivan kuin jokainen olisi vähintäin kuningatar, niin kyllä saa kenet tahansa puolelleen.

— Ja oliko sinulla niitä montakin? Minä tarkoitan noita kuningattaria?

— En minä joutunut niitä laskemaan. Kun yksi meni, niin toinen tuli.

— Kestääköhän maailma enää kauaakaan pystyssä sellaisen menon jälkeen! huudahti Miina.

— Älä pelkää, kyllä se kestää. Maailma on vakavan navan päässä kieppumassa, kyllä se pysyy siinä, vaikka tyttölapset kuinkakin piehtaroitsisivat. Oletko sinä, Miina, koskaan lukenut sähköoppia? Tietysti sinä et ole. Jos olisit, niin silloin tietäisit, mikä on patteri. Minä olin tuollainen patteri. Kun tytöt tahtoivat tehdä pojat mustankipeiksi, ja sitähän tytöt aina tahtovat tehdä, niin he tulivat minun luokseni ladatakseen

pojat oikein täyteen sähköön. Aijai, kuinka niiden silmät kipinöitsivät, kun tytöt riippuivat minussa kiinni. Niin siitä oli hommaa, että en ole niin vähää öinä nukkunut sitten kuin siihen aikaan, kun minä sinunkin luhdin ovellesi kävin nuorena ja koiramielisenä naputtelemassa.

— Pidä suusi kiinni, Janne! tiuskaisi Miina. Milloin minä sinut olisin sisään päästänyt?

— Enhän minä sanonutkaan, että sinä päästit. Jos olisit päästänyt, niin sitten olisitkin saanut mieheksesi jonkun muun kuin Matin.

— Sen minä uskon, vastasi siihen väliin Matti, joka koko ajan oli silmät päässä kiiluen kuunnellut Jannen puhetta. Enköhän minäkin mene ensi kesänä sinne kylpemään. Tuntuu ruumiissa toisinaan niin kummallisia pistoksia.

— No, sinne minä sinua en päästä ikimaailmassa, ärähti Miina. Häpäisisit vielä hyvän nimesi siellä.

— Ei siellä voi nimeään häväistä, vakuutti Janne. Päinvastoin. Minä tulin siellä oikein tunnetuksi. Ja vaikka nuo monet nuoret neitoset eivät muuta osanneetkaan suomeksi sanoa, niin: rakas Janne-setä, sen osasi ihan joka-ainoa. Ja kuinka ne sen sanoivat, voi, hyvänen aika sentään, kuinka ne sen sanoivat! Minulla meni aina silloin sydän pari varvia ympäri paljaasta ilosta. Ja kun ne oikein hellästi minuun nojautuivat, niin silloin minä aina tiesin, että nyt tehtiin taas kiusaa jollekin nuorelle miehelle. Seuraavana päivänä minä siellä hieromalaitoksella aina visusti varoin, etten

tullut suuttuneen herran käsiin, sillä niin ne lykkäsivät, että nahka oli rypyssä.

— Kas, kun eivät antaneet oikein tuntuvasti selkään, sanoi Miina, sillä sen Janne olisi ansainnut. Jos minä olisin ollut siellä, niin kyllä minä olisin hommannut.

Jannen naama aivan säteili, kun hän sanoi:

— Tietysti minä sain selkääni! Ja lujasti sainkin! Eräänä iltana hyökkäsi kaksi tuollaista nuorta herraa pimeässä kimppuuni, ja silloin sitä alkoi sataa lyöntiä. Kipeätä se teki, mutta suloista se kuitenkin oli. Että minuun vielä kannatti olla toisten mustasukkaisia, että minä olin tyttöjen edessä vaarallinen! Sitä minä en sentään olisi uskonut enää itsestäni, en totisesti olisikaan uskonut, en vaikka oikeudessa lautakunta sen olisi vakuuttanut. Mutta kun sain selkääni, niin kyllä silloin täytyi uskoa, tahtoi tai ei. Jos jestanpoo kuitenkin! sanoin minä kun sitten nousin jalkeilleni. On se elämä yksi siunattu asia ja rakkaus sitä enemmän. Kyllä minä siellä Savonlinnassa tulin niin terveeksi sekä sielun että ruumiin puolesta, että nyt sitä nähdään, mikä mies minä olen.

— Annas olla kun minä tämän kaiken kerron Pauliinalle, joka monen monta kertaa on ollut täällä kysymässä, eikö Savonlinnasta ole tullut tietoja, sanoi Miina.

— Kerro vaan, jos mielesi tekee, sanoi Janne. Hyvää se Pauliinallekin tekee, että näkee ja kuulee, miten naisten tulee kohdella sellaista miestä

kuin minä olen. Pauliinalla on aivan ominainen tapansa rakastaa, joka voi kyllä olla sopiva muutamille, mutta kuolema toisinaan seuraa siitä, millä tavoin hän miestä hyväilee. Toista se oli siellä niiden ulkomaan tyttöjen seurassa. Ne sivelivät ja halailivat niin että pois tieltä vaan. Ja sitten ne haisivat kaikki tyyni niin kovasti hyvältä. Kyllä se haju vielä istuu minun vaatteissani, koettakaas vaan!

Ja Janne vei takkinsa rintapieltä Miinan ja Matin nenän eteen.

— Sellaista se on joutavien ihmisten hajua, sanoi Miina halveksivasti. Eihän siinä ole alkuakaan emännän hajuun, josta aina päättää, onko nainen ahkera vai ei. Jos minä Jannen sijassa olisin, niin en minä ajattelisikaan muita kuin Pauliinaa, sen minä sanon.

— En minä vielä pitkään aikaan joudu Pauliinaa muistamaan, sanoi Janne. Minä ajattelen noita tyttösiä siellä Savonlinnassa. Se seura oli niin paljon sopivampaa minulle. Minä olen saanut niiden kaikkien osoitteet ja minä kirjoitan niille oikein koreille korteille hellät terveiset.

— Niin sen Jannen sydän on kuin kestikievari, sanoi Miina. Sinne näkyy tulevan jos jonkinlaista väkeä.

Ja Miina läksi harmistuneena menemään rakennukseen.

Mutta Matti istui Jannen vieressä mietteissään, punan levitessä poskilleen.

— Mitäs sinä sanot sellaisesta elämästä? sanoi Janne. Eikös se ole hauskaa?

— Kai se niin on.

Matti näytti hyvin tuumiskelevalta, sitten hän nykäisi Jannea ja sanoi:

— Milläs tavalla sinne pääsee?

— Minne?

— Sinne kylpypaikkaan.

— Sillä, että menee sinne.

— Mutta, mistä saa taudin?

— Kyllä ihminen aina niin sairas on, että kylpylaitokseen kelpaa.

— Mutta ei meidän muija minua päästäsi omasta hommastani sinne.

— Vai sinne sinun mielesi tekee? Annanko sinulle neuvon? Mene meidän kylän tohtorille puhumaan. Kyllä sellainen mies aina taudin löytää, vaikka uskoisit olevasi terve kuin pukki. Minä kuulin siellä sellaisista taudeista, että oikein nimet kauhistuttivat. Ja sen minä sanon, että jonkin sydän- ja keuhkovian löytää tohtori vaikka millaisesta ihmisestä. Varsinkin sydänvian saa niin helposti. Ja totta kai sinulla jo sellainen on, kun olet elinikäsi ryypännyt ja ollut sellaisen perhekomennuksen alaisena.

— Hauskaahan tuolla taitaisi olla minullakin. Onhan minulla rahaa, niin että siitä ei olisi puutetta. Kuinka sitten tulisi toimeen noiden tyttösten kanssa?

— Se on ihan toinen asia, vastasi Janne. Ei

se sellainen voima olekaan annettu jokaiselle, että tytöt tulevat tykö. Minulla se nyt on ihan luonnostaan. Sinulla ei ole sanan voimaa. Ja katsohan, se se sittenkin siinäkin asiassa kaiken määrää ja johtaa. Ilman sanaa ei naista taluta minnekään. Niinhän elukoitakin täytyy huudella ja niille kauniisti sovittaa äänensä. Mitä sitten naisia, jotka ovat niin paljon merkillisemmin kokoonpantuja kuin muut elukat.

Matti löi kätensä yhteen niin että paukahti. Tämä äkillinen voimannäyte saattoi Jannen hetkiseksi aivan ällistymään.

— Mikä sinulle, mies, nyt tuli? kysyi hän.

— Minä tahdon kerran päästä näkemään, minäkin, millaista se oikea syntinen maailma on. Ei sitä jaksa aina olla tässä avioliitonkaan satamassa.

— Kyllä minä nyt huomaan, mikä taivaan lykky minulle on ollut se, ettei kukaan nainen ole minua ottanut tai minä ketään naista, sanoi Janne. Nyt sitä saa elämässä kepeästi hypellä kuin heinäsirkka. Minua ei kukaan estä. Kyllä minä näen, että avioliitto on kaiken hauskuuden hauta. Niin, hauta se on, mutta sen päälle ei ole kirjoitettu: tässä lepää! Sen sinä, Matti, kyllä tiedät, sillä lepoa ei Miina sinulle anna.

KAHDEKSAS LUKU

Jannen Savonlinnassa ollessa oli pitäjän kansakoulunopettaja kuollut ja uusi valittu sinä aikana hänen sijaansa. Tämä toimitus oli Jannen mielestä ollut niin tärkeä, että hän oli pyytänyt saada kaikki hakupaperit itselleen Savonlinnaan lähetetyiksi. Niistä hän sitten oli itse pannut ehdolle erään Kalle Mutikon. Ja kun kylä aina ja kaikessa oli tottunut noudattamaan Jannen viisaita neuvoja, niin se tietysti valitsi sen, minkä Janne katsoi soveliaaksi.

Syrjälässä sai Janne kuulla, että opettaja pari päivää aikaisemmin oli saapunut kylään ja asettunut koululle.

Turhaan Miina koetti pidättää Jannea talossa ruualla. Janne ei millään ehdolla jäänyt. Hän sanoi äkkiä muistaneensa erään hyvin tärkeän asian, joka pakotti hänet kiireimmän kautta menemään kirkolle.

Ajaessaan valakallaan maantietä pitkin mietiskeli Janne:

— Totta kai tuo opettaja huomaa, että minua hän saa kaikesta kiittää. Mikähän lintu sekin

mies oikeastaan on? Kovasti hyvät hakupaperit sillä oli, mutta niihin ei aina voi luottaa. Jota paremmat paperit, sitä pahempi sisu. Ei tähän kylään tule toista niin hyvää opettajaa kuin se vainaja oli. Hänellä oli niin perin hyvä luonto. Ei hän pannut missään vastaan, ei kerrassaan missään. Minä pelkään aina tätä uudenajan nuorisoa. No, mutta mitä minä siitä huolehdin. Eiköhän sitä miestä saa pidetyksi kurissa? Onhan tässä saatu pahemmatkin talttumaan. Jos hän luulee, että hän sen kautta, että on sattunut hiukan koulua käymään, on jotain merkillistä, niin kyllä minä pian sellaisen harhauskon otan hänestä pois. Elämän kokemus ja se suuri viisaus, joka minulle jo luonnostaan on annettu, se sittenkin määrää, mitä ihminen on.

Janne ei suorastaan mennyt kansakoululle, sillä eihän se olisi ollut hänen arvonsa mukaista, jos hän noin vain uteliaana olisi pistänyt nenänsä sinne. Mutta olihan aivan koulun lähellä talo, jonka isäntä oli Jannelle sukua. Ja kun hän näin äkkiarvaamatta oli taas palannut kylään, niin sopihan mennä sinnekin kertomaan, mitä ihmeellistä hän oli saanut nähdä ja kokea kylpylaitoksessa.

Kun kaikesta siitä oli puhuttu, kysäisi Janne aivan kuin ohimennen:

— No, millainen se uusi opettaja on?

Talon emäntä vastasi:

— Eihän tuosta tiedä, millainen on. Kävihän

se täällä, mutta oli niin lyhyen ajan, että en ennättänyt edes kahvia keittää.

— Ja mitä tuo puhui?

— Eihän se puhunut mitään.

— Mikä se sellainen ihminen on, joka ei tahdo ihmisten kanssa puhua? sanoi Janne aivan kummastuneena. Onko hän ehkä ylpeä ja morska ihminen? Jos niin on, niin kyllä minä olen se mies, joka otan häneltä luonnon pois.

Janne läksi toiseen taloon, joka oli aivan kansakoulun nurkissa, sillä hän toivoi sieltä saavansa lähempiä tietoja opettajasta.

— Ei se mitään vaarallista ole, jos ihminen onkin hiukan ylpeä ja koppava, pääasia on siinä, että hän tietää erotuksen, kenen edessä hän sitä puolta piirustuksestaan näyttää! tuumi hän.

Toisessa talossa sai Janne kuulla, että opettaja siellä oli ruvennut puheisiin ja oli kertonut jostain kehitysopista, kuinka ihmisrotu muka on alkanut jostain alkusolusta. Se saattoi Jannen aivan vimmoihinsa.

— Onko mokomaa kuultu! Vai sellaista oppia tuo ihminen julkeaa tulla saarnaamaan tänne! Mutta paha on katkaistava jo heti alussansa, ei muuten siitä hyvää tule. Kaikeksi onneksi olen minä täällä. Kun minä puhelen tuon nuoren miehen kanssa, joka ikänsä villiydessä on eksynyt järjen ja hyvien ajatusten tieltä pois, niin ihme ja kumma on, ellei hän saa oikeata käsitystä taas maailmasta ja sen rakennuksesta. Tulee kai hän

silloin huomaamaan, että toiset miehet sitä ovat olleet tekemässä ja toisessa järjestyksessä kuin mikä hänellä on. Mutta laskekaamme tämä kuitenkin hänen nuoren luontonsa tiliin. Ihminen on aina alussa, silloin kun hän alkaa saada osaa tiedon suuresta määrästä, sangen tuittupäinen ja kiivas tiedoissaan ja uskoo, että kaikki on juuri niin kuin hän näkee, eikä hiuskarvaakaan toisin. Mutta mistä syystä meitä vanhoja olisi maailmaan tehty, ellei juuri neuvomaan ja opastamaan nuoria elämän kompastuskivillä lasketulla tiellä. Kyllä hänkin vielä kerran huomaa, minkä suuren palveluksen minä hänelle olen tehnyt, ja siunaa varmasti kerran vielä sitä hetkeä, jona hän tuli tähän kylään valituksi ja siten minun kauttani ohjatuksi oikealle tielle.

Janne meni kansakoululle. Portilla hän kurkisteli ympärilleen, näkyisikö missään tuota nuorta, eksyksissä kulkevaa miestä. Pienessä lehtimajassa näytti joku istuvan ja lueskelevan. Siellä se mies nyt oli. Mutta mitä hän lukikaan, ei suinkaan mitään hartauskirjaa, siitä oli Janne aivan varma, sillä liian koreakantinen oli kirja hengen ruuaksi, eikä se näyttänyt kansanvalistusseuran kalenteriltakaan.

— Tietääkö täällä kukaan, mitä kello on tällä haavaa? sanoi Janne saadakseen puheen alkuun.

— Tämä on kansakoulu, ei täällä tiedetä mitään, kuului vihainen vastaus.

— Kylläpä sinä kohta vastaat toisella tavalla,

ajatteli Janne. Kunhan ensin saat tietää, kuka sinun kanssasi puhelee.

Hän kysäisi uudelleen:

— Vai ei täällä tiedetä? Eikö koulun kello käykään?

— Se ei kuulu kehenkään, käykö se vai onko käymättä, tiuskaisi ääni lehtimajasta.

— No sitten menen minä itse katsomaan, sanoi Janne ja tuli portista sisään.

— Kuka te olette, hävytön ihminen, joka sillä tavoin tulette omin lupinne tänne? kysyi opettaja ja astui esiin lehtimajasta.

Jannen mieli oikein pihahti kiukusta hänen kuullessaan tämän kysymyksen.

— Minä olen Janne Nakkila.

— Vai niin.

— Niin, minä olen Janne Nakkila, sanoi Janne entistään pontevammin, sillä häntä kovasti kummastutti se, ettei tämä nimi herättänyt mitään vastakaikua opettajassa.

— Kyllä minä sen kuulin, vastasi opettaja. En minä ole mikään kuuro. Mikäs mies te olette?

Nyt jo Janne oli purkamaisillaan koko sisunsa aivan pohjiaan myöten tuollaisen tyhmeliinin päälle, joka oli jo muutaman päivän ollut kylässä eikä ollut ottanut selkoa siitä, kuka Janne Nakkila oli.

— Minä olen kauppias.

— Vai niin. Eikö kauppiaalla ole kelloa, kun täytyy tulla sitä kysymään kansakoululta?

— Kyllä minulla on kelloja panna vaikka joka taskuun.

— Eivät kai käy?

— Kyllä ne käyvätkin, ja kohta kai tässä saadaan nähdä, mikä tunti on lyönyt. Vai tällainen se meidän uusi opettajamme siis onkin, vai tällainen? Kylläpä on oikea kukonpoika.

— Jos ette mene pois, niin ajan minä teidät, huusi opettaja. Mikä te oikeastaan olette, kun tulette syyttä suotta ihmisiä haukkumaan? Minä vedän teidät oikeuteen tällaisesta menettelystä.

— Nuori mies, nuori mies! sanoi Janne juhlallisesti. Jos te aijotte oikeuteen mennä, niin kai minä sen paikan tunnen paremmin kuin te, sillä minä olen siellä melkein kuin kotonani. Ja mitä lakiin tulee, niin osaan minä sen ulkoa kannesta kanteen, niin naimakaaren kuin rikoskaarenkin.

— Kyllä minä teille kaaren näytän, sanoi opettaja ja pui Jannelle nyrkkiään.

Mutta tämä oli jo liikaa Jannen mielelle. Hän korotti äänensä ja huusi:

— Kuulkaa, hyvät ihmiset, mitä tuo kurja olento minulle aikoo tehdä! Eihän siinä olisi mitään, jos se teille tapahtuisi, mutta minulle. Hän aikoo näyttää minulle kaaren. Hoi, tänne kaikki, tulkaa tänne!

Ja Janne huusi minkä suinkin jaksoi kaikille, joita näki, ja vaati heitä tulemaan todistamaan sitä suurta häväistystä, jonka alaiseksi hän oli joutunut.

Ihmisiä tuli oikealta ja vasemmalta. Kun Janne oli saanut ympärilleen kylliksi suuren joukon väkeä, niin hän päätti tuolle opettajalle näyttää, mitä hän oikeastaan oli. Hän oikaisi vartalonsa ja sanoi juhlallisella äänellä:

— Tämä mies ei tiedä, kuka minä olen. Mutta te sen tiedätte. Ja te voitte todistaa, että ilman minua ei tämä mies olisi sillä paikalla, jolla hän nyt on. Ja millä tavoin hän sen kaiken on minulle korvannut. Huutanut ja räyhännyt ja haukkunut suut silmät täyteen, aivan kuin minä olisin mikäkin pitäjän vaivainen. Mutta kerran hän tästä vielä saa tehdä tilin, sen minä vannon. Ja sen minä sanon, tässä pitäjässä ei hän ainakaan pääse naimisiin!

Tämä viimeinen uhkaus oli Jannen mielestä kaikista pelottavin. Sen jälkeen ei opettaja varmaankaan enää uskalla sanoa yhtään mitään. Kuinka suuri olikaan hänen hämmästyksensä, kun opettaja purskahti makeaan nauruun ja sanoi:

— Kun te ette ole mikään pappi, niin ette voi estää minua saamasta kirkollista vihkimistä . . . jos minä yleensä sitä haluan saada. Onhan olemassa rakkaus ilman kirkonkin siunausta, on vapaa rakkaus.

Janne ei olisi sen pahemmin kauhistunut, vaikka hänelle olisi sanottu, että rutto on ilmestynyt kylään. Hän korotti äänensä kimeään sointuun ja huusi:

— Kuulkaa, kaikki hyvät ihmiset, mitä tuo mies sanoo! Hän tahtoo väkisin, että me saisimme

mennä naimisiin ihan oman mielemme mukaan, milloin tahdomme ja kenen kanssa tahdomme. Ajatelkaa, millainen sekaannus siitä syntyisi, tietäisikö kukaan tässä enää, kuka on hänen isänsä.

Opettaja nauroi yhä makeammin Jannen puheille, ja se saattoi kauppiaan entistään suurempaan vimmaan.

— Sen minä sanon, ja te kaikki muistatte sen kerran vielä, että maailman loppua tämä tällainen tietää. Ja tuollaisen miehen huostaanko te antaisitte lapsenne kasvatettaviksi! Ajatelkaa, millaisia roistoja niistä tulee!

Janne loi katseen ympärilleen. Hän luuli puhuneensa hyvin, mutta huomasikin, että suuri joukko oli opettajan puolella. Toinen vaikutus oli tullut pitäjään, joka uhkasi Jannen asemaa. Ei tässä mikään muu auttanut kuin yrittää voimiensa takaa kaataa vastustajansa.

— Muistakaa, rakkaat pitäjäläiseni, sanoi Janne, että ilman rakkautta ei maailma tule toimeen.

— Sitähän juuri minä selitänkin, sanoi opettaja.

— Niin, mutta millä tavoin, millä tavoin? huusi Janne. Te ette tahdo antaa vanhemmille ihmisille mitään oikeutta määrätä, kuka kuhunkin saa rakastua. Sehän sellainen on kerrassaan kauheata.

— Eivät kai ne nuoret ennenkään ole kysyneet lupaa, kun on ollut rakastuttava, vai mitä?

Ja opettaja kääntyi ympärillä oleviin. Ja moni suu venähti hymyyn.

Janne huomasi sen ja tahtoi iskeä oikein voimiensa takaa.

— Tuollainen mies, joka ei ymmärrä avioliiton tärkeyttä, on huono opettaja. Muistakaa, että minä sen olen sanonut.

— Eihän kauppiaskaan ole mennyt naimisiin, vaikka aina siitä puhuu muille, kuului muuan ääni joukosta.

Janne loi vihaisen katseen sinne päin. Ääni oli tullut eräästä maalarista, Yläsestä, joka kiersi pitäjää tehden kaikenlaisia maalaus- ja tapiseeraustöitä, oli suuri juoppo ja pahasuinen, mutta iloinen mies.

— Yläsen, joka kristillisen elämänsä on juopumisella kokonaan pilannut, ei tarvitse sekaantua näihin asioihin, sanoi Janne vihaisesti.

Ylänen ei tyytynyt tähän vastaukseen, hän sylkäisi suunsa pielestä, katsahti hymyillen Janneen ja sanoi:

— Niin, kauppias ei ole kai saanut ketään vaimokseen, ei olisi kai kukaan nainen jaksanut koko elinaikaansa kuunnella Jannen puheita. Jos minun äitini olisi minut tehnyt vaimonpuoleiseksi, niin minä olisin tullut, ja silloin olisi saatu nähdä, kuinka kauppias vaikenee.

Janne loi murhaavan katseen Yläseen, mutta tämä ei siitä välittänyt, vaan jatkoi:

— Minä olen usein sitä ajatellut, mutta en ole

päässyt mihinkään selvyyteen, mikä kauppiaan on tehnyt niin kovasti varmaksi omasta viisaudestaan. Sanotaan, että jota tyhmempi ihminen on, sitä varmempi se on kaikesta. Minä en tätä kansan viisautta tahdo sekoittaa tähän asiaan, mutta minä vaan ajattelen.

— Ajattele sinä mitä ajattelet, huusi Janne vihaisesti. Tuollainen juopporatti, joka on kuluttanut kurkkunsa kautta kaiken sen, mitä on saanut perintöä. Ja tuollaisen puheilleko minä panisin mitään painoa? Sehän on samaa kuin kuuntelisin harakan puheita. Ja sen minä sanon teille kaikille, jotka tässä nyt seisotte, varokaa visusti huonoja vaikutuksia, joita näkyy tähän kylään runsaasti ilmestyvän. Tulkaa pois kaikki te, jotka oikein ajattelette, minun seurassani. Me menemme muualle, mutta me emme unohda, mitä täällä on sanottu, vaan kaivamme sen mielemme seiniin oikein puukon kärjellä.

Janne viittasi ruhtinaallisen varmasti ja läksi menemään pois.

Muutamat seurasivat häntä.

Päästyään jonkun matkaa kääntyi Janne katsomaan taakseen iloitakseen siitä, kuinka opettaja ja Ylänen olivat jääneet yksinään. Kuinka suuri olikaan hänen hämmästyksensä, kun hän näki jälestään tulevan ainoastaan viisi vanhaa akkaa. Kaikki miehet ja nuoret naiset olivat jääneet opettajan luo. Ja kun Janne kääntyi, kuului sieltä naurua. Tämä oli ankara isku Jan-

nelle. Näin siis hänen vaikutuksensa oli saanut ankaran täräyksen.

— Katsokaa! huusi hän. Tuolla ne nauravat. Mitä on tämä kylä, sanon minä, mitä se on? Sotoma ja Komorra se on, kaupunki, joka taivaan tulella poltettiin. Minä nostan käteni taivaaseen ja sanon: Kyllä tämä teille vielä kalliisti maksetaan!

Jannen seurassa olevat ämmät katsoivat kauhuissaan ja kädet ristissä vatsan päällä Janneen, jonka silmät löivät tulta ja ääni värisi kiukun pyhästä voimasta.

Pian Janne heistä erosi, nousi rattailleen ja alkoi ajaa kotiaan kohden mieli mustana ja kiroillen tämän maailman kiittämättömyyttä.

— Kuinka minä olen elämäni kuluttanut tukeakseni ja pitääkseni yllä heitä, taluttaakseni heidän sielujansa oikealle ajatuksen tielle, sanoi hän. Ja tässä nyt on tulos! Mutta minä en tahdo kohtaloani valittaa. Kun ajattelen maailman historiaa, niin ovathan kaikki suuret miehet saaneet kärsiä runsaasti vainoa ja vastusta. Kruunua kirkastetaan, kruunua kirkastetaan, sanon minä. Ja kerran vielä koittaa se hetki, jolloin he seisovat minun hautani partaalla ja huomaavat, kuinka väärin he ovat minusta ajatelleet. Ja minä olen varma siitä, että vielä se aika tulee, jolloin kansakoulunopettaja minun syntymäpäivänäni kokoaa kylän lapset ja tuo ne haudalleni laulamaan. Ja tämä päivä on oleva kylässä se suuri päivä,

jolloin työ seisoo ja kaikki ajattelevat kaipauksella minua. Ja kun minun syntymäpäiväni on ihan keskellä kesää, jolloin ei ole tulista kiirettä töissä, niin saattaahan silloin kaiken työn pysäyttää. Ja vaikka olisin asettanut syntymäpäiväni toiseksikin päiväksi, niin pysäytettäisiin työt sittenkin. Samahan se on, milloin ihminen on syntynyt, sillä jokainenhan syntyy ennemmin tai myöhemmin, parempi kun ei syntyisi ollenkaan, mutta se tapahtuu tuskin yhdelle sadasta. Pääasia on, kun vain elää niin, että siitä kannattaa puhua!

Näin rauhoitti Janne mieltään. Mutta pistävänä okaana pysyi hänen mielessään kuitenkin ajatus siitä, että niin monet olivat jääneet kuuntelemaan opettajan puheita. Hän tunsi arvonsa saaneen ankaran kolauksen, ja hänen oli löydettävä keino, jonka avulla hän saattoi sen jälkeen nostaa.

— Kyllä he vielä tätä hetkeä tulevat katumaan, siitä minä olen varma, päätti hän.

Ja se päätös tuntui suloiselta palssamilta.

YHDEKSÄS LUKU

Jannen ajaessa kotiaan kohden oli hänen kiukkunsa oikein valloillaan. Milloin se tulisilla pihdeillä repi hänen sisuaan ja pakotti miehen päästämään hampaittensa välistä pihisevän äänen, milloin kiukku taas retkahti voimattomaksi ja mies ajatteli omaa suurta arvoaan, jota ei mikään voinut järkyttää.

Kostonajatus suloisena palssamina lääkitsi pahimmat naarmut, kansakoulunopettaja oli sittenkin aina hänen vallassaan, sillä olisipa se ihme ja kumma, elleivät pitäjän miehet panisi painoa hänen, Jannen, sanoille. Ja saattoihan opettaja aina tehdä jonkun kompastuksen, josta sitten voi vaatia hänet tilille.

— Kaikki me kompastumme, ajatteli Janne, kompastumme pahastikin. Milloin oma tekomme on joutunut poikkipäiseksi hirreksi elämämme tielle, ja juuri kun pää pystyssä kuljemme oman ylpeytemme suuressa sokeudessa, niin töytääkin jalkamme tuota hirttä vastaan ja me makaamme maassa kintut haroen ilmaa. Eihän kukaan viisas silloin toista auttamatta jätä, vaan menee ja ko-

reasti antaa kätensä toiselle, vaikkapa hartioistakin nostaisi. Toisinaan olemme niin suuressa määrässä valehdelleet ja koettaneet peitellä asioitamme muilta, että lopulta olemme keskellä verkkoa. Siinä on sitten varovaisesti meneteltävä, jotta emme sotkeudu. Mutta juuri silloin ihminen oikein hätääntyykin ja alkaa potkia sinne ja tänne. Ja kuinka onkaan, niin on ihminen ihan äkkiä keskellä omaa verkkoa, ja siinä ovat sitten jalat ja kädet niin sidotut, ettei voi niitä vähääkään liikuttaa. Jos päätään heiluttaa, niin kyllä nenäkin ja korvat saavat verkon silmukat ympärilleen. Ei siitä ihmistä muulla tavoin irti saa kuin leikkaamalla kaikki silmukat auki. Siinä sitten tulee ilmi kaikki valhe ja kaikki huonous, minkä ihminen on koonnut. Tällaiseen verkkoon, oikeaan elämän väliverkkoon, hienosilmäiseen mutta lujaan ja piukkaan, menee tuokin opettaja vielä. Ja kyllä minä kiristän, totta totisesti minä kiristän sitä lujalle! Mutta onhan sitten minulla se suloinen hetki edessä, jolloin minä saan kaiken päästää auki. Odottakaamme sitä hetkeä, odottakaamme, sillä tulee sekin. Ken mahtavia vastaan alkaa sotaa käydä, hän lopulta sortuu, sen opettaa meille historia moninaisissa muodoissa.

Näin Janne ajatustensa vilkkaan kulun ja taipuisuuden kautta saattoi mieltään tyynnyttää. Mutta johtuipa hänen mieleensä Ylänen, tuo humalainen maalari.

— Kun ihminen kaiken kunniansa on syönyt,

niin millä häntä enää vanhingoittaa? Jollei Ylänen olisi niin tuiki tarpeellinen ihminen tässä kylässä, niin helpostihan hänet ajaisi pois. Mutta häntä tarvitaan. Eihän kukaan sen miehen sanoille mitään painoa pane, mutta se minun täytyy tunnustaa, että sillä miehellä on viisautta, joskin ilkeyttäkin, viisautta enemmän kuin monella muulla, ja sellainen mies voi aina, kun se oikein suuttuu, saada paljon pahaa aikaan. Minä muistan, kuinka hän kosti Syrjälän Matille sen, että tämä kerran haukkui häntä laiskaksi. Ylänen antoi Matin sanoa mitä sanoi, ja luuli Matti sanojensa langenneen otolliseen maahan ja tuon miehen tekevän parannusta. Niinkuin röhkivästä siasta tulisi koskaan laulavaa satakieltä! Eräänä sunnuntaina, kun Ylänen, luultavasti juoppotovereitaan hakemassa ollessaan, oli eksähtänyt kirkkoon, palasi hän sieltä Syrjälään, jonka väki sinä sunnuntaina oli ollut kotosalla. Rauhallisesti Ylänen puheli isännän kanssa yhtä ja toista. Mutta kun tuli puhe kuulutuksista, niin silloin mies koiruuden keksi. Kirkkoherra oli kuuluttanut kirkossa, että kylän asukkaitten tulisi pitää nälkiintyneet sikansa kotonaan eikä päästää niitä juoksentelemaan pitkin kylän raittia, jolloin ne käyvät pappilan pelloilla. Näin oli asia ollut, ja oli kirkkoherralla oikeus ja syy sillä tapaa kuuluttaa. Mutta toisin käänsi tämän asian Ylänen. Hän sanoi kirkkoherran kuuluttaneen niin, että nälkiintyneet kyläläiset pitäkööt sikansa kotosalla.

Tämä koski Mattiin, jolla on suuri itsetunto, vaikka hän onkin Miinan komennuksen alaisena. Matti tuli siitä niin kiukkuiseksi, että uhkasi mennä ihan oikosenaan pappilaan, ajaa sinne selkähevosella ja ihan keskelle pappilan salia, näyttääkseen kirkkoherralle, että nälkiintyneitä ei kylässä ole. Miina koetti ensin sanan voimaa ja yritti lauhduttaa miestään. Mutta turhaan nainen miestä koettaa lauhduttaa silloin, kun kiukku kerran on saanut vallan. Matti piti sellaista ääntä, että Miinakin kerran kuunteli. Ja hän käski satuloida talon oriin ja tuoda sen oven eteen. Sillä hän uhkasi mennä ja lupasi vielä panna kaikki talonsa siat perästä tulemaan näyttääkseen, millaisia elukoita heidän talossaan oli. Nyt tuli Miinalle hätä käteen. Ei siinä muu auttanut kuin synnin kautta hillitä toista syntiä. Pullon toi Miina salavihkaa Yläsen kouraan ja käski tätä ryyppäämään isännän kanssa. Tottahan Ylänen sellaiseen taksvärkkiin meni kuin autuuteen. Siinä sitten miehet olivat istuskelleet ja keittäneet kiukkua. Ja Ylänen yhä yllytti Mattia. Arvaahan sen, että mies sitä teki, sillä jota kiukkuisempi Matti oli, sitä helpompi oli saada Miinalta uutta juomaa. Kun pullo oli loppumaisillaan, niin Ylänen usutti Matin aina pihalle ja kiipeämään oriin selkään. Silloin ei auttanut mikään muu kuin että Miina toi taas uuden pullon. Ja niin juotiin sinä päivänä kaikki väkevä Syrjälässä aivan kuiviin. Ja kuului Miina saaneen käydä

naapuristakin lainaamassa. Lopulla oli Matti ihan kellellään pöytää vastaan ja selitteli Yläselle elämäänsä hamasta lapsuudesta asti, ja Ylänen kertoili, miten hän oli ollut varoissa ennen ja miten hän sitten oli päässyt viinan kimppuun ja miten se oli kaiken niellyt. Silloin Miina antoi viedä oriin talliin, ja isäntä pantiin maata, Ylänen ajettiin pellolle. Minä tulin tänä hetkenä taloon. En minä ole rakasta sukulaistani, Miinaa, minään hurskaana ihmisenä pitänyt, joka ei jumalan nimeäkään lausu muulloin kuin korkeintaan sunnuntaina, mutta kyllä silloin tuli siitä suusta niin paljon kaikenlaista tavaraa, että siitä ei viimeisellä tuomiollakaan ottaisi selkoa, kenelle kaikki sanat kuuluvat. Tämä koirankurinen mies on vaarallinen olento, hyvin vaarallinen. Kunnia siltä on jo mennyt, ja mihin minä enää häneen isken, kun en kunniaankaan. Mutta luottakaamme kohtaloon, joka aina on kunnon ihmisten puolella, kyllä se vihdoin kaikki kääntää hyväksi ja Janne Nakkilan puolelle.

Jo oli Jannen mieli lauhtunut. Kun hän saapui kotiaan, hymyili hän jo piialleen Hilmallekin. Hilma oli juuri paraillaan Jannen naurismaassa.

— Mitäs Hilma nyt naurismaassa tekee? kysyi Janne.

— Tukistelen näitä, jotta paremmin kasvaisivat, vastasi Hilma.

— Niin, niin, sanoi Janne. Nauriita tukiste-

taan, jotta leviäisivät. Elämä tukistaa ihmistä, jotta sen sielu tulisi suuremmaksi. Kaikki tässä elämässä on tehty niin yhteisen kaavan mukaan, että näkee, kuinka siinä on ollut ihmeellinen järjestys sitä vyöräämässä. Ikävä oli, etten joutunut tuon hävyttömän miehen kanssa puhumaan, millä tavalla elämä on laitettu. Hän kun kuuluu puhuvan jostain kehitysopista. Ei mitään kehitystä, ei kerrassaan mitään, sanon minä. Kaikki on edeltäpäin järjestetty, ihmiset pantu omiin osastoihinsa, ihan niinkuin hyvä kauppias panee jauhot yhteen laariin ja kahvit toiseen, sikurit yhteen kohtaan puotia ja sillit toiseen, köydet ripustaa yhteen kulmaan ja valjaat toiseen. Ei ihminen muutu koskaan toiseksi kuin mitä hän alkujaan on ollut, yhtä vähän kuin silakasta tulee varpunen.

Kun Janne oli hevosensa riisunut valjaista, niin hän meni Hilmaa puhuttamaan.

— Onko Hilma koskaan ollut alakuloisella tuulella? kysyi Janne.

Hilma katsahti työstään, seisoi multaiset sormensa harallaan ja silmänsä selällään ja sanoi:

— Niin, alakuloinenko?

— Niin. Onko Hilmalla ollut sellaisia tuulia?

— Onhan tuota oltu sekä iloinen että alakuloinen, kuinka kulloinkin on passannut ja minne päin mieli on ollut viistossa.

Janne huokasi.

— Minä olen nyt alakuloisella tuulella.

— Mistä sellainen nyt on tullut? kysyi Hilma.

— Minun tekee nyt mieleni olla sillä tuulella, vastasi Janne.

Hilma katsoi pitkään häneen ja vastasi:

— Tuntuu kai se vaikealta? Tietysti se tuntuu. On kai murheita ollut? Niin onkin. Ainahan sitä ihmiselle tulee yhtä ja toista. Mutta minä annan sen neuvon kauppiaalle, että panee kaiken surunsa sen ajatuksen turvaan, että maailmassa ei mikään kestä kauaa, niin kyllä tulee heti muutos. Kun minulle hullusti käy, niin minä aina ajattelen, että käy sitten taas vähän ajan päästä hyvinkin, ja silloin heti kaikki tuntuu helpommalta. Jos kauppiaskin koettaisi samaa keinoa.

— Sinä et ole mikään tyhmä nainen, sanoi Janne. Sanohan, mitä sinä tekisit, jos sinua syvästi loukattaisiin?

— Jos loukattaisiin ...? Eihän tuota tiedä, mitä tuossa tekisi. Antaisin kaiken kai olla ja ajattelisin, loukatkoon se, jonka mieli tekee; enemmän harmia hänelle siitä on, jos ei mikään näytä minuun pystyvän.

— Se on kyllä viisaasti ajateltu, vastasi Janne. Mutta oletko sinä koskaan oikein perinpohjin ajatellut maailman suurta viheliäisyyttä ja ylitsevuotavaista typeryyttä?

— En ole joutunut ajattelemaan, kun on taloudessakin siksi paljon hommaa ja vaivaa, että on täysi työ, kun pitää oman päänsä selvänä.

— Eikö sinua koskaan ole loukattu?

— Eiköhän ole, kun oikein ajattelen. On, toti-

sesti. Muuan mies sanoi minulle, että minä olin niin tyhmä, että minä taidan olla luomakunnan tehdastavaraa. Niin hän sanoi, tehdastavaraa!

— Ja mitä sinä silloin teit?

— Mitäs minä siihen tein. Menin kotia ja panin parhaat vaatteet päälleni. Kyllä hän siitä kai hoksasi, että en minä mitään tehdastavaraa ollut. En minä paljoakaan maailman menoa ole joutunut kaikessa kiireessä ajattelemaan, mutta sen minä olen huomannut, että jota komeampaa ihmisen ympärillä on, sitä viisaampana häntä pidetään.

Janne ei sanonut mitään, mutta hän meni hyvin miettiväisenä pois.

— Rapakalliossa kuuluu usein kultakin asuvan, ajatteli hän. Hilman puheissa taitaa olla yhtä ja toista viisasta. Ainakin murunen, joka taitavasti käytettynä voi olla hyvinkin hyödyllistä. Minkä vuoksi me aina herroja kumarramme? Minä kysyn, minkä vuoksi? Sen vuoksi, että niillä on komeus, kiilto ja loisto ympärillään, käyvät silkissä ja safiirissa. Jota enemmän ihminen antaa toisten itseään palvella, sitä suuremman kunnioituksen hän saa osakseen. Minä olen palvellut muita, siksi minua ei ole osattu kunnioittaa kylliksi. Mutta tästä on tehtävä toinen meno, sen minä olen vannonut. Minä muistan erästä kaupungin herraa, joka tuli tänne kesää viettämään. Hän pani itselleen oman postinkuljettajan. Kyllä sitä kylässä ihmeteltiin, ja suureksi herraksi me kaikki häntä luulimme, kunnes tuli syksy ja hän meni

pois ja jätti kaikki maksamatta, niin asunnot kuin ruuat ja postinkuljettajat, kaikki tyyni. Silloin minä sain tietää, että tuo mies ei ollutkaan mitään muuta kuin maisteri, joka ei ollut edes ylioppilas ja joka ei mitään ansaitse. Jos minulla, jolla on rahaa, olisi varsinainen palvelija, niin sitä vasta huomattaisiin, mikä minun arvoni on. Kukas ihmisen arvosta ensin huolta pitää, ellei ihminen itse! Kovin kärkkäitä me olemme repimään toisiamme kunnian liepeestä. Jollei sitä itse kisko päälleen, niin jää se toisten hyppysiin. Kovasti tuota vaatetta on tänään minunkin päältäni yritetty repiä ja ratkoa, ja pelkäsin jo olevani ilman sitä, mutta lujasti minä sen sidon ruhooni kiinni, ja saadaanpa nähdä, kuka tässä viimein on se korkein ja arvossapidetyin, köyhä vaivainen ja muiden palkkaama kansakoulunopettaja vaiko Janne Nakkila, jolla on rahoja pankissa ja pääknuppu sellainen, että siellä pysyy kaikki mitä sinne pannaan.

Janne hymyili tyytyväisenä itsekseen.

— On se sentään jumalan onni että minulle on annettu tällainen luonto, että pujahdan vaikka mistä vastuksesta pois ja aina vain olen iloinen ja tyytyväinen. Vaikka minä itse olisin ollut itseäni rakentamassa ja sielua kokoon laittamassa, niin ei siitä tämän parempaa olisi koskaan tullut.

Janne oli tyytyväinen. Hän oli saanut uuden, loistavan ajatuksen, sellaisen, joka jälleen nostaa hänet korkeaan asemaan kylässä.

KYMMENES LUKU

Janne otti itselleen rengin.

Miksi hän sen otti, ei kukaan voinut ymmärtää, sillä eihän Jannella ollut mitään maanviljelystä, jollei siksi laske saunan vieressä olevaa peltotilkkua, jota Hilma hoiti ja jota varten ei siis tarvittu renkiä taloon. Eihän valakankaan hoitaminen tähän asti ollut tarvinnut ketään muuta kuin Jannen. Miksi hän siis oli hankkinut itselleen rengin?

Kukaan ei Jannelta sitä tohtinut kysyä, sillä jokainen oli aivan varma siitä, että Janne ei tee mitään muuta kuin viisasta ja välttämätöntä.

Pari viikkoa ennen yleistä pestuupäivää oli Janne kylällä liikuskellessaan puhunut kaikkien suureksi kummaksi siitä, että hän palkkaa itselleen rengin. Eikä mistään rengit puhuneet niin paljoa kuin juuri siitä kadehdittavasta asemasta, johon se mies pääsee, jonka Janne ottaa palvelukseensa.

Kun Janne pestuupyhänä tuli kirkolle, niin ei ainoakaan nuori mies, jolla oli paikan muutto

mielessään, ollut suostunut kenenkään isännän pyyntöihin ja tarjoomuksiin.

Kaikkien odottavista katseista Janne, huomasi kuinka tärkeänä pidettiin hänen tuloaan kirkonmäelle. Janne asteli ja pasteeraili tervehtien jokaista ja näyttäen koko luonteensa iloisuuden oikein kukassaan. Koko hänen olemuksensa näytti sanovan:

— Katsokaahan nyt, hyvät ihmiset, millainen erinomainen ihminen minä olen, ja mikä suuri onni onkaan tullut sen miehen osaksi, joka pääsee sellaisen miehen seuraan kuin minä olen.

Siinä Janne sitten katseli ja tarkasteli. Se, joka olisi voinut nähdä hänen ajatustensa koppaan, olisi nähnyt siellä kummallisen seikan, jonka hän oli asettanut tämän valikoimisensa perustaksi. Hän etsi sellaista miestä, jonka selkä ja olkapäät olivat yhtä leveät kuin hänelläkin. Jannessa oli nimittäin herännyt se ajatus, että hän antaa rengilleen kaikki entiset takkinsa, mutta panee niihin ensin kiiltävät napit.

Jopa sattui hänen silmiensä eteen kaksikin nuorta miestä, joiden ruumis vastasi Jannen takin vaatimuksia. Toinen oli Jannen mielestä liiaksi taipuvainen likaisuuteen, sillä hän raappi aina vähän päästä takaraivoaan. Toinen sitävastoin oli jokseenkin yksinkertaisen näköinen, mutta oli hiljainen ja rauhallinen, antoi ihmisten katsella ja odotteli aivan tyynesti sitä isäntää, joka hänet ottaa palvelukseensa, sillä hän oli päättänyt olla tyytyväinen siihen, mikä osuu elämässä tielle.

Moneen kertaan oli Janne jo mennyt tämän miehen ohitse, oli tarkastanut häntä ja sittenkin mennyt etsimään toista. Mutta lopulta hän palasi miehen eteen.

— Kuka sinä olet? kysyi Janne lempeällä äänellä.

— Jaa, mitenkä? kysyi mies ja katsoi vedenharmailla silmillään Janneen.

— Mikä ajatusten suloinen yksinkertaisuus, ajatteli Janne. Kuinka tuollainen ihminen kerran tuleekaan kiittämään sitä päivää, joka hänet on tuonut minun luokseni, minun, joka voi hänet nostaa ajatusmaailman suurille kukkuloille!

Ja tämän ajatuksen ihanan pyörryttävän voiman vallassa Janne väänsi äänensä vieläkin lempeämmäksi, kun hän kysyi:

— Mikä on sinun nimesi?

— Jaa, minunko? Vilhelmi Topias Jefraiminpoika Römppölä se on. Villeksi minua sanotaan.

— Mistä päin olet?

— Olen tuolta veden takaa.

— Oletko sinä jo ollut palveluksessa?

— En ole ollut.

— Kuinka vanha sinä olet?

— Olenhan minä jo kahdeksantoista.

— Etkä vieläkään ole ollut palveluksessa?

— En ole.

— Miksi et?

— Kun ei ole tarvinnut.

— Tarvitseekos nyt?

— Kun se minun nuorempi veljeni, Jussi, jo jaksaa tehdä kaikki torpan työt, niin minä sanoin, että nyt minä menen muualle.

— Tuletkos minulle, jos minä otan?

— Kyllähän minä tulen.

— Minä olen Janne Nakkila, entinen kauppias.

Ja Janne tuli oikein liikutetuksi sanoessaan oman nimensä.

— Niin, niin, ajatteli hän, tuo ihminen on elämänsä ajan elänyt syrjäkylässä ja nyt tulee äkkiä keskelle sivistyksen kehtoa ja pääsee suurten sielujen seuraan. Jollen minä olisi minä, niin oikein kadehtisin tuota nuorukaista.

Palkoista sovittiin, ja Janne oli siis saanut rengin.

Suurella kateudella katselivat kaikki rengit tuota nuorta miestä, joka oli tullut sillä tavoin valituksi korkeaan asemaan. Kun he Ville Topiakselle sitten kuvailivat sitä onnea, joka oli hänen osakseen tullut, niin oli nuori mies aivan ymmällään.

Kun se päivä tuli, jolloin Jannen rengin tuli saapua, niin oli Janne hiukan levoton. Olihan hänellä siihen aikaan, kun kauppapuoti vielä rehotti, ollut aina renkejä rahtiajoa tekemässä ja hoitamassa kaikkia kaupan yhteydessä olevia raskaita toimia, mutta näin rengin pitäminen aivan omaa itseään varten, se oli sittenkin jotain uutta.

Kun renki oli saapunut, niin Janne käski Hilmaa ensin ruokkimaan hänet hyvin ja sen tehtyään kutsumaan hänet Jannen puheille.

Ville Topias astui Jannen huoneeseen, jossa tuolin karmilla oli Jannen vanha sininen takki. Siihen Janne itse oli ommellut kiiltävät napit.

— Sinä olet siis tullut, sanoi Janne.

— Niin, olenhan minä tullut.

Janne rykäisi.

— Koska sinun tehtäväsi täällä tulee olemaan monessa suhteessa poikkeava tavallisuuden sileästä ladusta, niin en minä tahdo kutsua sinua tuolla Ville-nimelläsi, koska sitä käyttävät kaikki poikanaskalitkin, vaan mainitsen sinua Topiakseksi.

Ja Janne koetti mahdollisimman pehmeästi ääntää p:n hänen nimessään.

Topias, joksi häntä siis oli nimitettävä, ei osannut mitään sanoa, hän vain rykäisi.

Janne jatkoi:

— Ja nyt puhelkaamme sinun tehtävistäsi. Sinä et tule tähän taloon mihinkään rengin asemaan, kaukana siitä, vaan tahdon minä aina sinua itseni ja muitten edessä sanoa palvelijaksi, näin erottaakseni sinun asemasi kaikista muista palkollisista. Minä tiedän, että sinä olet elämäsi alun ja sen puhtaimman ja kirkkaimman ajan, jota me aina kaipauksen kyynel silmäkulmassa muistelemme, viettänyt luonnon keskellä ja maan sydämessä. Jo kirkonmäellä tulin huomaamaan, että sinä et elämässäsi ole nähnyt huomattavia henkilöitä. Kuinka siis tietäisitkään niistä suurista, useinkin raskaista velvollisuuksista, jotka ylhäisen aseman mukana seuraavat. Sinä itse

harjaat saappaasi, jos sitä muuten teet kuin pyyhkäisemällä hiukan nurmen pieleen, mutta niin ei sovi muiden tehdä. He alentaisivat kovasti arvoaan, ellei heillä olisi henkilö tätä tointa varten. Tämän vaatii se yhteiskunnallinen arvoaste, joka maailmassa on vallitsemassa. Ei kukaan huomattava, joko rikkautensa tai älynsä puolesta muita yläpuolella oleva henkilö saa arvoansa täysin esiin tulemaan, ellei hänellä aina ja joka paikassa ole ihmisten seurassa mukanansa henkilö, joka kaikille huomauttaa siitä. Havaitse siis, että tällaiseen ylen tärkeään ja vastuunalaiseen toimeen olet sinä nyt tullut valituksi.

Janne nautti siitä hämmästyneestä katseesta, jolla Topias häntä katseli.

— Niin, niin, minä huomaan, sanoi Janne, että tämä kaikki lyö aivan kuin salama suurella voimalla sinun kokemattomaan mieleesi. Mutta ole rauhassa, hyvä sinun tulee täällä olla. Järjestäkäämme nyt sinun tehtäviäsi. Mitä sinun oloosi ja elantoosi täällä minun kodissani tulee, niin täällä sinä olet täydellisesti yhdenvertainen minun kanssani. Katsohan, jokaisen suuren ja jalon sielun oikea tunnusmerkki on juuri siinä, että hän ei ketään pidä itseään halvempana, vaan antaa toiselle täydet oikeudet ihmisenä ja kansalaisena. Jotta aikasi ei tulisi pitkäksi, saat puhdistella minun kärryjäni ja rekiäni, ruokkia ja sukia valakkaani, kantaa veden kyökkiin piialleni, yleensä tehdä niin paljon kuin ennätät minun taloni vau-

rastumiseksi. Tämä olkoon sinulla ainoastaan ajan kuluksi, jotta et pääsisi laiskuuteen vaipumaan, sillä sen kautta minä todellakin tuottaisin sinulle turmion. Sinun varsinainen työsi alkaa silloin, kun minä lähden kylälle tai kaupunkiin. Jos ajan rattailla, niin istut sinä aina takapenkillä valmiina menemään avaamaan veräjiä, ja kun perille päästään, niin sinä silloin autat minua rattailta alas.

— Olettekos te niin huono, ettette itse pääse? kysyi Topias.

— Sinä voit tehdä tällaisia kysymyksiä, sillä sinä et ymmärrä vielä maailman menoa, vastasi Janne. Kun ihminen tarvitsee silloin apua, kun hän ei sitä oikeastaan tarvitsisi, silloin hän on jotain. Ja jokaisen harras pyrkimys maailmassa on päästä joksikin. Sinä et tätä vielä ymmärrä, mutta kylläpähän sitten ajan kuluessa. Aina kun olemme muiden ihmisten joukossa, täytyy sinun pitää minusta sellaista huolta, kuin olisin menossa rikki.

— Osaakohan tuota ihminen koskaan oikealla tavalla? vastasi Topias.

— Et tietysti oppimatta osaa, vastasi Janne. Mutta senhän vuoksi minä olenkin olemassa, jotta sinulle sen opettaisin. Ja koska meidän on mentävä piakkoin kylälle ja sinun on seurattava minua sinne, niin tahdon alkaa opetuksen jo tänään. Mutta sitä ennen koeta tätä takkia yllesi.

Ja Janne auttoi Topiaksen päälle takin, veti

sitä joka kohdasta, silitteli ja taputteli, katseli joka puolelta ja sanoi hyvillään:

— Hyvin istuu, hyvin istuu! Komeata ja juhlallista on!

Topias katseli tätä prameutta, joka oli tullut hänen osakseen, vääntelі kiiltäviä nappeja, silitteli kangasta, katsoi sitten silmät pystyssä Janneen ja kysyi:

— Täytyykö minun aina olla tähän tällaiseen muntierinkiin puettuna?

— Oletko sinä patahassu! Tietysti sinä saat sen yllesi ainoastaan silloin, kun menemme kylälle ja meidän siis on näytettävä ihmisille jotain. Riisu se nyt yltäsi ja menkäämme harjoittamaan sinua suurta tehtävääsi varten.

Janne ja Topias menivät vajaan, jossa rattaat olivat. Aisat nostettiin oikeaan korkeuteen erään pukin varaan. Janne kiipesi rattaille ja sanoi Topiakselle, joka tätä vieressä katseli:

— Nouse nyt sinä tuonne taakse!

Topias teki niinkuin käskettiin.

— Hyppää nyt alas, sanoi Janne. Ei, ei tuolla tavoin. Juhlallisuutta, nuori mies, juhlallisuutta! Ei tämä ole mikään sontakuorma, jonka päältä hypätään alas. Ota se temppu uudestaan. Kas noin! Tee se kerta vielä! Kas noin! Ja nyt sinä asetut tähän minun viereeni ja ojennat minulle kätesi, jotta minä voin siihen nojata astuessani alas.

Topias teki Jannen määräysten mukaan. Mutta kun Janne hyppäsi alas, niin ei Topias heti

päästänytkään Jannen kättä irti, ja niin tämä meni että loiskahti suulleen permannolle.

Tavallisissa oloissa olisi Janne pitänyt sellaisen nuhdesaarnan tällaisesta kömpelyydestä, että helvetin kiukaita olisi sillä kiukulla voitu lämmittää. Mutta nyt hän oli sellaisessa touhussa, ettei välittänyt putoamisestaan mitään, vaan kiipesi uudestaan rattaille ja antoi Topiaksen auttaa häntä alas.

Tämä uusi yritys onnistui jo paljoa paremmin.

Näin he kauan aikaa jatkoivat, siksi kunnes Topias osasi hypätä kauniisti rattailta alas ja taitavasti auttaa Jannen niistä hyppäämään.

Mutta kun tämä juttu oli saatu Topiaksen päähän, niin tuli Jannelle heti tavaton kiire kylään. Hän tahtoi kaikin mokomin näyttää tuttavilleen ja sukulaisilleen sitä, minkä hän oli itselleen hankkinut.

Kiireimmän kautta tuotiin valakka, rattaat vedettiin esiin ja pian ajoi Janne oikein taatipuvussaan, Topias takanaan siniseen, kiiltonappiseen takkiinsa verhottuna, läheisimpään naapuriin.

Ensimäisessä paikassa, jossa koko talon väki suurella ihmeellä oli katsomassa Jannen tuloa, oli kaikki päättyä hyvinkin hullusti. Harjoittaessaan rattailta alas tuloa oli Janne unohtanut sen, että edessä oli hevonen. Valakka ei pysynytkään alallaan, kun Janne tuli rattailta alas. Seurauksena siitä oli, että Janne oli vähällä mennä suulleen kuraan. Kaikeksi onneksi hän sai jalkansa

siksi pian järjestykseen, että hoiperteli ainoastaan ja oli pakotettu tarraamaan Topiaksen kaulaan kiinni.

Kun Janne sitten lähestyi talon väkeä, sanoi hän, vaikka ei kukaan ollut hänelle vielä mitään ennättänyt lausua:

— Päivää, päivää, ei tarvitse, ei tarvitse, kyllä minun palvelijani pitää huolta hevosesta.

Jannen koko ruumis hätkähteli mielihyvästä, kun hän sai lausua tuon sanan: palvelijani.

— Minne Janne nyt on matkalla, kun niin komeasti kulkee? kysyi talon isäntä. Kun ei vain olisi menossa kihlaamaan.

— Eihän minulla ole mitään aivan erikoista mentävää, vastasi Janne. Olenhan oikeastaan tavallisella lystiajolla. Olen samalla menossa noutamaan kansakoululta postia. Mutta kun vielä on liian aikaista, niin poikkesin tänne katsomaan, miten talossa voidaan.

Ja Janne pisti sormensa kauluksen ja kurkun väliin ja oli korjailevinaan kaulustaan. Samalla hän oli niin vaatimattoman näköinen kuin mahdollista. Mutta kun ei kukaan sanonut mitään Topiaksesta, niin Janne virkkoi:

— Minä olen ottanut itselleni palvelijan. En renkiä, mutta palvelijan, sillä minä tarvitsen sellaista nykyään.

YHDESTOISTA LUKU

Täytyihän Jannen kaikin mokomin päästä näyttämään Topiastaan Aakustille ja Emmallekin. Ja olihan hänellä toinenkin syy, miksi hän niin hartaasti tahtoi sinne päästä. Hän oli aivan varma siitä, että tuo nuori pariskunta oli kaikin tavoin kiittävä häntä siitä, että he olivat toisensa saaneet vastoin kavalan maailman villityksiä ja pauloja.

Mitäs muuta kuin pantiin valakka valjaisiin ja lähdettiin ajamaan.

Matkalla tuli Janne oikein haikeaksi ajatellessaan, kuinka paljon hyvää ja kerrassaan korvaamatonta hän oli tehnyt Aakustille ja Emmalle. Eihän hän mitenkään voinut pitää itsessään kaikkea sitä, mitä hän tunsi, vaan täytyi hänen jakaa siitä Topiakselle.

Kun Topias istui takaistuimella, niin eihän keskustelu ollut Jannelle oikein mukavaa, sillä hänen täytyi kääntää päätään myötäänsä taaksepäin. Ja kun hän sen teki, niin oli ajamisen laita hiukan niin ja näin, valakka ei tietänyt, pitikö pysyteltämän tien keskellä vai oliko aikomus kierrellä maantien ojasta toiseen.

— Sinä, Topias, et taida tietää, että meidän on maailmassa aina autettava toisiamme, alkoi Janne.

— Kyllähän siitä rippikoulussa aina puhuttiin, ja sitähän meidän muorikin kotona saarnasi silloin kun me pojat emme tahtoneet mennä työhön.

— Katsohan, se oli sitä alempaa muotoa lähimäisenrakkautta. Se korkeampi on siinä, että panee henkensä ja verensä alttiiksi toisten onnen ja hyvinvoinnin puolesta.

— Onko kauppias ollut sodassa, koska niin puhuu?

— Olen. Se tahtoo sanoa, että sotaa on monenlaista. Sitä sotaa, jota käydään kanuunoilla, ja sitä, jota käydään sanoilla. Molemmat ovat yhtä vaikeita ja vaarallisia. Minä olen ollut tuollaisessa sanasodassa. Minä en häpeä puhua siitä, sillä minä sain siinä voiton. Jollen minä olisi ryhtynyt asiaan ja pannut alttiiksi kaikkea, niin eivät Aakusti ja Emma nyt olisi yhdessä. Enkä minä pannut tässä asiassa vaaraan ainoastaan omaa asemaani, omaa arvoani, vaan henkenikin. Niin juuri, minä panin henkenikin vaaraan. Minä olin hukkumaisillani järveen. Minä tulin vasta viimeisessä hetkessä pelastetuksi. Mutta se on niin pitkä juttu, ettei siitä ennätä nyt puhua. Pääasia on se, että Aakusti ja Emma saivat toisensa.

— Oliko se siihen aikaan, kun Aakusti kuuluu uittaneen kauppiasta? kysyi Topias.

— Kuka sinulle sellaista on kertonut? ärähti Janne. Se on suorastaan hävytöntä panettelua,

tosiasioitten vääristämistä. Sano paikalla, kuka sinulle sellaista on kertonut, ja minä panen sellaisen miehen niin moneen mutkaan, että hänen sielunsa ei enää tiedä, kuinka päin ruumiissa ottaa asunnon. Vai minua olisi uitettu? Minä kun menin aivan vapaasta tahdosta veteen, jotta Aakusti ei tekisi mitään pahaa omalle itselleen. Top, Rusko, mitä sinne ojiin menet, pysy tiellä! Sano, Topias, heti paikalla, kuka sinulle on kertonut sellaisia. Ei se voi olla mikään järki-ihminen, vaan on ties millainen löylynlyömä.

— Se maalarihan minulle siitä kertoi.

— Mikä maalari?

— Joka oli Syrjälässä silloin, kun me siellä kävimme.

— En minä nähnyt siellä mitään maalaria.

— Oli siellä tuvan puolella maalari. Humalassa se mies oli, sanoi alkavansa kaiken ensin sillä.

— Nyt minä tunnen. Se on ollut Ylänen, ihan varmasti Ylänen. Kyllä minä sen miehen tunnen. Vai se mies minusta sellaisia juttuja kertoo. Odotahan, kun tulee kerran minunkin vuoroni. Kyllä minä näytän, millä tavoin ihmisen sielua maalataan. Sinä, Topias, et tietysti uskonut sanaakaan siitä, mitä hän sanoi.

— Mitäs minä tiesin uskoa sitä tai tätä, kun en ollut nähnyt mitään, vastasi Topias.

— Se oli oikein vastattu. Mutta kun minä olen siinä asiassa ollut mukana, niin minä voin

sinulle kerran selittää kaiken oikein juurta jaksaen. Mitä muuten ihmisten puheisiin tulee, niin sinä et saa niitä uskoa. Ihmisillä on aina niin kärkäs halu halventaa toisia. Niinkuin tuolla Yläselläkin. Millainen mies sekin on! Minä en luule, että hän humalastaan selkiää ennenkuin maattuaan viikon haudassa. Ja mitä humalaisen puheisiin on luottamista. Näkee pikkuäijiä aamusta iltaan ja puhuu sen mukaan. Mutta jättäkäämme hänet oman sielunsa haisevaan mädännykseen, siksi kunnes olen hänet ottanut oikean kurituksen alaiseksi. Minulla on yksintein sanottavana hänelle muutakin, sillä se mies on ennenkin puhunut minusta kovasti halventavalla tavalla. Johan minä kerran sen vedin oikeuteenkin ja sai hän kaksikymmentä markkaa sakkoa siitä, että oli väittänyt minun haluavan Hämeen läänin kuvernööriksi. Ajattelehan, Topias, menee ja sanoo sellaista!

— Olihan se hirveä häväistys kruunulle ja esivallalle, kun tahtoi kauppiaan panna sellaiseen virkaan, sanoi Topias.

— Et sinä nyt oikein minua ymmärtänyt, sanoi Janne. Kyllähän minä sellaisellakin paikalla, ja ehkä juuri sellaisella paikalla olisin niinkuin kotonani, mutta mennä sanomaan, että minä sitä aikoisin, siinä se häväistys oli. Minä annan panna kammariini uudet tapeetit, niin sittenhän saadaan tuon miehen kanssa oikein puhua juurta jaksaen. Mutta olemmepa kovin kauaksi eksyneet täten

Aakustista ja Emmasta, joiden luo meidän matkamme maali on. Kun kuulet, mitä minä olen heidän hyväkseen tehnyt, niin opi siitä, miten sinun on maailmassa meneteltävä. Ja minä olen varma siitä, että kun minä olen kuollut, sinä pyhällä ilolla ajattelet kaikkea sitä kaunista ja suurta, jonka minä sinulle olen opettanut. Niin, niin, ei mikään maailmassa ole sen kauniimpaa kuin hyvä seura.

He olivat jo tulleet lähelle mökkiä, jossa Aakusti asui.

— Kummallista, kun eivät tule edes katsomaan, kuka ajaa maantiellä, sanoi Janne. Näetkö sinä, Topias, mitään liikettä talossa?

— En näe.

— Mitä he nyt ovat menneet, juuri kun minä tulen, kauaksi töihin. En minäkään joka päivä joudu tänne ajamaan. Mutta annetaan se heille anteeksi, koska he eivät ole tietäneet minun tulostani.

Janne laskeutui Topiaksen avulla rattailta alas ja asteli mökkiä kohden.

Ei ainoatakaan kristinsielua näkynyt. Janne avasi tuvan oven.

— Onko täällä ketään kotona? huusi hän.

Tuvan perältä nousi Emma penkiltä ja sanoi itkevällä äänellä:

— Janne-setäkö se on?

— Minähän täällä olen, vastasi Janne. Mutta, hyvänen aika, mikä sinua, Emma, vaivaa? Täällähän on oikea vedenpaisumus.

Emma purskahti täyteen itkuun.

— Joko avioliiton rakennus on veden vaarassa? sanoi Janne ja istui Emman viereen.

— En minä tiedä, mikä on milläkin tavalla, mutta minun on niin vaikea olla, että oikein hirvittää, sanoi Emma.

— Kyllä minä arvaan, että Aakusti tässä taas on ollut mellastamassa. Mitä hän on tehnyt?

— En minä oikein tiedä, mitä hän on tehnyt.

— No, mitä sinä, Emma, sitten itket?

— Kun hän haukkui minua ja löi ja sitten juoksi pois.

— Ei se mies näytä oppivan ihmisiksi, ei millään tavalla. Mitä se sellainen on, haukkuu ja sitten menee pois, jäisi edes kuulemaan, kuinka toinenkin sanoo jotain. Kyllä minä arvaan, että sinua itkettää sellainen menettely. Minne hän juoksi?

— En minä tiedä, jonnekin kai metsään. Hänen äitinsä meni heti jälestä.

— No, ei sitten ole hätää eikä mitään. Kyllä Eevastiina poikansa lauhduttaa, sanoi Janne. Mutta kerrohan minulle nyt oikein juurta jaksaen, kuinka tämä paha elämä sai alkunsa.

Itkusta nytkähdellen kertoi Emma Jannelle:

— En minä mitään pahaa tarkoittanut, vaikka Aakusti käsitti kaiken aivan väärin. Minä olin navetassa ja katselin meidän sonnivasikkaa, joka on niin kovasti hyvän ja voimakkaan näköinen. Minä sanoin silloin Aakustille, että siitä tulee

aivan hänen näköisensä. Ei hän siitä ensin mitään sanonut. Ja kun hän ei sanonut, niin minä uskalsin jatkaa ja sanoin, että Aakustikin on sellainen jukuripäinen sonnivasikka, joka puskee monasti aivan syyttä päänsä seinään.

— Ihan oikein sanottu, ihan kuin minun suustani, sanoi Janne. Mitäs mies siihen sanoi?

— Ei Aakusti silloinkaan vielä sanonut mitään, mutta sitten kun minä aloin syyhyttää mullikkaa ja sen jälkeen sanoin Aakustille, että minä häntäkin hiukan syyhytän, niin kiljaisi hän niin, että sydämeni meni aivan kallelleen, ja päästi suustaan kaikenlaista. Hän haukkui minua lehmäksi ja vaikka miksi. Olisin minä antanut hänen sanoa minua vaikka miksikä tahansa, kun hän siihen olisi tyytynyt ja jäänyt kotia. Mutta hän löi minua korvalle ja sitten juoksi pois.

— Ei sen miehen järki ole minkään vahvan nastan päälle rakennettu, sen huomaa kaikesta, sanoi Janne. Haukkua omaa vaimoaan, se on minun mielestäni vielä luvallista, varsinkin kun nainen niin usein sellaista saattaa ansaita, mutta lyödä, se on katalaa, se on niin katalaa, että ei edes Elias haukkuessaan Jerikon poikanaskaleita olisi osannut löytää sopivia sanoja. Ei nainen ole mikään hakkuupölkky. Posliinikuppi nainen on, korea posliinikuppi, jota on kauniisti pideltävä, muuten se särkyy, ja mikä kerran on särkynyt, sitä ei enää koota yhteen, ei vaikka kuinka liimattaisiin. Mutta kiitä onneasi, Emma, että minä

olen tänä elämäsi vaikeana hetkenä tullut sinun luoksesi. Kyllä minä tämän asian järjestän, siitä voit olla huoleti. Minä olen tämän asian pannut alulle, siis minulla on oikeus purkaakin kaikki.

— Herra jestas, Janne-setä, mitä te aijotte oikeastaan? huudahti Emma katsoen kauhuissaan Janneen.

— Älä pelkää, tyttöseni, älä pelkää, sanoi Janne ja taputti Emmaa. Luota sinä Janne-setään, niin kyllä kaikki hyvin päin kääntyy. Luotatko minuun?

— Totta kai minä luotan.

— Ja saanko minä tehdä niin kuin katson oikeaksi?

— Kyllä minä annan Janne-sedän tehdä ihan niin kuin itse tahtoo, sanoi Emma. Minun pääni on niin paksuna, etten minä osaa ajatella sinne enkä tänne päin.

Janne nousi ylös. Hänen rintansa kohosi, ja hän katsoi juhlallisena kattoon.

— Minä en sano muuta kuin: kohtalo, kohtalo! Ihmeelliset ovat sinun tiesi! Mitä suuria tehtäviä varten sinä oletkaan minut luonut! Ymmärrätkö sinä, Emma, laisinkaan, kuinka juhlallinen hetki tämä on? Minä tahtoisin, että minulla olisi tällä hetkellä psalminveisaajan voima, ja minä sanoisin paljon, hyvin paljon suurta ja kaunista, mutta kun nyt on kiireet paikat, niin minä en joudu sanomaan muuta kuin: mennään pois! Me menemme ja me tahdomme näyttää tuolle miehelle,

mitä tahtoo sanoa elämä ja sen rauhan ja rakkauden rikkominen.

Tahdottomana seurasi Emma Jannea, joka vei hänet rattailleen, ja nyt lähdettiin yhdessä ajamaan pois.

Matkalla sanoi Emma:

— Kun ei Aakusti vain tulisi levottomaksi siitä, että minä olen poissa. Hän voi luulla yhtä ja toista.

— Luulkoon, luulkoon, sanoi Janne. Mitä se melske meihin kuuluu, sanoi lude, kun pääsi seinänrakoon. Minä muistan, kuinka se mies ajoi minut veteen. Nyt minä olen ajanut hänet oikeaan ajatusten avantoon. Olkoon siellä nyt.

Emma itki hiljaa Jannen rinnalla istuessaan.

Janne katseli tätä hetkisen ja sanoi hellästi taputtaen Emmaa:

— Niin, niin, lapsi, ei siihen rakkauteenkaan totu muuta kuin vähitellen. Ja kovalle se alussa ottaa, sen minä olen nähnyt omassa elämässäni ja muitten myös. Kyllä minä jo alusta alkaen huomasin, että tämä avioliitto huonosti päättyy. Olihan se mies niin kovasti omavaltainen ja tuittupäinen. Ja kun minä tämän liiton olen alkuun pannut, niin on minulla oikeus se purkaakin.

— En minä Aakustista tahdo erota, valitti Emma.

— Tahdot sinä, vakuutti Janne, vaikka et sinä nyt oikein ymmärrä, kun olet kaikin tavoin

sekaisin päästäsi. Odotahan vähän aikaa, niin kyllä huomaat, miten tämä asia selviytyy.

Kun oli päästy Jannen kotiin, niin Janne otti Topiakselta ankarat valat, asettaen siinä kiireessä hänen eteensä kansanvalistusseuran kalenterin ja pakottaen hänet vannomaan, ettei hän kenellekään ilmaise, että Emma oli Jannen luona.

Nyt oli Janne rauhallinen. Aakusti ei millään tavoin voinut häiritä Emmaa.

Janne koetti saada Emmaa syömään, mutta ruoka ei millään tavoin tahtonut valua Emman kurkusta alas, vaan takertui siihen.

Seuraavana päivänä oli Emma yhä vain alakuloinen, vaikka Janne koettikin häntä kaikin tavoin lohduttaa ja ilahduttaa. Iltapäivällä Emma sanoi, että hän tahtoi palata Aakustin luo. Silloin Janne suuttui.

— Kyllä minä olen tietänyt, että nainen on lehmä, sanoi hän, mutta että nainen on koirakin, joka menee sen luo, joka sitä lyö, totta totisesti, sitä minä en tietänyt. Nyt sinulla olisi elämä edessä, jota parempaa ei olisi edes Abrahamin pöydässä, iankaikkisuuden suuressa ryytimaassa. Ja mitä sinä kaipaat, jalkapuuta, jossa sinua rusikoidaan ja kaikin tavoin pahoin pidellään. Onko tämä laitaa, sanon minä, onko vaankin? Jos sinä selkääsi tahdot saada, niin osaan minäkin sinulle antaa.

— Mutta se on sentään toista, kun Aakusti antaa, vakuutti Emma.

— On kai, on kai, sillä minulla on sydäntä, mutta hänellä on sen sijassa kulunut nahan kappale. Ja sellaiselle miehelle sinä menisit. Siitä ei tule mitään niin kauan kuin minä elän.

— Mutta minne minä menen? ruikutti Emma. En minä kotianikaan voi mennä.

— Mitä sinä sinne menisit, on maailmassa muuallakin tilaa.

— Mutta täytyyhän minun jollain tavoin ansaita elatukseni.

— Jollei tässä muu auta, niin otan minä sinut ennen vaimokseni kuin annan sinut tuolle miehelle.

— Herra jestas, Janne-setä, enhän minä voi teidän vaimoksenne tulla.

— Miksi et voi?

— Tehän olette jo vanha mies.

— Tyttö, tyttö, minä sanon sinulle: puhu siivommin! Olenko minä mikään vanha mies, olenko? Sano suoraan, jos tohdit, olenko minä vanha! Minähän olen mies, jolla on kaikki hengen ja ruumiin voimat niin paikoillaan, että kelpaan vaikka sotaväkeen. Ymmärtääkös neiti, hä? Montaa minä olen eläissäni rakastanut, mutta koskaan ei ole asian laita niin ollut, että tyttö olisi minut jättänyt, vaan minä sen olen tehnyt. Ymmärtääkös neiti, hä? Jos minä kerran kosin, niin totta kai minä tiedän, mitä minä teen. Ja minä teen, mitä minä tiedän.

Janne oli aivan tulipunainen suuttumuksesta. Hän käveli kiukkuisena huoneessa ja seisahtui

tuontuostakin Emman eteen, joka arkana katsoi häneen.

— Olenko minä mikään huonompi kuin Aakusti? Sano se suoraan, jos uskallat. Osaako hän edes puhua rakkaudesta? Tietääkö hän edes, mitä rakkaus onkaan? Mutta minä se tiedän. Minä tiedän sen niin tarkoin, että jos se maailmasta katoaisi, osaisin minä sen uudestaan rakentaa. Niin minä olen siihen joka puolelta tutustunut. Kun minä kerran sanon, että Emman on minun luonani parempi elää kuin Aakustin luona, niin on se niin. Siitä ei kannata puhua enää mitään. Luuletko sinä, että tässä pidetään mitään narrinpeliä? Olenko minä mikään lystinpitäjä? En, sitä minä en ole. Mies minä olen. Ymmärtääkös neiti, hä?

— Kyllä minä ymmärrän, sanoi Emma arasti. Mutta Janne-setä ei saa nyt suuttua, kun minä sanon, että kyllä minä sittenkin menisin mieluummin Aakustin luo.

— Tässä maailmassa ei ole vielä ollut sellaista ihmistä, joka olisi tehnyt toisin kuin mitä minä olen määrännyt, huomaa se. Olisi maarin se kaunis juttu, kun sinä kertoisit kaikille, että minä olen tahtonut ottaa sinut vaimokseni ja sinä olet pitänyt tuota viheliäistä Aakustia minua parempana. Mitä ihmiset sellaisesta sanoisivat? Oletko sinä sitä ajatellut? Kuinka sinä olisit ajatellut sitä? Mutta minä ajattelen sinunkin puolestasi.

— Mutta Jannelle tulisi niin paljon vaivaa ja vastusta minusta, kun minä olen näin ymmärtä-

mätön, vakuutti Emma. Mutta Aakustille minä olen kylliksi hyvä. Ei Aakusti huomaa, että minä en ole mitään, vaikka Janne huomaakin.

— Vaikka minun täytyisi panna sinut lukkojen taakse ja kulkea yötä päivää taloni ympärillä ladattu pyssy olalla, niin tänne sinä jäät. Kun minä ajattelen, kun minä ajattelen, että Aakusti saisi kylällä kertoa, kuinka minä vein hänen vaimonsa luokseni ja hän sitten vapautti Emmansa minulta pois, niin ei kukaan pitäjässä enää luottaisi minuun. Minä pidän kunniastani kiinni, vaikka mikä tulisi.

Pää pystyssä meni Janne pois huoneesta ja asteli ulos. Hän oli niin täynnä ajatuksia, että tahtoi välttämättömästi saada jonkun, jolle saisi kertoa aivoituksensa. Mutta olihan Topias olemassa! Janne läksi häntä etsimään ja matkalla hän sanoi itsekseen:

— Kyllä minä sentään silloin sain viisaan ajatuksen, kun otin itselleni rengin. Onhan ainakin joku, jonka kanssa voi puhella.

Hän tapasi Topiaan tallissa, jossa tämä oli valakkaa sukimassa. Kun Topias näki Jannen astuvan sisään, kysyi hän:

— Joko sitä taas ruvetaan?

— Mitä?

— Sitä alastuloa rattailta.

— Ei, ei, sanoi Janne, ei minulla nyt ole siihen aikaa, sillä tässä on pääni aivan menossa sekaisin paljosta ajattelemisesta. Tulehan tänne ja istu

minun viereeni, niin minä tahdon sinun kanssasi jutella.

Topias tuli, ja molemmat miehet asettuivat kumoon käännetyn saavin päälle istumaan.

— Oletko sinä koskaan ollut rakastunut? kysyi Janne.

— En minä tiedä, mitä tuo on ollut, vastasi Topias, mutta olen minä tyttöjä toisinaan katsellut toisella tapaa kuin äitiäni.

— Ja oletko sinä aikonut koskaan mennä naimisiin?

— Mitä sitä suotta naimisiin menee, ennenkuin sattuu saamaan sellaisen, jonka kanssa kannattaa mennä. Raha se on, joka senkin asian määrää.

— Minä huomaan, että sinä olet asioita paljon ajatellut, sanoi Janne.

— Tottahan sitä asiaa ajattelee, vastasi Topias. Kun se on selvä, niin on kaikki muukin selvänä. Se on nyt minun yksinkertainen ajatukseni. Jos minä muijan saan, jolla on rahaa, niin mitä silloin muusta. Ottaa sitä vaikka joka päivä selkäänsäkin, kun silmillään saa katsella kultaa ja hopeaa. Eikä se pahakaan muija alinomaan piestä jaksa, väsyy sitä siihenkin ihminen, varsinkin nainen, jonka kuitenkin aina tekee mieli miehen hyvyyttä.

— Sinä olet ihan sopiva ihminen, sanoi Janne, sinulle minä voin ajatukseni uskoa. Minä aijon mennä naimisiin.

— Hähähähä, nauroi Topias.

— Mitä naurettavaa siinä on? kysyi Janne vihaisena.

— Ei sitä noin vanha mies enää naimisiin jaksa mennä. Kyllä minä ymmärrän, että kauppias laskee leikkiä.

— Minä en laske leikkiä, minä puhun sellaista totta, että taivaassakaan ei sen selvemmin puhuta. Minä aijon ottaa Emman vaimokseni.

— Mitäs kauppias sitä minulle tulee sanomaan? Tarvitseeko minun tulla siinäkin auttamaan ylös ja alas?

— Oletko sinä koiranhammas vai oletko sinä niin jumalattoman typerä? sanoi Janne.

— En minä tiedä. Minun hyvä ystäväni, Klinkkustiinan Vihtori, sanoi, että viisas minä olen, vaikka minä kaikessa olenkin tyhmä. Hän sanoi sen kyllä humalapäissään ja silloin hän tavallisesti valehtelee, jotta ei sille juuri voi rakentaa mitään.

Janne katseli hetkisen Topiaksen harmaisiin silmiin ja sanoi sitten:

— Sinä olet sovelias sanomaan minulle totuuden. Sinä olet minun mielestäni kylliksi yksinkertainen siihen. Katsohan, minä olen tienhaarassa enkä tiedä, mitä minun tulee tehdä. Kyllä minä Emmalle olen sanonut varmat sanani, mutta epäilyttää asia sittenkin. Sano nyt suoraan, mitä sinä tästä kaikesta ajattelet?

— Minä olen niin kovin tottumaton tähän tällaiseen, vastasi Topias. Eiköhän olisi parasta,

kun kauppias puhuisi tästä asiasta itsensä kanssa, joka on paljoa viisaampi.

— Älä sano niin, Topias. Tarvitsee hallitsijoittenkin kuunnella kansansa mielipidettä. Minä selitän sinulle tämän asian. Katsohan, minä olen luonteeltani kovasti auttavainen ja kaikessa uhraan itseni toisten hyväksi. Nyt on tässä minun edessäni Emma, joka ilman minua varmasti syöksyy turmioon, sillä sellainen mies kuin Aakusti ei häntä osaa oikealla tavalla kohdella. Kyllähän Emmalla on ikävä tuon miehen luo, mutta ei se merkitse yhtään mitään, sillä hän ei ymmärrä vielä oikeata parastaan.

— Eiköhän sentään Emma ole se, joka tässä asiassa päättää? sanoi Topias.

— Sinä et ymmärrä yhtään maailman järjestystä, vastasi Janne. Viisaampi päättää tässä maailmassa.

— Mutta jos Aakusti tulee hakemaan Emmaa pois ja Emma mielellään menee hänen kanssaan? Kuinka kauppias silloin tekee?

Janne katsoi pitkään Topiakseen osaamatta sanoa mitään. Hän nousi, käveli hetkisen ja sanoi sitten:

— Jos se mies tulee tämän talon lähelle, niin minä hänet ammun kuoliaaksi. Sen minä teen.

— Kuka kauppiasta nyt niin on suututtanut? sanoi ääni tallin ovelta.

Siinä seisoi Aakusti.

Janne töllisteli vähän aikaa häneen. Aakusti ei huomannut hänen hämmästystään, vaan jatkoi:

— Minä kuulin täältä ääniä ja tulin kysymään kauppiaalta, onko Emmaa näkynyt täällä.

Janne oli taas toipunut hämmästyksestään ja vastasi:

— Kas, Aakustihan se on. Kas, kun en ollut tunteakaan ensi hetkessä. Vai Emmaa Aakusti hakee? Ei ole näkynyt, ei ole näkynyt täällä päin. Onko Emma kateissa, vai mikä on hätänä?

Aakusti viittasi Jannelle:

— Tulisiko kauppias hiukan tänne, niin olisi minulla puhuttavaa.

Kun he olivat tulleet tallista, niin sanoi Aakusti:

— Nyt on meillä asiat aivan hassusti. Emma on kadonnut.

Janne oli kovasti hämmästyvinään.

— Minne Emma sitten on mennyt?

— En minä tiedä, vastasi Aakusti. Tulin olleeksi hänelle hiukan paha, ja se otti sen niin kovasti sydämelleen. Minä ajattelin, että hän olisi ehkä tullut tänne.

— Ei ole ollut täällä, vastasi Janne. En ole nähnyt. Kyllä sinun täytyy muualta häntä etsiä.

— Ei sitten muu auta kuin mennä kyselemään muualta. Ja jollei kukaan ole häntä nähnyt, niin ei sitten muuta kuin järvestä naaraamaan.

Aakusti kääntyi menemään. Janne huusi hänen jälestään:

— Jos nuoria tarvitset naaraamiseen, niin kyllä minulta saat lainaksi. Minulla on hyvin hyvää ja lujaa köyttä.

Aakusti palasi Jannen luo, tarttui hänen käteensä ja puristi sitä lujasti:

— Kiitos!

Hän kääntyi äkkiä ja meni.

Janne katseli hänen poistumistaan ja palasi sitten taloonsa. Hän ei nähnyt Emmaa missään. Lopulta kuului kyökistä laulua. Janne avasi oven. Siellä istuivat Emma ja Jannen piika Hilma ja yhdessä veisasivat Siionin kanteleesta.

Janne sulki oven ja sanoi itsekseen:

— Veisatkoot rauhassa. Veisuu tekee aina niin hyvää naisen sydämelle.

Ilta oli jo tullut, kun Topias tuli huoneeseen, lähestyi Jannea ja sanoi hiljaa:

— Se Aakusti taitaa tietää jotain.

— Mistä sinä sellaista päätät?

— Kun se kulkee tuolla talon lähellä.

Janne nousi, oikaisi vartalonsa, otti seinältä jahtipyssyn, meni kyökkiin ja huusi:

— Hilma, tuo tänne niitä karkeita suoloja!

Ja Janne latasi pyssynsä oikein täyteen suoloja. Kun ilta tuli, niin hän meni Topiaksen kanssa vahtimaan talliin, jonka oven he olivat jättäneet auki, niin että sieltä saattoi nähdä koko pihamaan.

Jannen oli hyvin vaikea olla, kun hän ei saanut puhua, sillä täytyihän heidän olla hiljaa, jotta

kukaan ei aavistaisi mitään heidän juonistaan ja varustuksistaan. Kuiskasi hän kuitenkin kerran Topiakselle:

— Sinä et tietysti ole koskaan kuullut puhuttavan entisajan ritareista, kuinka ne kaikkia turvattomia naisia suojasivat. Me olemme nyt molemmat sellaisia, ja Emma on tuollainen turvaton nainen.

— St! sanoi Topias.

— Kuulitko sinä mitään? sanoi Janne hiljaa.

— Tiellä tulee joku.

— Aijai, se on Aakusti. Ollaan hiljaa, jotta hän saa pienen latingin pöksyihinsä.

— Minä menen katsomaan, kuiskasi Topias. Ei hän pelästy vaikka minut näkeekin.

Topias meni. Hän viipyi jokseenkin kauan. Kun hän palasi, selitti hän Jannelle:

— Aakusti siellä on talon lähellä, kiertää sitä. Minä tiedän, millä tavoin me annamme hänelle paraiten latingin. Teidän pitää mennä vajan katolle, sillä sieltä näette paraiten joka taholle.

— Mutta millä minä sinne pääsen?

— Tikapuita myöten.

— Eikö olisi parasta ampua nurkan takaa.

— Sillä aikaa, kun te olette yhden nurkan takana, saattaa Aakusti kiertää toisen nurkan takaa. Paras paikka on vajan katto.

— Mutta jos minä putoan.

— Minä sidon köyden teidän suolivyöllenne ja pitelen siitä kiinni. Ette te millään muotoa silloin pääse putoamaan.

Janne katsoi tämän tuuman oivalliseksi. Topias sitoi paksun nuoran Jannen vatsan ympärille, ja sitten Janne alkoi kiivetä vajan katolle.

— Pitele lujasti kiinni, kun menen tänne harjan yli, jotta en pääse putoamaan, kuiskasi hän päästyään katolle.

— Vaikka sormet menisivät, niin kyllä täällä kiinni pidellään, vakuutti Topias.

Topias seisoi alhaalla ja piteli köydestä Jannen kiipeillessä pitkin kattoa.

Nurkan takaa tuli Aakusti, lähestyi varovaisesti, tallin seinää sipaisten, Topiasta ja kysyi:

— Joko se on siellä?

— Jo on.

Janne kysyi katolta:

— Kenelle sinä siellä puhut, Topias?

— Itsekseni minä puhun, ei minulla täällä ketään ole.

— Ole hiljaa, niin saadaan varis, sanoi Janne. Pitele lujasti, sillä katto on kovin liukas.

Vähän ajan päästä kuiskasi Topias:

— Joko minä pudotan?

— Anna mennä vaan.

— Mutta ensin se kymmenen markkaa, sanoi Topias. Anna se ensin minulle.

— Tuossa on, sanoi Aakusti ja pisti Topiaksen käteen setelin.

— No, herran nimeen sitten, sanoi Topias, tarttui seteliin ja päästi köyden irti.

Kamala parkaisu ja vähän sen jälkeen pyssyn laukaus kuului.

— Se taisi pudota alas, sanoi Topias. Kyllä minun täytyy mennä häntä auttamaan.

Topias meni nurkan taakse ja Aakusti riensi taloon.

— Herra jestas, kuinka kauppiaan on käynyt, huusi Topias kumartuessaan Jannen puoleen.

— Kuollut minä olen, ihan kuollut, vaikeroi Janne.

— Ei se ole minun syyni, vakuutti Topias. Köysi katsesi.

— Auta minut ylös, sanoi Janne. Minä olen aivan kuin yhdeksi syltyksi hakattu, koskee joka paikkaan. Ja kintuissa on sellainen kova kirvellys. Pyssy laukesi ja minä sain kaikki suolat omaan ruumiiseeni.

Säälitellen ja vaikerrellen talutti Topias Jannen taloon. Täällä kohtasi Jannea uusi kolaus. Emma oli kadonnut. Hilma kertoi, että Aakusti oli ollut siellä ja yhdessä he olivat menneet. Olivat käskeneet sanomaan kauppiaalle sydämelliset kiitokset ja terveiset.

— Terveisiä minä tässä vielä tarvitsen, sanoi Janne, kun koko ruumis on yhtenä kirveltävänä haavana. Sellaista se on, kun sekaantuu naisiin. Sen minä sanon, että naiset ovat kaikkeen pahaan syypäät tässä maailmassa. Joka niille rakentaa, rakentaa hiekalle.

KAHDESTOISTA LUKU

Syksy oli jo pitkälle kulunut, ja Antin päivän markkinoiden aika läheni. Tuskinpa oli kylässä ainoatakaan miestä, joka ei joka päivä haistellut ilmaa tunteakseen, kestääkö kylmä vai alkaako leuto tulla. Jos jäätä myöten pääsee ajamaan, niin silloin on matka Tampereelle aivan kuin leikkiä. Silloin saattoi vaikka joka mies lähteä pienelle huvitusmatkalle, markkinoille.

Ilma pysyi kylmänä, jää vahvistui päivä päivältä, talvi tuli varhain ja varmasti.

Tasainen, yhä kasvava iloisuus vallitsi kylässä koko marraskuun ajan. Puhuttiin miesten kesken ilman kauneudesta, vaikka ei kukaan suoraan sanonut, miksi hänen mielestään ilma oli kaunis. Puhuttiin myöskin edellisen syksyn ilmasta, jolloin marraskuulla oli maa ollut aivan kuraisena ja markkinoille oli pääsö ollut aivan mahdoton niin hyvin maantietä kuin jäätä myöten.

Niiden joukossa, jotka toivoivat pakkasen kestävän, oli Aakustikin. Eräänä päivänä oli Emma kuiskannut Aakustille salaisuuden, joka oli pakottanut ilon veret miehen kasvoille. Sil-

loin oli onni läiskyttänyt laineitaan niin voimallisesti miehen povessa, että hän oli tuntenut rintansa liian ahtaaksi. Vaimonsa käteen hän oli tarttunut, pusertanut lujasti ja sitten mennyt tuvasta ja portaille päästyään hengittänyt syvään. Mutta ei mies siinä kauaakaan seisonut, vaan kädet housun taskuissa ja hiljakseen vihellellen hän kierteli tupaansa ja tarkasteli sitä puolelta ja toiselta.

Emma talousaskareissaan sattui tämän huomaamaan ja kysäisi:

— Mitä sinä mökkiä sillä tavoin kiertelet?

— Katselenhan vaan, vastasi Aakusti.

Hänen silmissään oli iloinen kiilto, ja suu oli hymyssä.

— Mitä sinä siitä katselet? Eikö kelpaa mökki miehelle?

— Ei oikein.

— Mitäs puuttuu?

— Pitäisi olla suurempi. Yksi huone lisää, kun tulee yksi henkikin lisää.

— Sitäkö sinä ajattelet? sanoi Emma ujosti. Kaikkea sinä ajatteletkin.

— Minä olen sillä tapaa tuumaillut, että jokaiselle uudelle hengelle laitetaan yksi huone lisää. Ja kun sitä jatketaan, niin tulee talosta aivan kuin pappila.

Emma punastui, mutta ei voinut olla nauramatta.

— Hyvähän on niin puhua, mutta millä rahoilla? sanoi hän miehelleen.

— Eiköhän sitäkin ilmesty, kun kiltisti odottaa, vastasi Aakusti. Jos tässä pakkanen pysyy, niin että pääsee liikkeelle, niin menen minä Antinmarkkinoille Tampereelle ja myyn siellä varsan. Onhan se jo ajokunnossa ja hyvä se on. Kyllä siitä rahaa irtaantuu.

Emma ei sanonut mitään, hän tuli lähemmäksi Aakustia, ja yhdessä he katselivat sitä paikkaa, johon uusi osa mökkiä oli rakennettava niillä rahoilla, jotka varsasta saataisiin.

Näin päättelivät Aakusti ja Emma markkinamatkasta. Mutta toisin oli Syrjälässä. Kun Matti noin salavihkaa, kautta rantain, oli Miinalle maininnut markkinoista ja että talossa olisi yhtä ja toista, jota voitaisiin sinne viedä myytäväksi, kun edellisenä vuotena ei oltu päästy laisinkaan Tampereelle, niin tuli Miinan vastaus aivan jyrkkänä. Ja se vastaus oli niin tiukasti kieltävä, että Matti piti suunsa kiinni.

— Kun ei se muija vain nyt kiukun tuulen vallassa alkaisi kertoa siitä vanhasta asiasta, ajatteli Matti.

Mutta markkina-sana oli herättänyt Miinan mielessä kiukkuiset muistot, ja hän alkoi heti puhua juuri siitä, mistä Matti olisi toivonut hänen olevan vaiti:

— Mitähän sinäkin, retkale, siellä tekisit? Kävisi vielä samoin kuin toissa vuonna. Tietysti sinä olet sen asian luutannut pois mielestäsi, mutta minun sieluuni ei jumalan sanakaan ole niin kai-

vettu kuin se juttu. Aikamies ja talon isäntä ja lasten isä menee kaupunkiin, juo kaikki rahansa ja tulee niin sikahumalassa kotia, että makaa kokonaisen viikon yhteen kyytiin.

Matti huokasi. Surkeahan se herääminen oli ollut, mutta ihana oli ollut sen sijaan kaupungissa olo. Hän oli tuntenut itsensä niin onnelliseksi kuin ei olisi ollut naimisissa ollenkaan. Viime talvena oli tullut niin huono keli markkinoiden ajaksi, että kaupunkimatkasta ei voinut puhuakaan. Mutta nyt oli taivas ollut armollinen, ja nyt täytyisi hänen jäädä kotia. Kyllä ne koettelemukset olivat moninaiset, sen huomasi Matti. Näiden hänen mietteittensä keskellä kuului Miinan kiukkuinen ääni, joka jauhoi tuota vanhaa asiaa:

— Sinä, senkin retkumperi, saisit kiittää jumalaa siitä, että olet saanut sellaisen vaimon kuin minäkin olen, muuten sinä ihan joisit talon tyhjäksi. Ja mitä sitten lapsille jäisi? Mikä ryyppyvimma sinulla jo taas on? Eihän siitä ole pitkääkään aikaa, kun Yläsen kanssa joit itsesi aivan pehmoiseksi.

— Kaupalle minä menisin markkinoille, vakuutti Matti, en minä sinne ryyppäämään mene.

— Kyllä minä sinun kauppasi tunnen. Muistahan, miten toissa vuonna teit. Möit kyllä kaiken tavarasi, mutta toitko kotia mitään rahoista? Et niin kristuksen killinkiä tuonut.

— Niin, kun minulta varastettiin.

— Totta kai sinulta varastettiin, kun olit ihan tankona.

— Minulla oli vatsa silloin niin kipeä, vakuutti Matti. Minä otin vain ropiksi pari ryyppyä. Ja se meni niin kovasti pian päähän.

— Kyllä minä sinun kipeän vatsasi tiedän, sanoi Miina. Sinulla on sitä huulilta asti. Jollen minä sinua olisi holttaamassa, niin olisit varmasti sikahumalassa aamusta iltaan asti.

Matti katsoi pää kallellaan niin laupiaasti kuin mahdollista Miinaan ja sanoi:

— Ajattelehan nyt, mitä kylässä ajatellaan, kun ei näin suuresta talosta kukaan mene markkinoille.

Miina tiuskaisi:

— Kyllä minä tiedän, mitä ne ajattelevat, jos sinne menet: »Kas kun Syrjälän isäntäkin taas on mennyt kaupunkiin juopottelemaan. Saisi sekin mies pysyä vaimonsa kurissa.» Niin ne ajattelevat, jos sitä tahdot tietää.

Matti ei sanonut enää mitään, mutta ajatteli sitä kovemmin.

— Jos nuorena uskoisi, mitä vanhat naimisista sanovat, niin ei totta maarin menisi siihen loukkuun. Mutta kun luulee aina olevansa se valkoinen korppi, se ainoa, jolle kaikki käy hyvin. Kyllä niillä naisilla nuorna monet hameet on päällä, mutta vielä useammat niillä on pahaa sisua verhoamassa. Avioliitossa ne sitten riisutaan pois. Ja voi sitä kauhistusta, joka silloin tulee näkyviin.

Mikä minutkin riivasi ottamaan tuon muijan itselleni? Talo minulla oli hyvä ja varoja oli minulla itselläni niin paljon, että olisin jaksanut niillä juoda ja hummata vaikka elämäni ehtooseen asti. Ja nyt, saanko edes niin paljoa, että saisin tuikun murheeseen? Nuorena me Jannen kanssa olimme hyvää pataa, oikein hyvää olimmekin. Hän on pysynyt naimattomana, vaikka sitä miestä on niin koetettu onkia, että on oikein hirvittänyt sitä katsellessa. Mutta se mies ei ole napannut, ei millään tavalla. Nyki aina silloin tällöin, mutta ei jäänyt koukkuun kiinni. Senkin kiiski, senkin kiiski! Ja minä, senkin vanha, suurisuinen ahven!

Matti mietti keinoa, millä tavoin hän pääsisi Tampereelle, mietti koko päivän, niin että hän ei sen syvemmin ollut koskaan koettanut raamatun suuria salaisuuksiakaan miettiä.

— Jos karkaisi, menisi noin vain omin neuvoin, lupaa kysymättä. Mutta, voi armias taivas, mitä silloin tulisikaan! Tuo nainen tulisi vissisti hevosella jälestä ja etsisi minut vaikka olisin mennyt vankilan kivijalan alle piiloon. Perässä se tulisi, ei hellittäisi. Mutta sen minä sanon, vaikka henki menisi, niin sinne minä lähden. Ei sitä mies jaksa odottaa autuudenkaan päivää, jolloin pääsee vaimostaan vapaaksi. Ei se saakelin ämmä usko mitään muuta kuin tautia. Ja mistä minä nyt saisin edes ison rokon tai jonkun muun taudin.

Matti oli niin alakuloinen kävellessään kartanolla, että renki kysäisi häneltä:

— Onko isäntä kipeä?

Matti hiukan säpsähti. Uskoisivatkohan kaikki hänet kipeäksi, kun hän vaan olisi hyvin voimattoman ja alakuloisen näköinen?

— Olen, kipeä minä olen kovasti, sanoi hän.

— Missä se vaiva istuu?

— En voi oikein sanoa, se on milloin siellä milloin täällä, pääasiassa on se ruumiin joka paikassa.

— Kovasti kuulostaa vaikealta, sanoi renki sääliväisesti. Eiköhän olisi parasta, kun isäntä menisi maata?

— Niinkö maata? Mitä minä makuulla tekisin?

— Ehkä tauti siinä menee ohitse.

— Ei se mene ohitse. Jos se on tauti, niin ei se saa mennä ohitse . . . Minä tarkoitin, että kaikin tavoin on saatava se menemään ohitse. Kyllä kai minä menen maata. Ei kai tässä mikään muu auta.

Matti meni vähän matkaa. Mikä sattuikaan olemaan lumen alla palikka, koska Matti siihen kompastui. Renki riensi avuksi.

— Kovastipa heittelee jo, sanoi hän.

— Mikä? kysyi Matti. Ai niin, se tauti. Niin, kovasti heittelee. Ei mies tautia voita, kyllä se heittää vahvimmankin alleen.

— Kyllä minä isäntää talutan, sanoi renki.

— Tee se, hyvä mies, niin kyllä se sinulle taivaassa palkitaan, vastasi Matti surkealla äänellä.

Hän oli saanut taudin päästä kiinni, ja nyt oli siitä pidettävä kaikin voimin.

— Kun vain osaisi, kun vain osaisi! ajatteli hän. Hän tekeytyi niin heikoksi, että rengin täytyi koota kaikki voimansa pitääkseen häntä pystyssä. Niin sitä mentiin vaivalloisesti, kunnes tultiin viimein kamariin. Siellä vei renki Matin sohvalle makaamaan.

Matti tunsi mielensä kovin haikeaksi. Hänen oli niin sydämestään surku omaa itseään, joka tällä tavoin sai maata hervottomana kamarinsa sohvalla.

— Kyllä tämä vielä sinulle kerran runsaasti korvataan, vakuutti Matti ja puristi rengin kättä.

— Eihän sitä tarvitse ajatella, vakuutti renki. Onhan meidän toisiamme autettava koettelemuksen hetkinä.

Renki meni tupaan ja ilmoitti emännälle:

— Jos emäntä menisi sinne kamariin, isäntä on siellä kovasti huonona.

— Mitä huonona se on, vastasi Miina. Viinaa sen mieli tekee, siinä sen huonous on. Senkin retkale tässä on ihan sielun saada halkeemaan.

— Kyllä sillä nyt on totinen tuuri, sanoi renki. Niin se oli heikko, että ei jaloillaan pysynyt, kun minä sen sinne vein.

— Joutavia. Mistä se nyt äkkiä olisi taudin saanut. Äsken puhui markkinareisusta sellaisella vimmalla, että vahto valui suupielistä, kun ajatteli ryyppyjä.

— Ei tauti kysy, milloin se tulee, vastasi renki. Kyllä olisi hyvä, kun emäntä vilkaisisi sinne, ettei vielä satu kuolemaan kesken kaikkea.

Miina tuli jo vakavaksi. Hän ei sanonut mitään, vaan meni kamariin.

Matti kuuli askeleista, että Miina oli tulossa. Nyt oli ratkaiseva hetki lähestynyt. Matti koetti pidättää henkeään, mutta raskaaksi se tuli, ja kun Miina avasi oven, puhkaisi Matti oikein täydellä voimalla. Hän turvautui vaikerruksiin ja päästeli pieniä hätähuutoja.

— Mitä sinä siellä koiruuksissasi vikiset? sanoi Miina, joka nähdessään miehensä oli aivan varmasti vakuutettu siitä, että tämä oli aivan terve.

— Kun minulla on niin kova ahdistus, sanoi Matti.

— Kyllä minä sinut ahdistuksista päästän, sanoi Miina. Vedän sinut kintuista pellolle. Kyllä silloin näet, mistä paikasta olet kipeä.

— Vedä vaan, en minä kuitenkaan jaksa vastustaa. Minä olen kuolemaan tuomittu, ja samahan se on, milloin se tapahtuu.

Miina vaikeni, katseli hetkisen miestään ja sanoi:

— Mikä paikka sinulla on kipeä?

— Enhän minä tiedä, mikä paikka on kipeä, vastasi Matti. Tohtorihan sen sellaisen tietää.

— Mutta on kai sinulla jossain kohdin vaiva?

— On, vaiva minulla kyllä on, mutta se on niin kovasti muuttelevaa laatua, milloin se lak-

kaa yhdestä paikasta pistämästä, silloin he heti oikein täydellä voimalla ottaa toisesta kiinni.

Ja vahvistaakseen sanojaan tunnusteli Matti milloin mitäkin kohtaa ruumiissaan ja päästi parahduksen.

— Tässä on sauna pantava lämpiämään, sanoi Miina.

Hän riensi huoneesta pois. Matti jäi yksinään makaamaan sohvalle.

— Nousisikin tästä jo jaloittelemaan, ajatteli hän, mutta se ämmä ryökäle voi tulla minä hetkenä tahansa ja silloin on koko asia pilattu. Eiköhän tuota jaksaisi maata kahta päivää vielä, silloin voisi puhua kaupunkiin-menosta lääkärin apua saamaan. Jos vaan jaksan, niin totta totisesti pääsen sinne. Ja miksi en jaksaisi. Kovempia tuskia ne marttyyritkin kestivät saadakseen maistaa paratiisin iloja. Siellä Tampereella on Kyttälän puolella sellainen pieni tillikka, jonne aina ennenkin olen poikennut, kun on piiskaryyppy otettu ennenkuin on tultu kaupungista pois. Ollapas siellä. Kun minä muistan sen huoneen rasvaiset seinät, niin ei taivaan kukkanurmi ole sen kauniimpaa. Sen huoneen tapeeteissa on sellaisia kummallisia ulkomaan kukkasia, minä muistan sen niin hyvin. Ja kun sitten höyry on päässä, niin nuo kukkaset tanssivat tapeetilla niin lystisti. Kun minä sitä ajattelen, niin totta minä jaksan tässä maata vaikka vuoden. Alkoi tuo muija jo uskoa. Kyllä se tautiin aina uskoo. Se on itse

niin terve kuin hakotukki, mutta tautia se pelkää jeevelisti. Kai se niin maailmassa on, että jos tietää, mitä toinen pelkää, niin kyllä silloin toisesta voiton saa. Ja annappas olla, muija, kun minä kerran olen Tampereella, niin en muista sinua, en edes sellaisena kuin olit ennen häitä.

Siinä pimeässä Matti makasi. Tupakkaa teki kovasti mieli. Ei muu auttanut kuin nousta ja sytyttää piippu. Huone oli jo aivan paksunaan savupilviä, kun Miina tuli takaisin.

— Oletko sinä hassu, huusi Miina, sairas ihminen ja poltat piippua! Anna heti paikalla piippu tänne!

Kovalta tuntui piipun riistäminen, mutta olihan Miina hänen suureksi ilokseen sanonut häntä sairaaksi ihmiseksi.

— Minä koetin, lähtisikö siitä apua, vakuutti Matti.

— Ja sitten lähdet heikkona rimpuilemaan pitkin huonetta, sanoi Miina. Olisit vielä kesken kaikkea kaatunut ja taittanut niskasi. Kun kerran on sairas, niin on itseään hoidettava, siksi kunnes parantuu.

Miinan sanat sairastumisesta kaikuivat taivaallisen kauniilta Matin korvissa. Hänen teki jo mieli kiittää Miinaa, joka niin helposti oli uskonut. Hän etsi pimeässä Miinan kättä ja kun sen vihdoin löysi saatuaan hapuilla pitkin hänen lihavaa ruumistaan, puristi hän sitä ja sanoi:

— Kyllä sinä, Miina, olet sentään hyvä ihminen!

— Ei puhuta nyt, sanoi Miina, vaan mennään saunaan!

Miinan tukemana meni Matti saunaan. Kun hän sieltä palasi, antoi Miina hänelle suuren viinaryypyn.

— Juo nyt tuo, kai se auttaa, sanoi hän.

Matti joi sen ja meni tyytyväisenä ja saunasta uupuneena levolle.

Kun hän aamulla heräsi, niin oli kovasti hyvä olla.

— Kyllä sauna on siunattu homma, sanoi hän itsekseen. Tuntuu niin kepeältä kuin olisi vieteri joka paikassa ruumista. Minäpä menen Jannea tervehtimään ja . . .

Matti oli hypännyt vuoteestaan, kun hän äkkiä muistikin kaiken. Hän huokasi syvään ja kiipesi vuoteeseen takaisin.

Kiukku kihisi hänessä.

— Tässä minä olen niin terve kuin pukki ja tuon kirotun ämmä-krääkän tähden saan maata vuoteessa. Jollei ihmisen henki olisi niin kovasti kallis ja sen ottaminen toisi kaikenlaisia ikävyyksiä, niin napsauttaisinpa tuon muijan pään poikki. Mutta olenpa minä huono ihminen, kun tällä tavoin ajattelen siitä, joka pyhän avioliiton siteillä on minuun sidottu. Mutta onko se minun syyni, että minulle on sattunut juuri noin huono? Onhan niitä parempiakin maailmassa.

Matti huokasi syvään.

— Kyllä se on kummallista, kuinka tauti tekee

ihmisen mielen murheelliseksi, niin että tulee ajatelleeksi aivan liian synkästi asioista. Eihän minulla ole syytä ajatella mitään muuta kuin hyvää. Kestä, ruumiini, kestä, niin kohta koittaa sinulle ihana aika! Eivät ne tamperelaisetkaan mahda rakastaa kaupunkiaan sellaisella ylenpalttisella rakkaudella kuin mitä minä teen. Ei siinä kaupungissa ole mitään muuta vikaa kuin se, että se on niin kaukana täältä.

Matti katseli ikkunasta.

— Tuolla pilvet menevät noin perätoukua tuonne päin. Ne näkevät Tampereen. Minä vaivainen näen täällä vain meidän muijan. On siinä erotusta, on siinä!

Hänen mietiskelynsä katkaisi Miina.

— No, kuinka sinun laitasi on? Sinä taisit hourailla viime yönä, sanoi hän.

— Hourailinko minä?

— Sinä puhuit koko ajan Tampereesta ja Kyttälän tillikasta. Sinä, roisto, taisitkin puhua vain omia himojasi, viinan janoa ja riettauden kaipausta. Oletko sinä sairas ollenkaan?

— Olenko minä sairas? Totta kai minä sairas olen. Enhän minä muuten makaisi sängyssä. Ja luuletko sinä, että minulla ei ole pistoksia? Antaisin ne itsellesi, jos osaisin, niin kyllä tietäisit, olenko minä sairas.

Matti oli niin varma omasta sairaudestaan sillä hetkellä, että hän aivan kiivastui tällaista epäilyä.

Hän aikoi pitää Miinalle pienen nuhdesaarnan, kun tämä katkaisi kaiken sanomalla:

— Minä olen lähettänyt hakemaan tohtoria.

Matin naama meni hyvin pitkäksi. Tätä asioiden käännettä ei hän ollut muistanut. Jos tohtori tulee, niin kyllä tauti tulee ilmi.

Tämä vaara uhkasi häntä ja toinen vielä suurempi Miinan puolelta, joka tiukasti sanoi:

— Jos sinä olet tekokipeä, niin kyllä minä sinut tänään vielä sellaiseksi laitan, että olet täyttä totta kipeä. Siitä sinä voit olla niin varma kuin aamenesta kirkossa.

Matti ei hiiskunut sanaakaan, mutta mustat ajatukset kiertelivät hänen mieltään. Taisi koko tämä homma viedä sittenkin väärään päin.

— Ottaisit elämässäsi oppia Jannesta, sanoi Miina. Se mies elää niin siivosti, että on ilo katsella.

Matilla oli aivan toiset käsitykset Jannen siivoudesta, mutta hän ei sanonut mitään.

— Syötkö sinä mitään? kysyi Miina.

— Totta kai minä syön, sanoi Matti. Ei sitä kai nälkäisenä kuolemaankaan mennä.

Miina meni ja toi Matille ruokaa. Kun tämä oli syönyt, ummisti hän silmänsä ja ajatteli:

— Parasta on kun makaan. Kun se tulee, mikä tulee, niin onhan ainakin sitä ennen levännyt.

Pian hän nukkui. Hän heräsi siihen, että pitäjän lääkäri seisoi hänen vuoteensa vieressä.

Matti meni jokseenkin kalpeaksi. Nyt se kysyy, ja Miina vahtaa vieressä kuullakseen sen, että hän on terve. Ja hyvästi sitten ainiaaksi markkinat ja iloinen Tampere!

Tohtori oli vanhapoika, jörö ja usein hyvinkin kummallinen puheissaan.

— Mikä isäntää vaivaa? kysyi hän.

— Minä olen kipeä, vastasi Matti.

— Mistä paikasta?

— Se on joka paikassa. Pistää ja kolottaa niin että hampaat kalisevat.

Matti tuumi, että koettaa hän ainakin viimeiseen asti. Hän ei hellitä, ei vähällä.

— Kyllä minä varmaankin olen kuolemansairas, sanoi Matti.

Tohtori tunnusteli Matin suonta.

— Isäntä on nyt vaiti, sanoi hän.

Vähän ajan päästä kysyi Matti:

— Onko se kovastikin vaarallista?

— Hiukan vilustumista, ei muuta, vastasi tohtori.

Matti oikein äkämystyi. Vilustumista vaan. Myttyyn taisi kaikki mennä.

— Eiköhän se sentään ole jotain pahempaa, kun minulla on niin kovin merkillisiä puserruksia ja pistoksia ihan joka ikisessä paikassa ruumista, sanoi hän.

— Minä tulen huomenna katsomaan, niin olen varma siitä, että mistään kohdin ei enää pistä, sanoi tohtori.

Hän kääntyi Miinan puoleen ja jatkoi:

— Antaa isännän rauhassa maata, niin kyllä kaikki menee pian ohitse.

Tohtori meni. Miina sanoi Matille:

— Makaa nyt, sinä senkin hulttio. Kyllä minä sinun koiruutesi arvasin. Mutta odotahan, kun tulee minun vuoroni, odotahan, kun taas olet terve!

Kun Matti oli jäänyt yksin, niin hän huudahti:

— Minulle on tehty ilmeistä vääryyttä! Kun minä tahdon olla sairas, oikein kovasti sairas, niin totta kai minä saan sitä olla oman mieleni mukaan niin kuin tahdon. Jos minä tietäisin, missä se meidän ämmän lääkekirja on, niin hakisin sieltä sellaisen taudin itselleni, että tohtorikin kauhistuisi. Minä tahdon nyt olla sairas.

Eihän Miinalla montakaan kirjaa ollut, niin että vaikeata ei ollut löytää kotilääkäriä. Siellä se oli virsikirjan ja koelypsykirjan välissä. Kirjan otti Matti vuoteeseensa ja alkoi tutkia.

— Se on ihme ja kumma, ellei ihminen tautia itselleen saa, kun oikein yrittää täyttä voimaa, ajatteli Matti. Jota sisällisemmän taudin minä saan, sitä parempi ja varmempi se on. Täytyy ponnistaa, täytyy ponnistaa! Ei tässä ole pienet asiat kysymyksessä. Iankaikkinen helvetti minulla on edessä, ellen nyt onnistu. Olisi melkein saanut olla alottamatta tämä juttu. Mutta kun kerran siihen on ryhdytty, niin antaa mennä koko jutun sitten loppuunsa asti.

Matti tutki kirjaa. Lopulta hän pääsi siihen päätökseen, että hänellä oli suolisolmu.

— Sitä ei tohtorikaan tiedä, vaikka kuinka minun vatsaani kurkistelisi, tuumi hän riemuissaan. Ja kun tässä oikein tuumitaan, niin eiköhän sitä viimein päästä kaupunkiin. Millä tuo tohtori minut täällä parantaa, kaupunkiin hän minut lähettää. Ja silloin, muija, sano sinä mitä ikinä tahdot, kun minä menen markkinoille oikein tohtorin käskystä!

Ja niinkuin ennen rippikoulussa katkismusta luettiin, niin Mattikin nyt painoi kirjasta päähänsä kaikki suolisolmun tuntomerkit.

— Nälkää tässä kyllä saa nähdä, ajatteli hän. Mutta mitä siitä, kun sitten saa vatsan täyttää Tampereella oikein reunojaan myöten.

Niin kävi kuin Matti oli tuuminut. Hän osasi niin itsepintaisesti pitää kiinni kaikista taudin tuntomerkeistä, että tohtori viimein sanoi:

— Hjaa, en minä tästä pääse selville! Avattava se laukku on. Saatte mennä Tampereelle. Ei tässä muu auta.

Matin sydän sykki kiivaasti, kun hän tämän kuuli. Niin oli hänen mielensä hyvä, että hän puristi oikein lujasti tohtorin kättä.

— Tohtori olisi niin hyvä ja sanoisi sen meidän muijalle, ei se minua usko.

Tohtori lupasi sen. Kun Miina vähän ajan päästä tuli Matin luo, niin oli hänellä itku kurkussa.

— Voi kuitenkin, minun rakas mieheni, sanoi Miina. Että sinun näin piti käymän.

— Eihän kukaan tiedä, milloin suoli solmuun menee, sanoi Matti. Toisin minä olin ajatellut markkinareisun, toisin. Nyt taisikin tulla reisu aivan toiseen maailmaan. Mutta älkäämme surko sitä, koska pääsemme ehkä pois tästä surun ja murheen laaksosta iankaikkisen elämän suloisuuteen. Älä itke, Miina, älä itke, kyllä minä sinua muistan!

— Että ne sinua siellä raatelevat aivan kuin olisit teuras, jolta henki otetaan, valitteli Miina. Puhkovat vatsasi, saavatko tuota edes enää sitten kiinnikään. Mutta olkoon kuinka tahansa, tahdon minä viimeisellä hetkelläsi olla ainakin vieressäsi.

— Mitä sinä sillä tarkoitat? kysyi Matti säikähtyneenä.

— Minä saatan sinut Tampereelle, vastasi Miina.

Matti katsoi hetkisen suu aivan auki Miinaan. Tämä oli vasta ankara isku! Siihen siis kuivuivatkin kaikki hommat, meni hyvät aikeet aivan kuin tina tuhkaan. Mutta ei maarin tätä asiaa jätetä niinkään helpolla. Kannatti sitä ponnistaa kerta vielä, kun näin pitkälle oli päästy.

Matti väänsi äänensä niin helläksi kuin suinkin saattoi, sillä taipumatonhan se oli niin monen vuoden avioliiton jälkeen.

— Kyllä minä sinun rakkautesi, Miina, ymmärrän aivan hyvin. Kyllä sinä siinä taas tahtoi-

sit tehdä niin kovasti kauniisti. Mutta kuka täällä sillä aikaa taloa ja karjaa hoitaisi? Ja kun minä oikein ajattelen, niin olen minä ihan varma siitä, että tämä meidän kylän tohtori on ymmärtänyt minun tautini väärin ja että minä kyllä terveenä sieltä palaan.

— Et sinä palaa enää koskaan, sanoi Miina ja pillahti itkemään.

— Minä lupaan palata, vakuutti Matti. Ei sinun tarvitse tulla minua sinne saattamaan.

— Kuka sitä tietää, millä tavoin ne sinut raatelevat, valitti Miina.

Jo teki Matin mieli kiroilla. Hän hillitsi kuitenkin mieltään, sillä täytyihän hänen pysyä sairaana, ja kiroileminen voisi antaa tiedon hänen tautinsa oikeasta laadusta. Kaikkia sitä täytyikin tulla, ettei saanut edes kiroilla silloin, kun sielua oikein syyhytti. Mutta olihan sitten Tampereelta tultua taas tilaisuus sanoa vaikka mitä.

— Kyllä minä tuon muijan jollain keinolla estän sinne tulemasta, ajatteli Matti. En minä sitä juuri kuoliaaksi lyödä uskalla, mutta ellei se jää kotia, niin jotain väkivallan näköistä minä teen.

Mutta jo tuli vapauttava ajatus aivan kuin valkeus tässä ahdingon synkeässä yössä. Mitä varten oli olemassa Janne, hänen sukulaisensa, jollei juuri sitä varten, että auttoi häntä.

— Tule sitten, sanoi Matti. Mutta lähetähän ensin hakemaan Jannea.

— Mitä sinä hänestä?

— Täytyyhän meidän miesten ajatella kaikki asiat valmiiksi, jos sattuisin jäämään sille matkalle.

— Voi, voi sentään, kuinka sinulla on kova ahdistus ja sielun vaiva, sanoi Miina.

Hän taputteli oikein hellästi Mattia ja jatkoi:

— Kyllä minä lähetän hakemaan Jannea.

Janne säikähtyi pahasti, kun Syrjälän renkipoika tuli hänelle ilmoittamaan, että isäntä oli sairaana ja tahtoi puhutella häntä.

Astuessaan siihen kamariin, jossa Matti makasi, oli Janne hyvin juhlallisen näköinen. Hän oli jo miettinyt kaikki kauniit sanat iankaikkisesta elämästä ja sen kauneudesta, syntisen elämän jättämisestä ja autuuden valkoisen puvun pukemisesta ylle. Kun hän loi katseen Mattiin ja huomasi, miten tämän silmät kiiluivat, ja näki, miten sairaaksi luultu kohottautui vuoteellaan ja viittasi häntä sulkemaan oven, niin hän ällistyi.

— Hyvä mies, mikä sinun on? kysyi Janne. Mitä täällä on tapahtunut?

— Minä olen menossa markkinoille, vastasi Matti. Ei täällä mitään muuta ole tapahtunut.

— Mutta renkipoika sanoi, että sinä olet kuolemansairaana.

— Minä olen vaikka mitä, kun vaan pääsen Tampereelle. Minä olen omin voimin päässyt jo näin pitkälle, mutta nyt täytyy sinun auttaa minua.

— Millä tapaa?

— Minä olen tehnyt itseni niin sairaaksi, että tohtorikaan ei päässyt siitä selville, vaan lähettää minut Tampereelle. Kaikki oli siihen asti hyvin, mutta sitten se riivattu ämmä alkoi tulla haikeaksi, luuli minun kuolevan sillä matkalla ja tahtoo tulla sinne yhteen reisuun. Ajattelehan nyt, muija mukana, kun menee markkinoille! Sehän olisi samaa kuin kirkkoreisu.

Janne katseli hetkisen tätä avioliiton surkeata sankaria, pudisti päätään ja sanoi:

— Minä en voi sinua auttaa, sillä Miina on minun sukulaiseni.

— On kyllä, on kyllä, vastasi Matti. Mutta olemmehan me miehet aina keskenämme sukua, olemme sitten ylhäisiä tai alhaisia. Älä, hyvä mies, nyt jätä minua pulaan tänä hetkenä. Minä annan sinulle sitten vaikka mitä, kun päästät minut Tampereelle.

— Ryyppäämään sinä sinne tahdot mennä, et yhtään mitään muuta. En minä tahdo olla siinä edesauttamassa.

— Mutta ajattelehan nyt, millainen minunkin elämäni on. Minä olen kuin mädännyt omena puun juurella. Enkö minä kerran saisi unohtaa kaikkia surujani edes humalassa. Anna nyt sydämesi heltyä pehmeäksi ja auta minua. Muista, että minä se olin, joka estin sinua ottamasta silloin Pauliinaa, kun hän sinua jo nuorena miehenä ollessasi ahdisti. Minähän sinun puolestasi ja käs-

kystäsi menin valehtelemaan, että sinulla oli heila muualla, ja sain Pauliinan ottamaan Jeremiaan omakseen. Oletko sinä koskaan oikein sen asian päälle ajatellut, mistä minä silloin sinut pelastin. Eikö sinulla ole yhtään kiitollisuutta, mies?

Janne löi rintoihinsa ja sanoi:

— Ei kukaan vielä ole sanonut, että Janne Nakkila ei olisi palkinnut hyviä töitä. Minä autan sinua.

Ja Janne puhui Miinan kanssa. Matin matkasta päätettiin sillä tapaa, että Janne saattaa hänet ja käyttää lääkärissä.

— Ja sen minä vannon, sanoi Janne, että kyllä se vatsa hyvässä kunnossa takaisin tulee.

Kaikki oli siis kuin olla pitikin, mutta kuinka olikaan, niin tuli Ylänen taloon. Miina hyökkäsi heti häneen ja kysyi, mitä hän oli tullut retkuttelemaan, kun ei ollut työn aika eikä mikään.

Ylänen vastasi, että hän aikoi mennä markkinoille, ja kun isäntä jo aikaisemmin oli luvannut, että hän pääsee hänen kanssaan samassa reessä, niin tuli hän nyt kuulostamaan, milloin matkalle lähdetään.

Se kyyti, jolla Ylänen katosi talosta, oli jokseenkin nopea; ei siinä paljoakaan näkynyt miehestä, kun hän porstuan läpi lensi ja löysi itsensä portaitten edestä ja kuuli Miinan kiukkuisen äänen:

— Jollei tohtoria olisi, niin totisesti uskoisin teidän olevan kaikkien yhdessä juonessa.

Janne taas sanan voimalla sai Miinan rauhoittumaan, ja markkinoille-lähtö päätettiin seuraavaksi päiväksi.

Jannen reessä sitä sitten mentiin. Turkkeihin käärittynä makasi perässä Jannen rinnalla Matti. Kuskipukilla istui Topias, jonka lammasnahkaturkkeihin Janne oli ommellut kiiltävät napit.

Eron hetki oli haikea. Mattikin itki muutaman kyyneleen. Mitä lienee itkenyt, omaa pahuuttaanko vai Miinan itkua.

Kylän laitaan asti he yhdessä sitten sanaakaan sanomatta ajoivat. Viimeisen talon luota pisti nurkan takaa Ylänen itsensä esiin ja hyppäsi kannaksille seisomaan.

Kun oli päästy metsään, kohottautui Matti reessä oikein rehvakasti istumaan ja sanoi:

— Jollen olisi niin vanha kuin olen, niin maahan menisin ja heittäisin pari kertaa mukkelis makkelis lumessa. Ei nuo kulkusetkaan koskaan ole niin kauniisti korvissani soineet kuin tänä hetkenä. Herra varjele kuitenkin! Kukahan ne markkinatkin on keksinyt? Ottaisin minä sen miehen syliini ja siinä halailisin niinkuin parasta veljeäni. Itkeä minä tahtoisin oikein sydämen lähteitä myöten, itkeä ilosta. Minun pääni on mennä ihan sekaisin tässä ilon polskassa.

Janne kuunteli tätä ilon ylitsevuotavaista tulvaa, kuunteli päätään pudistaen ja sanoi:

— Minä havaitsen taas yhtä ja toista.

— Havaitse mitä havaitset, sanoi Matti, mutta minä iloitsen, iloitsen niin että paikat ruumiissani rutisevat. Ja että se muija on kaukana, eikä pääse sanomaan yhtään mitään, se on sentään se suurin ja ihmeellisin asia. Että minä saan mennä ensi yönä maata johonkin vieraaseen taloon eikä kukaan ole minulle pitämässä syntisyydestäni iltarukousta. Eijaa minun sieluni, nyt sitä mennään Tampereelle!

Tämä tällainen riemuun ratkeaminen tuntui Jannesta jo sopimattomalta. Että Yläselle tällainen kieli oli mieluista, sen hän arvasi, mutta olihan reessä Topiaskin, joka jo usein oli kääntynyt suu naurun venytyksessä taaksepäin, ja kadottaisihan hän, Janne, kaiken kunnioituksen, ellei hän nyt jo sanoisi jotain.

— Jos synti sinun ruumistasi kiusaa ja sinä sille annat vallan, sanoi hän, niin tee se hiljaa sielusi pimennossa ja häpeä sitä. Ei sinun sovi tuolla tavoin tuoda kaikille ilmi luontosi pahaa puolta.

— Janne, minun nuoruuteni hyvä ystävä, sanoi Matti ja kietoi kätensä Janne kaulaan, ei olla nyt äkäisiä, ei olla, kun minun mieleni on aivan kuin nuorella vasikalla. Enhän minä niin usein syntiä ole tehnyt, ja mitä sitten, jos tällä yksinäisellä metsätaipaleella annankin mieleni tulla esiin kuorestaan. Älä, hyvä veli veikkaseni, nyt minun iloani turmele, kun se on ihan kukkeimmillaan. Sinä et ole ollut naimisissa, et sinä tiedä, mitä minussa nyt liikkuu.

— Mitä minusta, mitä minusta, sanoi Janne. Samahan minusta on, millaisen puolen sinä käännät mielestäsi esiin, mutta onhan tässä sellainen turmeltumaton nuorukainen kuin Topias on. Häntä sinun tulee ajatella.

— Kyllä minä ymmärrän sentään yhtä ja toista, sanoi Topias. Ja voinhan minä olla kuulemattakin.

— Ei se Topiasta pilaa, vaikka hän iloisen ihmisen näkeekin, sanoi Matti. Topias on hyvä poika. Kun me tulemme Tampereelle, niin me siellä ryyppäämme yhdessä oikein tuntuvasti. Emmekö ryyppääkin, Topias?

Ylänen, joka kannaksilla seisoi, katsoi jo ajan otolliseksi hänellekin sekaantua asiaan. Hän sanoi:

— Odotahan, Matti, Tampereelle asti, niin kyllä me siellä saamme purkaa mieltämme ihan niinkuin tahdomme. Me siellä seisomme rinnatusten ja sanomme aivan niin kuin kilvoituksen kestäneet sanovat taivaaseen päästyään, silmä korkeuteen suunnattuna ja suu makeana paljaasta ilon siirapista: Oi, sinä kultainen autuus! Niin me sanomme.

— Niin sanommekin, vakuutti Matti. Janne saa kääntää silloin selkänsä pois, jos hän ei voi katsella kahta onnellista ihmistä.

— Sillä me olemme suuria vieraita, kun Tampereelle tulemme, ja meillä on rahaa niin että ei lukeakaan jaksa.

Matti säikähtyi.

— No, nyt tuli tiukka paikka, sanoi hän. Eihän minulla ole rahaa. Millä me nyt iloa pidämme?

Hän kääntyi Jannen puoleen.

— Lainaa hyvä veli minulle, lainaa.

— Jos minä sinulle lainaan, niin millä sinä sen maksat takaisin? kysyi Janne.

— Sanotaan muijalle, että tohtori otti paljon, vastasi Matti. Kyllä Miina aina tohtorille antaa.

— Mutta sehän on selvää valetta?

— Mitä valetta se on? sanoi Matti. Enkö minä ole sairas, niin sairas, että lääkärienkin sääli tulee. Minähän olen saanut olla siellä muijan hoteissa ihan tippaakaan maistamatta. Kipeäksihän sellaisesta tulee.

Kuinka siinä sitten keskusteltiin ja Matti oikein kauniisti pyysi, niin lupasihan Janne kaupunkiin tullessaan antaa Matille rahaa.

Matkalla liittyi heihin Aakusti, joka oli nuoren hevosensa valjastanut pienen ja huonon reen eteen, sellaisen, jonka hän huoleti saattoi antaa kaupanpäällisiksi ostajalle. Takaisin oli hän aikonut palata jonkun toisen reessä, sillä ainahan oman puolen miehiä sattuu markkinoilla kohtaamaan.

Matti oli kovin ystävällinen nähdessään Aakustin. Janne oli sitävastoin hiukan jäykkä, sillä eipä ollut hänen mielestään vielä haihtunut tuo juttu, kun Emma oli häneltä riistetty pois. Topias oli kovasti iloinen, sillä olihan Aakustin reessä

hänen paras ystävänsä, Klinkkustiinan Vihtori, iloinen ja maailman koiruudet täydellisesti tunteva mies.

Näin he yhdessä matkassa ajoivat Tamperetta kohden. Matkalla liittyi yhä enempi rekijonoon, joka maanteitä ja toisinaan järvien yli kulki Tamperetta kohden.

Jo alkoivat Tampereen seudut tulla näkyviin. Miesten into kovasti kasvoi lähetessä tätä autuuden maata.

Kun he sillan yli olivat ajaneet ja tulivat torille, niin löi Matti oikein tuntuvasti Topiaksen ohitse hevosta, jotta komeasti joudut taisiin. Hämeenkadun varrella oli vanha, ennestään tuttu paikka, jonka pihaan hevonen ajettiin.

Matti nousi ensimäisenä reestä ja sanoi:

— Kovasti jo minua janottaa. Tahtoisin saada jotain kurkkuuni. Eikös lähdetä, miehet, yhdessä jonnekin katselemaan klaseja, vieläkö ne ovat entisen näköisiä?

Tämä puheen kuuli lähellä oleva isäntä, jonka Matti tunsi naapuripitäjän miehiksi. Kun tämä oli Mattia kätellyt, niin Matti kutsui hänetkin yhteen joukkoon. Silloin isäntä sanoi:

— Ei nyt mistään saa miestä väkevämpää, sillä kuvernööri on käskenyt panemaan kaikki kapakat markkinoiden ajaksi kiinni.

Hetkisen oli Matti aivan vaiti, tyrmistyneenä, niinkuin puulla olisi päähän lyöty. Mutta sitten

kipinöivä kiukku puhkesi hänestä esiin ja hän huusi:

— Se on ilmeistä ja julkeata vääryyttä! Tässä minä olen ihan sitä varten ja sen tähden saanut paljon kärsiä, ja kun kaupunkiin tulen, niin pannaan kaupat kiinni. Se sellainen on niin hävytöntä, että minä en osaa sanoakaan. Mikä se kruunu ja kuvernööri on, kun tahtoo viattomilta ihmisiltä ottaa heidän ilonsa pois? Ja millä oikeudella? Eikö mies saa silloin juoda, kun hän sitä tahtoo? Olemmeko me mitään kakaroita, joille määrä-aikana annetaan tutti suuhun?

Hän oli niin vihoissaan, että hänen muuten kankea kielensä oikein ravasi.

— Onko nyt maailman loppu tullut, onko taivaan portit pantu reekeliin? Pirutko täällä saavat määrätä, pirut ja kruunun kateelliset herrat? Ja että ihmiset sellaisia määräyksiä kuulevat. Muuttaa minä tahtoisin tällä hetkellä kaikki, muuttaa siihen entiseen uskoon. Markkinat ja ilman viinaa! Onko kukaan sellaista kuullut? Mitä minun isänikin sanoo, kun hänet kerran taivaassa tapaan ja hän kysyy, mitä Tampereen markkinoille kuuluu, ja minun täytyy sanoa, että niillä ei saa juoda edes yhtä pisaraa? Häpeää hän, joka oli tuima mies ja aina markkinoilta tuli niin iloisena miehenä, että koko talo sai totella häntä.

Janne koetti lohduttaa Mattia. Mutta tämä lykkäsi hänet syrjään, istui reen reunalle ja sanoi surkealla äänellä:

— Ottavatko ne riivatut ihmisen elämästä sitten kaiken pois? Onko nyt tullut hallituksen muutos ja herrojen ylivalta? Kuinka minä olin tästä päivästä iloinnut, ja kuinka minua on surkeasti petetty! Minun sydämeni on kovasti murheellinen. Eikä sitten ole edes ketään, jolle minä voisin suruani valittaa. Minä olen ihan yksinäni maailmassa. Pääni on niin paksuna kuin olisin viikon humalassa ollut. Näin on minulle suruja valmistettu ja kaikki ilot otettu pois. Jos minä muistaisin mitä salmin veisaaja sanoo surusta ja murheesta, niin minä sanoisin samalla tapaa.

Hän nousi ja alkoi astella kadulle päin.

Janne riensi jälestä ja kysyi:

— Minne sinä menet?

— Lapsiani minä menen katsomaan, vastasi Matti.

Surun tuimana hetkenä muisti hän äkkiä, että hänellä oli poika ja tyttö, isän näköinen Mikko ja äidin kuvallinen Hilja. Niitä hän meni etsimään.

Kun hän tuli siihen taloon, jossa hänen lapsensa asuivat, otettiin isä suurella ilolla vastaan, jos siksi voi sitä sanoa, että kättä paiskattiin ja kysyttiin mitä kuului. Yhdessä he sitten istuivat, eikä kukaan sanonut vähään aikaan mitään. Matti oli hyvin juhlallisella tuulella. Hän oli jo päättänyt alistua kohtaloonsa ja hän suurella ilolla jo tuumiskeli sitäkin, kuinka hän kotia tullessaan saa sanoa Miinalle olleensa nauttimatta

pisaraakaan väkeviä ja sen kautta ainaiseksi voi pestä pois nuo menneen ajan häpeät.

Ylänen sinne tuli häntä etsimään. Noin salavihkaa hän mainitsi Matille, että hän oli löytänyt paikan, jossa kissan maitoa tarjottiin. Kaikki Matin kauniit ajatukset olivat samassa pyyhkäistyt mielestä. Hän meni kiireimmän kautta Yläsen seurassa.

Mutta rahoja, niitä oli ensiksi saatava. Kovan etsimisen jälkeen he saivat Jannen käsiinsä.

— Kai sinä muistat, mitä lupasit minulle? sanoi Matti. Annahan minulle nyt rahaa.

— Tuossa on sinulle kymppi, sanoi Janne ja kaivoi lompakostaan setelin.

— Etkö sinä enempää anna? sanoi Matti. Mihinkäs tällä pääsee?

— Kyllä se sinulle riittää, sanoi Janne.

— Mutta onhan toisillekin tarjottava. Eihän minun, rikkaan talon isännän, sovi yksinäni olla.

— En minä voi enempää antaa.

— Kuulehan nyt, Janne, vakuutteli Matti. Sinulla on niin kovasti jalo luonto ja suuri sydän, ihan sinä olet kuin patriarkka meidän kylässä. Kuinka sinä voisit minulta kieltää?

Kiitos vaikutti Jannen mieleen, ja hän antoi toisen setelin.

— Kiitos kaunis, sanoi Matti. Mutta olisit samalla antanut hiukkasen enemmän.

— En minä voi.

— Annahan nyt kuitenkin, kyllä sinä voit.

— Minulla ei ole, johan minä sanoin.

— On sinulla, kun oikein katsot lompakkoosi, sanoi Matti. Auta nyt minua tämä kerta. Kyllä minä sen sitten sinulle moninkertaisesti korvaan. Kuka meitä siellä meidän pitäjässä auttaisi, ellet sinä sitä tee? Sinä olet siellä aivan kuin kuningas. Kumoon kaikki menisi, jos sinä lähtisit pois.

— Sinä koetat houkutella minulta tuollaisilla puheilla, sanoi Janne.

— Minä en sano yhtään mitään muuta kuin sen, mitä ajattelen, vakuutti Matti. Kuningas sinä olet. Niin juuri, kuningas. Sen on niin moni jo ennen minua sanonut. Antaisit nyt, kun sinulla kuitenkin on rahaa.

Janne antoi vielä kerran setelin, ja Matti läksi Yläsen seurassa.

Kyttälän puolella, kosken rannalla, oli pieni talo, jonka oli vuokrannut muuan maalari, Yläsen hyvä ystävä. Täällä Matti nyt alkoi nauttia elämän märästä ihanuudesta. Juomaa oli runsaasti, ja maksukin oli kohtuullinen.

Ilta jo kurkisti ikkunoista sisään, kun Matti kesken kaikkea muisti lapsiaan. Hän nousi paikaltaan ja tahtoi lähteä.

— Minne isäntä nyt menee? kysyi Ylänen.

— Minä menen kaupungille.

— Isäntä ei nyt mene, vaan jää tänne, kun kerran on päästy kauniiseen alkuun.

— Minä sanon, että minä menen, ja silloin minä menen. Se meidän muija sanoo aina, etten minä

rakasta lapsiani. Se on hävytön vale. Minä rakastan niitä niin, että en osaa edes sanoakaan. Ja nyt minä menen niiden luo.

Turhaan Ylänen koetti pidättää Mattia. Kun tämä kerran oli päättänyt mennä, niin hän sen tekikin.

Ovella Ylänen huusi:

— Mutta palaahan isäntä maksamaan, mitä on nauttinut?

— Minä en vielä eläissäni ole jättänyt mitään maksamatta, sanoi Matti vihaisesti ja meni.

Ulkoilma vaikutti virkistävästi hänen humalaiseen päähänsä. Torin poikki mennessään tuli Janne häntä vastaan ja kysyi:

— Missä sinä olet ollut kaiken päivää?

— Olenhan ollut eräässä paikassa, vastasi Matti. Tietäisipä se meidän ämmä, niin kyllä se sanoisi yhtä ja toista taas. Mutta ei se elävä tiedä, ei yhtään mitään. Itkee siellä kotona minun tautiani. Se tekee sen paatuneelle sisulle niin erinomaisen hyvää.

— Minne sinä olet menossa? kysyi Janne.

— Niitä lapsiahan minä olin menossa katsomaan, vastasi Matti.

— Kävele sitten vähän aikaa minun kanssani, että viinan henki ennättää haihtua suusta.

Matti katsoi Janneen ja löi häntä olalle sanoen:

— Sinä olet hyvä mies, Janne, ja sinulla on kovasti hieno luonto. Kryytimaassa sinun pitäisi asua ja katsella kukkasia, niin sinä olet hieno.

— Ei puhuta nyt siitä, vaan katsellaan markkinoita.

Yhdessä he sitten läksivät kävelemään markkinoille päin. Tultuaan sille puolelle, jossa hevosia myytiin, näki Matti Aakustin.

— Joko hevosesi on mennyt kaupaksi? kysyi hän.

— Ei ole. Tarjoavat niin kovasti vähän, vastasi Aakusti.

— Paljonkos sinä pyydät?

— Neljäsataa minä pyydän.

— Se on hyvä hinta.

— Mutta on hevonenkin hyvä.

— Katsotaanhan, sanoi Matti ja aikoi mennä hevosta tarkastamaan.

Janne pidätteli häntä.

— Mitä sinä sinne nyt menet? sanoi hän. Ei nyt ole mikään sopiva aika sinulle mennä hevosta katsomaan.

— Luuletko sinä, etten minä hevosen päälle ymmärrä. Vaikka minä olisin niin humalassa, että silmät olisivat harmaina, niin hevoskaupassa ei minua kukaan petä, ei, jumaliste, petäkään.

Jannen estelyistä huolimatta meni Matti, joka oli täyden itsepäisyyden vallassa, tarkastamaan Aakustin hevosta. Kun hän oli tutkinut hevosen joka puolelta, sanoi hän:

— Kyllä sinä pyydät viisikymmentä markkaa liian paljon.

— En minä sitä muille sillä hinnalla myisi,

sanoi Aakusti, mutta jos isäntä sen ottaa, niin tiedän, että sillä on hyvä olla. Minä olen tästä hevosesta kovasti paljon pitänyt, kun olen sen alusta alkaen saanut totuttaa.

Matin humalaiset silmät katsoivat liikutuksen kyynelten niissä välkkyessä Aakustiin.

— Sinä olet hyvä mies, kun hevosia rakastat, sanoi hän. Ovat ne minullekin kalleinta maan päällä. Minä ostan hevosesi.

Hän kääntyi Janneen päin sanoen:

— Annahan tänne kolmesataaviisikymmentä markkaa minulle. Minä tahdon saada hevosen, jolla ajan kotia. Ei Syrjälän isännän sovi tulla markkinoilta lainahevosella. Älä siinä venkastele, anna rahat pois. Kyllä minä kotona aina hevoskaupoistani vastaan.

Matti oli niin käskevä, että Janne sanaakaan sanomatta kaivoi lompakkonsa esiin ja antoi rahat.

Matti maksoi rahat Aakustille, nousi rekeen ja läksi ajamaan.

— Hevosella tällainen poika lapsiaan menee katsomaan, huusi hän ja ajoi hyvää vauhtia loitos Jannen näkyvistä.

Kun Matti oli tullut poikansa ja tyttärensä luo, ihmetteli hän sitä, että nämät olivat kotona.

— Mitäs te kotona olette, ettekä markkinoilla? sanoi hän.

— Olimmehan me, isä, vastasi Hilja. Mutta millä me olisimme mitään ostaneet?

— Eikö teillä ole rahaa? sanoi Matti. Se teidän äitinne on sellainen kitsas ämmä. Ei edes markkinarahoja anna lapsilleen. Mutta minä annan.

Hän kaivoi taskustaan esiin ne setelit, jotka hän ryyppäämistä varten oli saanut Jannelta.

— Tuossa on, ottakaa ne, sanoi hän. Täytyyhän Syrjälän lasten markkinoilta saada ostaa, mitä mieli tekee.

Nähdessään lastensa ilon tuli Matti liikutetuksi. Huoneessa oleva kuumuus oli nostanut humalan höyryt jälleen hänen päähänsä. Silmät alkoivat miehen päässä sirrittää ja pää meni kallelleen hänen katsellessaan lapsiaan.

— Niin, niin, kyllä te olette minun lapsiani, sanoi hän. Ainakin sinusta, Mikko, minä tiedän varmasti, että sinä olet minun poikani, niin sinä olet minun näköisenikin. Sinusta, Hilja, en minä ole aivan varma, sillä Janne oli siihen aikaan usein meillä, kun sinä tulit maailmaan. Mutta mitä siitä, niin minä teitä rakastan, että annan teille kaikki tyyni, mitä minulla on, kun äiti vaan on mennyt toiseen maailmaan.

Kun lapset huomasivat isän tulevan hellälle tuulelle, alkoivat he puhua markkinoille-menosta. Pian olivat he pihalla ja Matti vei heidät reessään torille. Itse hän läksi ajamaan sillan toiselle puolelle Yläsen seuraan.

Ilta oli jo pitkälle kulunut ja yö aivan pimeä, kun Janne herätettiin siinä talossa, jonne hän oli

ottanut kortteeria. Ylänen oli tullut häntä hakemaan.

— Kauppias tulisi sinne toiselle puolelle.

— Mikä on hätänä?

— Matti isäntä tahtoo nähdä teitä.

Janne kiroili hetkisen itsekseen ja läksi.

Kun he sillan toiselle puolelle tulivat, niin he näkivät kadulla Aakustin, joka piteli hevosta.

Nähdessään Jannen ja Yläsen tuli hän heidän luokseen ja sanoi:

— Missähän se meidän isäntä on, kun on päästänyt hevosen karkaamaan? Satuin kävelemään täällä päin ja näin hevosen kulkevan yksinään kadulla.

— Kyllä minä tiedän, missä se mies on, sanoi Ylänen. Me olemme juuri menossa hänen luokseen.

Yhdessä he sitten menivät siihen taloon, jossa Matti oli löytänyt itselleen ryyppypaikan.

Huone oli aivan täynnä tupakansauhua, jonka läpi heikkona tuikkuna näkyi yksinäinen lamppu. Huoneessa vallitsi suuri rähinä, sillä kaikki miehet olivat humalassa ja jokainen tahtoi melkein väkipakolla saada äänensä kuulumaan toisten äänten yli.

Kun Matti näki Jannen, aikoi hän mennä häntä vastaan, mutta jalat eivät enää ottaneet kantaakseen, mies putosi takaisin tuolille istumaan.

— Tulehan tänne, hantelsmanni, meidän seuraamme, sanoi hän. Täällä on iloinen saki koolla ja juomaa on niin, että ei tiedä, millä sen saisi loppumaan.

— Mitä varten sinä lähetit minua hakemaan? kysyi Janne.

— Minä tahdoin nähdä sinun naamasi, vastasi Matti. Täällä on niin paljon toisen pitäjän miehiä, että tuli jo ikävä omiensakin joukkoon. Istu ja iloitse meidän kanssamme!

— Minä en jouda iloitsemaan, minä tahdon mennä maata, vastasi Janne.

— Haudassa me makaamme, täällä me iloitsemme ja valvomme, vastasi Matti. Lasi kädessä, niinkuin uskonlamppu, tahdon minä ottaa kuoleman vastaan ja sanoa: skoolis pruuri!

— Minä en jää tällaiseen syntiseen seuraan, sanoi Janne ja loi ankaran katseen ympärilleen.

— Olet sinä jo ennestäänkin syntiä tehnyt, sanoi Matti. Tee yksintein enemmän, niin sittenhän kaikki pannaan siihen suureen lopputiliin.

Janne katsoi parhaimmaksi olla keskustelematta tällaisten ihmisten kanssa. Hän meni jo ovea kohden, kun Matti huusi:

— Älähän mene, Janne! Sinä lupasit minun muijalleni, että hoidat minun tautiani. Se on nyt juuri pahimmillaan. Jos sinä minut jätät, niin millä sinä silloin itsesi korjaat Miinan edessä? Niin, mies, ajattelehan asiaa. Minulla ei ole yhtään

rahaa, ja senvuoksi sinä saat jäädä tänne siksi, kunnes olemme juoneet minkä vatsa vetää.

— Minne sinä onneton olet jo kaiken sen rahan pannut, jonka minulta sait? Eikö se riitä?

— Lapsilleni minä sen annoin, sillä minä ajattelen aina heitä rakkaudella. Minulla ei ole niin killinkiäkään, ja jollet sinä minulle anna, niin saavat viedä minut poliisin huostaan. Katsohan, niin sitä käy, kun olet minut ottanut huomaasi. Mitäs sinä nyt sanot?

Janne oikein vimmastui. Hän avasi jo suunsa pitääkseen oikean kiivaan nuhdesaarnan, mutta Matti ennätti ennen häntä:

— Juo nyt sinäkin, Janne, kyllä ryyppy aina vanhallepojalle hyvää tekee.

Eihän Janne voinut mitään muuta tehdä kuin jäädä, sillä pelottavana ajatuksena tuli hänelle mieleen Miina ja hänen kiukkuiset tapansa.

Ei hän kuitenkaan voinut olla antamatta ankaria nuhteita Matille. Ensiksi hän otti tuon karanneen hevosen kysymyksen alaiseksi. Mutta kuinka suuri olikaan hänen hämmästyksensä, kun Matti kutsui Aakustin luokseen:

— Tule tänne, Aakusti, jotta minä siunaisin sinua!

Kun Aakusti seisoi hänen edessään, katseli Matti liikutettuna häneen ja sanoi:

— Sinä olet kunnon poika, Aakusti, ja hyvä muija sinulla on. Olisi minustakin tullut kunnon mies, jos minulla ei olisi ollut sellaista monikul-

maista tahkoa sieluani hiomassa kuin tuo minun Miinani on. Kunnon poika sinä olet. Minä en ole antanut sinulle vielä mitään häälahjaa, minä muistan, etten ole antanut.

— Enhän minä ole mitään isännältä odottanutkaan, vastasi Aakusti.

— Tietysti et ole, sillä ethän sinä ole minun hyvää sydäntäni tuntenut. Mutta nyt minä annan. Kun sinä olet tuon hevosen saanut kiinni, niin saat sen pitääkin omanasi.

Aakusti katsoi kauan pitkään Mattiin.

— Mutta enhän minä sitä voi ottaa vastaan, kun isäntä sen osti minulta.

— Minä ostin, ja mitä minä ostin, sen minä saan antaa pois, silloin kun itse niin tahdon.

— Mutta . . .

— Mitä sinä siinä muttailet! Hevonen on sinun ja sillä hyvä. Aja kotiasi ja sano vaimollesi terveisiä minulta. Sano oikein sydämellisiä, sillä sydän minullakin on, vaikka ei sitä jokainen usko.

Aakusti ei osannut sanoa mitään, hän puristi vain Matin kättä. Kauaa ei Aakusti malttanut viipyä tillikassa, hän hiipi pihalle, nousi rekeen ja alkoi ajaa kotiaan kohden. Mielensä oli niin keväisen leiskahteleva, hän lauleli koko matkan, ja kun pitkälle kankaalle tultiin, niin hän puheli hevoselleen, kertoi Matista ja kertoi pojastaan, joka keväällä oli tuleva maailmaan.

Mutta kapakassa istuivat miehet lasiensa ääressä.

— Niin sitä elämä on meillä suruton kuin kananpojalla, sanoi Matti. Ei muuta kuin olla lellotetaan tässä.

— Mutta muistahan Miinaa, mitä hän sanoo, lausui Janne, jota alkoi kauhistuttaa se metakka, jonka hän tiesi Miinan panevan toimeen, kun he saapuvat kodin nurkkiin.

— Ei puhuta Miinasta, ei mistään piinasta, sanoi Matti. Kun sekin aika tulee, niin se tulee. Ja kun se tulee, niin tahdon ajatella, että minäkin olen kristitty ihminen, jonka on elämässä kärsittävä koettelemuksensa, jotta voiton palmu hänelle lopulta annettaisiin käteen.

— Mutta millä sinä selität tämän viipymisesi? sanoi Janne.

— Kyllä tauti kaiken selittää, vakuutti Matti. Sano sinä hänelle, että minä olen ollut niin lähellä kuolemaa, että ei ollut elämän ja kuoleman välillä muuta kuin silakan nahka. Jollei Miina usko, niin lyököön, kyllä minä vastaan otan, olen minä ennenkin ottanut. Muistelenpa silloin, kun kovin kipu tulee, tätäkin ihanaa hetkeä tässä huoneessa. Kerran sitä naineillakin miehillä on atventtinsa, se on nyt minulla, älä sinä sitä häiritse, vaan veisaa hoosiannaa minun kanssani.

Ja Matti hyppäsi seisaalleen ja sanoi Yläselle:

— Kuule sinä maalari, annahan ääntä tulla huuliesi raosta ja vihellä iloinen polska minulle, niin näytän, kuinka kepeät kintut minulla vielä on.

Ja Yläsen vihellellessä tanssi Matti yksinään permannolla polskaa.

Kun hän siitä hengästyneenä vaipui tuolille taas, sanoi hän:

— Olisi se ihanaa elämää, jos saisi aina ja alati olla vanhapoika. Jahka se minun poikani tulee maisteriksi, niin käsken minä sitä miettimään, miten maailma lisääntyisi ilman naisväkeä. Ja kun hän sen on keksinyt, niin silloin me nuijimme kaikki ämmät kuoliaiksi. Ja Miinan minä lyön ihan ensimäiseksi ja lyönkin niin liiskaksi, että ei ole jälellä muuta kuin märkä pläntti. Ja kun minä sitten hänen kanssaan keskustelen, niin kyllä minä uskon, että Miina puhuu ihan toista kieltä kuin tähän asti ja sanoo: Ole sinä herra ja isäntä talossa, sillä sinä sen olet ansainnut. Niin sitä käy.

Janne koetti selittää Matille, että kaikki se oli mahdotonta, että maailman järjestys oli sellainen, että siinä naisia tarvittiin. Mutta Matti väitti kiivaasti, että hän poikansa avulla muuttaa koko järjestyksen ihan toiseksi.

Kun Topias aamulla majatalossa heräsi, etsi hän isäntäänsä. Johan oli ajateltava kotimatkaakin, eikä hän sille mitenkään yksinään voinut lähteä. Klinkkustiinan Vihtorin seurassa oli Topias viettänyt iltaa, ja olivat he moneen kertaan vannoneet toisilleen pysyväistä ystävyyttä elämän kaikissa vaiheissa. Lopulla oli Vihtori

ollut niin liikutettu, että oli kertonut Topiakselle heilastaankin, ja todistaakseen suurta ystävyyttään hän tarjosi sitä Topiakselle. Tämä epäsi, mutta Vihtori tarjosi yhä, ja tässä jalossa väittelyssä oli kulunut suurin osa iltaa.

Päätä porotti ja kävellessä ruumista toisinaan pahasti hieputti, mutta Topias ei siitä välittänyt, hän tahtoi löytää isäntänsä.

Torilla kulkiessaan hän sattui tapaamaan Pauliinan, joka heti ensi työkseen huusi Topiakselle reestään:

— Missä kauppias on?

— Jossain hän kai on, vastasi Topias. Häntähän minäkin tässä etsin.

Kun Pauliina oli siunailunsa lopettanut ja päättänyt markkinoiden suurten viettelysten maalailun, niin he läksivät yhdessä ajaen etsimään Jannea. Kyseltyään kaikilta, jotka suinkin tunsivat, joutuivat he lopulta Kyttälän puolelle. Siellä he ajelivat toista katua ylös, toista alas.

Erään talon kohdalle tullessaan kuuli Pauliina laulua.

— Se on Jannen ääni! huusi hän.

— En minä ole isäntäni kuullut laulavan koskaan, sanoi Topias, mutta tutulta tuo ääni minustakin tuntuu.

Samassa kiepsahti Pauliina jo taloon. Hän ryntäsi aivan kuin haukka keskelle parvea.

Ennenkuin kukaan humalan höyryjen keskellä oli päässyt asioista ja tapauksista oikein selville,

oli Pauliina jo siepannut Jannesta kiinni ja vienyt matkaansa.

— Se oli sen tuleva vaimo, sanoi vihdoin Matti, eli, oikeammin sanoen, väkinäinen morsian. Sinne se Jannen nyt vei. Mutta mitä me sitä suremme, meillä on hänen rahansa, ja maailman märkää hyvyyttä on tässä talossa runsaasti. Juokaa, pojat, juokaa! Kerran ne markkinatkin ovat, ja kerran mieskin saa iloita!

Kun Topias näki Pauliinan tuovan Jannea ja huomasi, miten isäntänsä tuupattiin rekeen, niin hän väistyi syrjään. Suu auki hän katseli, kuinka Pauliina tarttui ohjaksiin ja läksi ajamaan saaliinensa pois.

— Siinä meidän kylässä on tavattoman topakkaa naisväkeä! sanoi hän viimein.

Hänen mietteensä keskeytyivät, kun tillikassa olevat miehet ilmestyivät kadulle katsomaan, minne Janne oli kadonnut.

— Minne kauppias meni? kysyi Ylänen.

— Sinne, minne vietiin, vastasi Topias.

Miehet eivät sanoneet sanaakaan, he katselivat vain toisiinsa ja palasivat jatkamaan ryyppäämistään. Kun Topiaksella ei tällä tavoin ollut isäntää, jota hänen olisi täytynyt odotella, seurasi hän miehiä.

KOLMASTOISTA LUKU

Topias oli ohjaksissa, Klinkkustiinan Vihtori makasi retkallaan reessä, Matti istui hänen vieressään. Höllällä roikkuivat ohjakset, harvalleen asteli Jannen valakka, pysähtyi toisinaan, ihmetteli itsekin omaa laiskuuttaan, nykäisi sitten rekeä ja juosta lönkytti pikkuisen matkaa, pysähtyäkseen taas.

Miehet eivät sanoneet sanaakaan toisilleen. Jokaisen päätä porotti kovasti, ajatukset olivat mustanharmaita, silmät koettivat löytää jotain varmaa kiinnikekohtaa, mutta turhaan.

Kun valakka eräässä ahteessa seisahtui kovin pitkäksi aikaa, niin Topias sivalsi sitä ohjaksien n[illegible]llä. Valakka lähti heti niin tuimaa vauhtia menemään, että Matti sai ajatuksensa liikkeelle.

— Älä lyö, mies, hevosta sillä lailla, sanoi hän. Luontokappale hevonenkin on.

— Pitäähän sitä eteenpäin päästä, sanoi Topias.

— Mikäs kiire meillä on, sanoi Matti. Kyllä me aina ajoissa ennätämme kotia. Ei pidetä suotta mitään kiirettä, ei pidetä. Kun ei hätäillä, niin ennätetään hiukan ajatella.

— Mitäs ajattelemista tässä enää olisi, vastasi Topias. Tulemme kotia ja isäntä ottaa emännältä selkäänsä. Siinä kaikki.

— Älä puhu mies sillä tavalla, vaikka ajattelisitkin. Anna minun toivoa, että kaikki päättyy suloiseen rauhaan ja sovintoon. Älkäämme kiusatko ajatusparkaa sellaisilla kauhistuksilla, ei se kestä sitä, ei totisesti kestäkään, se menee ihan sekaisin.

— Ei suinkaan isäntä tässä osaa iloisestikaan ajatella, sanoi Topias.

— Niin, niin, mistä sitä iloakaan niin ylönpalttisesti riittäisi tässä maailmassa, vastasi Matti. Toisinaan ollaan ylhäällä ilon kultaisilla kukkuloilla ja katsellaan alas murheen laaksoon ja hengitetään vapaasti, toisinaan taas saadaan rämpiä surun suuressa suossa. Ja kuinka me siellä saammekaan rämpiä! Oletko sinä, nuori mies, koskaan ajatellutkaan, mitä sellainen rämpiminen on, kuinka se kysyy voimia? Suo lyllyy ja jalka painuu ihan haaroja myöten, vedä se sitten siitä ylös, jos jaksat, ja kun olet päässyt pari askelta, niin sama temppu taas on edessä toisella koivella. Alas omaan kurjuuteensa siinä saa katsella, ei ylös taivaan sinisiin liepeisiin, ei kuumaan auringon kiekkoon, ei pyöreänä mollottavaan kuuhun. Ei mitään kaunista nää, ei muuta kuin suota siellä ja vetelää täällä ja itsensä sen keskellä kuraisena surun mudasta ja märkänä ahdistuksen vedestä. Ja mieli on niin monenkarvainen, että ei sellaista väriä ole maailmassa missään muualla.

— Ei isäntä suotta ajattele sellaista, sanoi Topias. Odotetaan, odotetaan, niin kyllä kaikki hyvin käy odottavalle. Sellaisellehan autuudenkin portti avataan.

— Älä puhu autuuden portista, älä puhu, sanoi Matti. Kyllä minä tiedän, mikä portti tässä meidän edessämme kohta on, helvetin kuuma rautaveräjä. Niin minä olen kuin menossa viimeiselle tuomiolle ja odotan, että minulle sanotaan: Matti Matinpoika Syrjälä, katsotaanhan nyt sinun tiliäsi! Ja siinä saa istua kuulemaan omaa tuomiotaan, eikä ole edes enkeleitä lautamiehinä, ei muita kuin kaiken kokoisia perkeleitä. Ja tuomarin istuimella istuu Miina, istuu ja muljottaa minuun ja sanoo, niin, kyllä minä tiedän, mitä hän sanoo, minä olen jo niin tottunut hänen puheisiinsa. Kyllähän minä kuulisin vaikka mitä, jos tietäisin, että se sitten siihen loppuu, vaikka selkäsauna tulisikin kaiken päätökseksi, mutta minä niin hyvin tiedän, että tämän reisun jälkeen olen tuomittu elämään ihan kuin paavin vallan alla, iankaikkisessa pannassa. Minun mieleni on niin kovasti murheellinen, ja minä toivoisin, että olisin kuollut jo kymmenenvuotiaana poikaretkaleena. Silloin Miina itkisi minun haudallani, itkisi ja halailisi minun molempia lapsiani ja muistelisi minua sellaisella kaipauksella, että oikein lystikseen makaisi arkussa.

Ei Topias oikein ymmärtänyt, millä tavoin Matilla olisi vaimo ja kaksi lasta, jos hän kym-

menen vuotiaana olisi joutunut hautaan. Mutta hänenkin päänsä oli niin raskas, että hän ei jaksanut ajatella ajatusta loppuun asti.

— Mutta hullusti sinunkin käy, kun kotiasi tulet, sanoi Matti. Mitä luulet isäntäsi sanovan siitä, että sinä tällä tavalla olet viipynyt kokonaisen viikon kaupunginmatkalla sen jälkeen, kun hän meni pois.

— Kyllä minä aina itseni selvitän, vastasi Topias. Kauppias on ollut Pauliinan pauloissa ja kiittää onneaan, jos on vähällä päässyt siitä. Ei hän silloin ajattele minua. Ja täytyykös minun sanoa, missä olen aikani viettänyt? Sanon vain, että odotin häntä, ja kun ei häntä kuulunut, niin läksin pois.

— Etkö sinä, hyvä Topias, voisi yksintein sanoa, että minäkin odotin Jannea, että juuri sen odottamisen tähden jäimme niin kovin pitkäksi aikaa kaupunkiin? Kun sinä kerran valehtelet, niin valehtele yksintein hiukan enemmänkin, ei siitä hätää.

— En minä valetta ole koskaan pelännyt, vastasi Topias, anteeksihan se kuitenkin kerran saadaan, kun oikein väkevästi sitä katuu. Ja kai valheitaan aina silloin katuu, kun kiinni joutuu. Mutta minä tiedän, että emäntä ei usko minun puheitani. Kyllä se vaimo teidät tuntee niin hyvin, että arvaa, missä viipymisen syy on. Ja millä minä selittäisin sen suolenne solmun?

— Vastaa, että tohtori veti sen suoraan. Kyllä

Miina uskoo vaikka mitä, kun puhutaan tohtorista. Tee nyt, hyvä mies, kaikki voitavasi, jotta minä tästä pelastun. En minä ole huono mies, kyllä minä sen sinulle runsaasti maksan kerran.

— En minä maksua ajattele, vastasi Topias, omaa nahkaani minä ajattelen. Mitäs sitten, jos minä joudunkin kiinni? Kyllä se teidän muijanne miehensä henkeä säästää, mutta minun hengelleni ei hän panisi yhtään mitään painoa, möykyttäisi sen häthätää irti ruumiistani.

Vähän aikaa olivat miehet taas vaiti. Matti sai uuden ajatuksen.

— Sanotaan, että Ylänen vietteli meidät. Kyllä Miina uskoo mitä pahaa tahansa siitä miehestä. Sanotaan, että se mies juotti meille sellaista juomaa, että me menimme tainnoksiin ja makasimme aivan kuin kuolleina kokonaisen viikon.

— Kyllä emäntä ymmärtää, mitä Ylänen meille on juottanut, vastasi Topias. Ja jos sanomme maanneemme kokonaisen viikon tainnoksissa Yläsen ropista, niin silloin vasta teidän talossanne nousee sellainen melske, että seinähirret punoittavat.

— Lyö sitten minua nuijalla päähän, huudahti Matti surkeasti, pistä minuun viisi kuusi haavaa, niin kyllä silloin kaikki käy hyvin. Ei se meidän muija mitään niin kunnialla katsele kuin tautia, ja totta kai siinä jo on kylliksi, kun on viisi haavaa ja vielä nuijalla möykytetty.

— En minä sellaiseen leikkiin mene, sanoi

Topias. Sattuu isäntä vielä siinä leikissä kuolemaan.

— No sitten ovat kaikki perkeleet vaimoineen ja lapsineen karanneet helvetistä, koska tällaista saattaa tapahtua!

Matti oli aivan epätoivoinen. Hän huusi ja kiroili niin, että Klinkkustiinan Vihtori heräsi.

— Isäntä taitaa pitää jotain ryyppyrukousta, sanoi hän, koska niin kovasti huutelee suuria herroja luokseen siunaamaan.

— Jollei tämä kirottu maailma ole perkeleitten valtakunta, niin sitten minä en ymmärrä enää yhtään mitään, sanoi Matti.

— Sitä se onkin, ainakin Suomenmaa, vastasi Vihtori. Kuunnelkaahan isäntä, kun minä kerron, millä tapaa se tuli sellaiseksi.

— Niin, kerro, kerro sinä, nuori mies, juttuja, kerro oikein paljon, sanoi Matti, muuten menee tässä pääni ihan sekaisin.

— Siihen aikaan, kun jumala ajatteli laittaa maailmaa, niin oli kaiken ylitse virtaamassa, loiskumassa ja pauhaamassa yksi suuri ja ääretön meri. Sillä merellä ei ollut yhtään rantaa.

— Totta kai sillä jossain ranta oli, sanoi Matti. Jollei juuri aivan heti näkyvissä, niin ainakin sitten, kun oli laivalla ajanut oikein hyvää kyytiä.

— Ei yhtään rantaa, sanon minä, ei yhtään rantaa! Tämän meren keskellä oli kultainen pylväs ja sen päässä istui jumala ja katseli kuvaansa vedessä. Ja kun hän kuvaansa oikein oli tirkistel-

lyt, niin hän huomasi, että se olikin paholainen. Silloin jumala sanoi: nouse ylös. Ja kuva tuli ylös. Jumala sanoi silloin paholaiselle: Mitä me tässä nyt tekisimme? Rakentakaamme rajat tämän meren ympärille.

— Enkö minä sitä sanonut, että kaikella on rajansa, vakuutti Matti. No, kuinka ne sitten rakensivat niitä rajoja?

— Paholainen meni meren pohjaan ja toi sieltä suussaan multaa, ja siitä sitten laitettiin rajat. Kun paholainen viimeisen kerran tuli, niin ei hän antanutkaan kaikkea pois, vaan jätti pienen palan multaa suunsa pieleen. Mutta multa alkoi oikein kovasti polttaa suuta. Piru koetti kestää, mutta parkaisi viimein pahasti. Eikä siinä mikään muu auttanut, kuin että jumala pisti sormensa pirun suuhun ja otti tuon palan pois. Siitä palasta jumala sitten loi Suomenmaan, ja senvuoksi suomalainen vieläkin janoissaan huutaa pirua minkä ehtii ja ennättää.

— Juttu on hyvä, mutta vale se on, sanoi Matti. Minä uskon, että me miehet olemme tehdyt jostain muusta mullasta kuin naiset. Ne saavat olla kyllä tuota pirun tekoa, mutta miehistä minä ajattelen ihan toisella tapaa.

— Olisipa se teidän pitäjän kauppias nyt täällä, niin kylläpä hän sanoisi mitä nainen on, vastasi Vihtori. Siellä Tampereella hän puhui niin kauniisti niistä, että minä en tahtonut uskoa ennen naista nähneenikään.

— Kyllä Janne puhua osaa, vastasi Matti, mutta mitä hän ajattelee, taitaa olla aivan toista. Ei kai hän miksikään enkeliksi ja taivaasta alas lasketuksi kukkaseksi Pauliinaa mainitse, joka otti hänet niskasta kiinni sellaisella voimalla, että minuakin hirvitti. Ja kun minä sen sanon, niin on se jotain, sillä minä olen totta totisesti saanut naisen puolelta ottaa vastaan yhtä ja toista kohtelua, koska minulle on annettu sellainen aviosiippa, että sillä on pureva kieli ja kiukkuiset kynnet ja ääni kirkas kuin tuomiopasuunassa. Jos minä saisin tämän maailman uudestaan järjestää, niin kyllä minä siitä naiset pois kuskaisin. Me miehet siellä pitäisimme hauskaa, olisimme vapaita ja tekisimme työtä omaksi iloksemme ja aina työmme lomassa katselisimme nousevaa vesaa.

— Mitä vesaa? kysyi Vihtori.

— Niitä poikia, joita meillä olisi, vastasi Matti. Poikia minä tahtoisinkin oikein paljon, sellaisia jykeviä tanttaroita, että ei niitä millään kumoonkaan saisi.

— Mutta millä ihmeen keinolla te niitä saisitte, kun meillä ei olisi vaimoja? kysyi Vihtori.

— Jaa, sitä minä en tiedä, vastasi Matti, mutta kai ne kasvaisivat hyvän ja pahan tiedon puussa, Sinäkin olet naimaton, Vihtori, sinä et tiedä, mitä poika on.

— Kyllä minä tiedän, vastasi Vihtori. Isäni sanoo aina, että poika on hänelle annettu kiusankappaleeksi.

— Samaa minäkin sinusta olisin sanonut, jos sinä olisit ollut minun poikani, sanoi Matti. Mutta minulla onkin aivan toista maata, minulla. Minun poikani lukee maisteriksi, ja hänestä tulee niin viisas, että Jannekin ihmeekseen kuuntelee. Janne osaa hiukan ruotsia, sen minä tiedän, ja sitä hän puhuu aina silloin, kun hän koettaa olla hieno ja nolata minua, mutta minun poikani osaa nyt jo ranskat ja rookit. Niin, sellainen poika minulla on. Jollei minulla olisi sellaista vaimoa kuin se minun Miinani on, niin kyllä minä laittaisin niin paljon poikia itselleni, että tämä pitäjä tulisi viisautta ihan täyteen. Kas ei minulla missään ahkeruutta puutu, sen minä sanon. Ja poikani minä ruokkisinkin niin, että joka kerta, kun aterialta pääsisivät, pitäisi ryökäistä. Ja sellaisia ne olisivat, että rikun päällä niitä voisi jumalalle tarjota.

— No, mitäs jumala niillä isännän pojilla tekisi, kysyi Vihtori, kun niitä niin sille tarjottaisiin?

— Taivaallisen sotajoukon kenraaleja niistä tehtäisiin, sillä sisua minun pojillani on aina. Ne tulevat siinä asiassa isäänsä.

Näin puhellen he saapuivat kestikievariin. Kun he ajoivat pihamaalle hevostaan lepuuttamaan ja saamaan jotain haukattavaa, niin suuri oli heidän hämmästyksensä nähdessään talon ovelle ilmestyvän Jannen!

— Mistä te tulette? kysyi hän.

— Tampereen markkinoilta me tulemme, vastasi Matti. Mutta kuinka sinä olet täällä? Ja missä on Pauliina?

— Älä puhu siitä naisesta minulle sanaakaan enää! huusi Janne.

— Taisi kauppias saada siitä emännästä väkinäisen morsiamen, sanoi Vihtori.

Janne oikein ponnahti kuullessaan nämä sanat. Hänen ääneensä tuli kimeä sointu, silmät säkenöivät ja nyrkissä oleva käsi takoi ilmaa.

— Minä en ole mikään morsioitu mies, enkä olekkaan, sanoi hän. Jollei minun pääni olisi siellä Tampereella ollut niin kovasti raskas, niin ei hän olisi minua silloin valtaansa saanut. Olipa sekin menoa! Häpeätänihän minä kerron, mutta kerron sen teille opiksi ja neuvoksi.

Janne seisoi pihalla ja puhui. Miehet kuuntelivat niin tarkkaavina, että eivät muistaneet reestä noustakaan, vaan siinä istua kököttivät ja antoivat Jannen suuren suuttumuksen lainehtia korviinsa.

— Ei pahantekijääkään viedä linnaan sillä tapaa kuin minua roikotettiin. Sillä naisella on sellaiset voimat, että oikein hirvittää. Enhän minä kaupungissa tahtonut vastakynttä vetää, sillä olisipa silloin kasaantunut ympärillemme liian suuri joukko kansaa katsomaan meidän rakkautemme karusellia, mutta kun oli päästy asumusten toiselle puolelle, niin silloin minä aloin vetää vastakynttä. Ei karhukaan leiki sen kama-

lammin, kuin tämä minun kanssani mekasti. Minä hyppäsin reestä pois, mutta heti otti tämä nainen minua niskasta kiinni ja veti takaisin rekeen. Siinä hän pani minut selälleni maata ja istui minun mahani, minun ruumiini kukkaisen päälle. Tämä kuuluu teistä julmalta, mutta se on ihan totta. Arvaattehan, miltä se tuntuu, kun nainen istuu miehen juomia täynnä olevan vatsan päällä!

— Minä sen ymmärrän, minä sen ymmärrän, jatka vaan! sanoi Matti.

— Minä jo luulin viimeisen hetkeni tulleen ja ajattelin rakkaudella kaikkia teitä ja vihalla Paukkua. Kun siinä aloin pahasti ähkyä, niin päästi Pauliina minut vapaaksi. Karkuun minä olisin mennyt, mutta olin niin kovasti heikko, että en päässyt minnekään.

— Kuinka tämä julma leikki sitten loppunsa sai? sanoi Matti, sillä loppunut se on, koska olet tässä meidän edessämme.

— Poikkesimme erääseen taloon, jossa Pauliinalla oli sukulaisia. Ei hän siellä minua kehdannut tyyrätä, vaan olipa päinvastoin minulle niin makea, että ihmettelin minäkin, saatikka sitten talonväki, joka heti alkoi luulla, että me olimme olleet markkinoilla kihloja ostamassa. Kun siinä kahvia illan hämärässä juotiin, niin livahdin pihalle. Minä olin päättänyt, että nyt sitä mennään vaikka minne, kun vain päästään pakoon. Pihalla juoksin kiireimmän kautta talliin ja sieltä parvelle kapusin.

— Aijai, kyllä meillä miehillä sentään on kova elämä, sanoi Matti, kun näin saamme naisen edessä paeta. Maailmanloppua tämä tällainen ihan varmasti tietää, sillä onko koskaan kuultu ennen, että mies ei olisi se, joka sanoo, kuinka naisen on oltava ja millä varpaalla seisottava.

— Maailmanloppua minäkin ajattelin, sanoi Janne, kun siellä parvella vilussa värisin, ja olisin toivonut, että se olisi tapahtunut tulen kautta. Ajatelkaahan, hyvä miehet, leikkiä vanhoilla päivillään kuurupiiloista! Pian alkoi kuulua metakkaa kartanolta. Pauliinan ääni siellä ylinnä kuului, muut siinä olivat soittamassa peräsoittoa hänen sanoilleen. Pauliina komensi miehen katsomaan, olinko minä mennyt maantielle. Pian mies palasi ja sanoi, ettei siellä ketään näkynyt. Silloin alkoi etsiminen talon nurkista. Kaivosta he ensin etsivät. Luulivat kai, että minä olin ollut hengenheikko ja olin sinne upottanut itseni keskellä kylmää ilmaa. Ja sitten alkoi haku oikein miehissä. Ei kuurupiiloisilla viimeistä piiloon jäänyttä siten etsitä kuin minua etsittiin. Henkeäni minä pidätin ja, jotta minua ei saataisi kiinni, kaivoin itseni aivan syvälle heiniin. Kun olin sinne päässyt, niin kuulin, miten Pauliina tuli parvelle. Jo minä ajattelin, että nyt se tulee ja vie minut, vie ihan elävältä vihkivuoteeseen. Mutta sattuipa muija siinä pimeässä rämpiessään sille kohdalle, josta heiniä hevosille annetaan, ja putosi

jumalattomalla rymäkällä talliin. Olisin nauranut, jos olisin uskaltanut.

— Ja sitten vielä sanotaan, että mies se on, joka naisen kihlaa, sanoi Matti.

— Kuinka sitten kävi? Kuoliko emäntä siihen lankeemukseen? kysyi Topias.

— Ei se sellainen kuole, vastasi Janne. Nousi ylös ja kiroili. Minä kuulin kaikki hänen sanansa. Ja sen minä sanon, että ilkeiltä kaikuvat naisen suussa miehen voimasanat, kovin ilkeiltä. Ja sitten hän paasasi oikein kuin pappi sinä pyhänä, jolloin seurakunnan pahimmat rentut ovat ilmoittaneet menevänsä ehtoolliselle. Kun minun olemuksestani ei oltu jätetty enää mitään kohtaan, joka ei tullut puhumisen esineeksi, eikä kunniastani palaakaan ollut enää elämäni verhona, niin sanoi hän jäävänsä pihamaalle vaikka koko viikoksi odottamaan, kunnes minä nälkäisenä tulen esille.

— On sillä vaimolla sisua, on totisesti, sanoi Vihtori.

— Ja se riivattu piti, mitä oli luvannutkin, sanoi Janne. Reessään hän istui pihamaalla koko yön moninkertaisiin vällyihin kiedottuna. Kovin murheelliselta tuntui minun mielessäni, kun ajattelin, että ruokaakaan en saisi pitkään aikaan. Ja ryypyt alkoivat niin vimmatusti minua hiukaista. Uneen minä viimein vaivuin ja silloin näin koko ajan suolakaloja ja vettä edessäni, mutta ei annettu niitä minulle, ei annettu. Kaunis tyttö

vain seisoi ja piteli silakkaa hännästä silmieni edessä. Ajatelkaahan, miehet, mitä se tahtoo sanoa, kun sisukset ovat ihan kipeinä ja sellaista katselee! Tulihan siitä aamu. Seinän raoista minä näin, miten tuo nainen yhä reessä vahtasi ja aina vähän väliä kävi jaloittelemassa. Siihen rekeen hän antoi kantaa itselleen kaikenlaista hyvää kahvin ja syötävän muodossa. Tuli siitä ilta lopulta, ja ämmän tuli uni. Kun minä kuulin ensimäisen kuorsauksen, niin minun sieluni oikein suli. En minä luule kilvoituksen kestettyäni ja päästyäni taivaan niitylle kukkasten ja ruusujen päälle kävelemään iloitsevani niin suuressa määrässä enkelien harppujen helinästä kuin tuosta pienestä porinasta, joka kuului reestä. Mutta en minä vielä tohtinut mennä pois, en tohtinut, sillä kuorsaaminen oli vielä alullaan, sillä ei ollut sitä varmaa nuottia. Tulihan sekin kerran. Kun hän alkoi pihistä yhä tiuhempaan ja lopulta ikäänkuin tukehtui, niin tiesin minä, että nyt sitä ollaan kohta oikein kaukana unen mailla. Sitten hän päästi kovan korahduksen, paukahti niinkuin käypä sahtitynnyri, jonka prunttu on huonosti pantu kiinni. Siitä hän sitten alkoi hiljaisen ravaamisen. Milloin hänen äänensä pyrki saavuttamaan unen korkeat kukkulat, milloin laahasi pitkin syviä rotkoja. Tätä minä piilopaikastani kuuntelin. Kun hämärä tuli, niin kiipesin alas ja astelin hiljaa pihamaalta pois. En minä tohtinut mennä kotia päin, sillä silloin olisi tuo vaimo

minut saanut kiinni, vaan astelin kaupunkia kohden. Ja tähän taloon minä jäin teitä odottamaan päästäkseni omalla hevosellani kotia. Mutta mitä te siinä reessä istutte ja minua kylmässä puhutatte? Eikö teillä ole yhtään ymmärrystä siitä, että minä olen vanha mies, ja että minun ei sovi tällä tavoin lakitta ja turkitta seisoskella ulkona?

Miehet nousivat reestä, hevonen vietiin talteen ja miehet astuivat kestikievariin. Siellä he kamarissa sitten puristelivat jälleennäkemisen suuressa ilossa toistensa käsiä.

— Mutta missä te olette näin kauan viipyneet? kysyi Janne. Niin minä olen täällä odotellut teitä kuin nousevaa aurinkoa.

— Kaupungissa me olimme ja sinua odottelimme, vastasi Matti. Kun aika sitten tuli pitkäksi, niin lähdimme matkalle.

— Me ajattelimme, että ei mies silloin hukassa ole, kun on naisen matkassa, sanoi Topias.

— Terveitä näytätte olevan kaikki tyyni, sanoi Janne, ei siis ole tullut mitään vahinkoa.

— Mistähän se nyt niin lyhyellä ajalla olisi ennättänyt tulla! vastasi Matti. Vähällä kuitenkin oli, ettei henkeni mennyt. Läksin hullu saunaan kesken kaikkea. Siellä kaikki se, mikä kurkusta oli mennyt alas, ja jonka jo luulin tehneen tehtävänsä, nousikin päähän, ja siellä minä sitten makasin saunan lauteilla ja pirut vastanvarsilla minua löylyttivät. Ellei Vihtori olisi kaatanut päälleni kokonaista sangollista kylmää

vettä, niin makaisin minä kai oikein jäykkänä. Kun minä sieltä pääsin, niin alotimme taas ryyppäämisen uudella voimalla. Kaikki sinun rahasi ovat menneet kurkustamme alas, ei ole jäänyt niin pientä penniäkään taskuumme.

— Etkö sinä vähemmällä voinut elää! huusi Janne. Sillä tavoin tuhlasit suuret summat, jotka kuitenkin kerran happamella sydämellä saat takaisin maksaa.

— Maksanhan minä, maksanhan minä, sanoi Matti. Mutta anna nyt minun pitää se kaunis ajatus, joka minulla oli Tampereella-olosta, äläkä tule tuolla tavoin minua ahdistamaan. Niin kaunista minulla oli, eikä minulla ole muuta surua ollut kuin se, että en tullut tangoksi. Minä en tiedä, mikä vika minuun on tullut, mutta minä en tullut tangoksi, en vaikka kuinka ankarasti olisin koettanut juoda.

— Älkäämme nyt puhuko siitä, sanoi Janne, vaan ajatelkaamme, millä tavoin me kotia tulemme.

— Hevosella kai, vastasi Matti.

— Niin kai, mutta oletko ajatellut, mikä meitä siellä odottaa? sanoi Janne.

— Totta kai minä sitä olen ajatellut, mutta olen myöskin tuumaillut, että mikä on tullakseen, se tulee, vaikka kuinka koettaisi estää, sanoi Matti ja huokasi syvään.

— Hjaa, minä ajattelen suurella murheella sinun paluutasi, sanoi Janne. Mutta ota vastaan tyynesti kaikki.

— Älä minun puolestani murehdi, vastasi Matti. Sinunhan tässä pahemmin käy.

— Kuinka minun pahemmin kävisi kuin sinun?

— Sinähän minun holhoojani olet. Minä olen heikko ihminen, ei syy ole minussa, joka lankeen, vaan sinussa, joka minua huonosti talutit.

Janne hyppäsi Matin eteen seisomaan.

— Puhutko sinä mies sitä, mitä ajattelet, vai mitä tämä on?

— Totta tämä on, ihan totta, sanoi Matti. Sinä lupasit minua hoivata. Jos minä olen eksynyt, niin on syy sinun, ei minun. Sinä saat vastata Miinalle. Minua hän lyö, mutta sinua hän haukkuu.

— Ja sinä luulet, että minä siihen suostun?

— Ei sitä kysytä, suostuuko vai ei, kun laki ja korkea oikeus niin käskee, sanoi Matti. Ja Miina on nyt se oikeus, joka sinua vaatii tilille.

— Älä jankkaa yhtä päätä tuota Miinaasi! huusi Janne. Jollet yksinäsi pääse vaimostasi selville, niin ole sitten pääsemättä. Kiemurtele siinä kuin mato ongenkoukussa.

Janne käveli kädet selän takana permannolla. Hän tunsi taas sanan voiman käyttämisen hetken tulleen. Hän kakisteli hetkisen kurkkuaan, loi mulkoilevan katseen kestikievarin kattoon, jonne sadevesi oli valkoiseen kattopaperiin muodostanut kaikenlaisia ruskeita kuvioita.

— Tuommoinen kuin tuo kattokin on ihmisen elämä, sanoi hän.

Miehet loivat katseensa ylös, ja Matti pani aivan huomaamattaan kätensä ristiin.

— Niin, sellainen on ihmisen elämä, jatkoi Janne. Jos meidän täällä-olomme katto on huono, päreet mädäntyneet, niin vesi pääsee pilaamaan kaiken. Ensin se tippuu ja sitten se lorisee. Kyllähän sammaleet, joita me olemme ylisille lämmön suojaksi panneet, itseensä imevät osan eivätkä päästä vahingollista vettä sen pitemmälle; niin käy, jos me pieniä hairahduksia teemme, ne hukkuvat, eikä niistä jälkeäkään näy. Mutta toisin on, jos olemuksemme katossa on liian suuret reijät, silloin ei mikään vettä estä, vaan alas se tuppaa, ja pian nähdään katossa tuollaisia ruskeita länttejä. Niin on ihmisen mainekin. Siihen tulee kaikenlaisia pilkkuja, joita on vaikea saada pois. Mitä tulee meidän silloin tehdä? Minä kysyn, mitä tulee meidän silloin tehdä?

Janne loi kysyvän katseen kuulijoihinsa. Kun ei kukaan vastannut mitään, niin hän jatkoi:

— Meidän tulee panna toimeen suuri korjaus. Uusia päreitä on hankittava ja ne lujasti naulattava kattoon voimallisen päätöksen nauloilla. Silloin ei sade enää pääse valumaan alas. Mutta vielä ei ole sillä poistettu katossa olevia rumia kuvia. Mitä tulee meidän silloin tehdä? Maalata tulee meidän kaikki uudestaan, maalata oikein paksulla maalilla. Ja, kun sen olemme tehneet, niin kaikki on taas hyvässä kunnossa. Näin opettaa tämäkin katto meille, miten meidän on tehtävä.

Janne käveli mietteissään permannolla ja nautti siitä suuresta vaitiolosta, jonka hänen sanansa olivat saaneet aikaan.

Matti istui kauan liikkumattomana. Vihdoin hän avasi suunsa ja sanoi:

— Se Ylänenkin jäi sinne Tampereelle. Kyllä se mies on aika retku, mutta ammatissaan se on taitava. Se maalasi meidän katon kerran, ja se oli . . .

Kiukkuisena kääntyi Janne Mattiin päin ja huusi kimeällä äänellä:

— Mitä tekemistä Yläsellä on tämän asian kanssa? Sinun talosi katon hän voi maalata valkoiseksi, mutta sinun sielusi suurta likapilkkua ei hän millään maalilla osaa peittää. Toisia voimia siihen tarvitaan. Sinä onneton ihminen, onko sinulla enää ollenkaan järki kunnossa, vai onko se viinassa liotettu?

Matti katsoi hyvin nöyränä maahan eikä sanonut sanaakaan. Janne käveli hetkisen permannolla, pysähtyi sitten Matin eteen ja sanoi:

— Että me kaikki olemme sellaiseen pulaan joutuneet, että emme uskalla omaan kyläämme pää pystyssä tulla, se on kokonaan sinun syysi. Tässä me taas näemme sen suuren totuuden, että yksi paha voi pahentaa enemmän kuin yksi hyvä voi korjata. Ja kuinka hyvä, kuinka auttavainen minä olenkaan ollut teitä kaikkia kohtaan! Jollei oma kiitos haisisi kovin pahalta, niin minä sanoisin monta totuuden sanaa siitä, mitä minä olen.

Matti nousi ja katsoi hyvin laupiaasti Janneen.

— Huonohan minä olen, sanoi hän, mutta älä hyvä mies nyt jätä meitä pulaan, vaan tule auttamaan. Mitä me tässä enää kekastelemme ja riitelemme, mennään kotiin ja otetaan vastaan kaikki, mitä meille korkeimman tahdosta on säädetty. Minuun on tullut nyt niin kovin laupias mielenlaatu. Kyllä minä nyt olen valmis vaikka mihin. Sinä puhuit niin kovasti koreasti tuosta pärekaton panemisesta. Jos sinulla on päreitä, niin korjaa minunkin elämäni rakennus. Kyllä minä sitten sen moninkertaisesti muistan.

Janne loi katseensa taas kattoon, huokasi syvään ja tarttui Matin käteen:

— Minnekähän te joutuisittekaan, ellei minua olisi olemassa? Älkäämme väistäkö sitä, mikä tuleman pitää. Niin sitä maailman historia opettaa, että vasta taistelukentällä suuret sankarit ovat löytäneet ne keinot, joilla kaikki on voittoon johdatettu. Taistelu odottaa meitä, menkäämme uljaasti siihen.

Sen enempää puhumatta menivät miehet pihalle, nousivat rekeen ja lähtivät ajamaan kotikyläänsä kohden.

NELJÄSTOISTA LUKU

Päivä jo hämärti, kun miehet saapuivat kotikylänsä nurkkiin. Klinkkustiinan Vihtori oli jo aikaisemmin hypännyt reestä pois ja lähtenyt astelemaan omille asuntomailleen.

Janne aikoi kyyditä Matin kotiaan, mutta tämä rukoili oikein kauniisti, että Janne ei nyt veisi häntä kotiin, vaan päästäisi nukkumaan Jannen luo vielä siksi yötä.

— Aamulla ihminen aina on uljaampi ja mieli on rohkeampi, sanoi hän.

Eihän Jannella ollut sydäntä kieltää Matilta tätä viimeistä palvelusta, ja niin he kaikin kolmisin, Matti, Janne ja Topias, ajoivat Jannen kotia kohden.

Kun Hilma kuuli tuttujen kulkusten kilinän, riensi hän heti pihalle vastaan.

— Herra jestas kuitenkin! huusi hän. Siinähän se kauppias nyt viimeinkin on. Minä olen täällä jo itkenyt kauppiasta kuolleeksi.

— Ei pidä itkeä tarpeettomia asioita, sanoi Janne. Eihän Tampereen markkinat ole mikään murhapaikka.

— Ja siinähän on Syrjälänkin isäntä ja ihka elävänä! huudahti Hilma. Ja kuinka emäntä on odottanut isäntää, on ollut täälläkin kysymässä. Ensin hän itki ihan niinkuin kaikki reijät olisi olleet auki, mutta sitten, kun Peltolan emäntä palasi sieltä markkinoilta, on tullut toinen ääni kelloon. Hän kävi toistamiseen täällä kysymässä kauppiasta ja uhkasi vääntää kauppiaan niskat viiteen mutkaan. Mutta silloin minä sanoin, että on minullakin osuutta kauppiaaseen ja että minä panen siihen tenän, enkä anna vääntää hänen niskojaan nurin. Niin minä sanoin.

Matti huokasi syvään. Pää kallellaan hän asteli tupaan.

— Mitä ne kaikki ihmiset minusta nyt niin tahtovat? sanoi Janne kiukuissaan. Eikö tässä saa enää olla markkinoillakaan silloin kun haluttaa?

— Ja sitten kävi Peltolan emäntä täällä, jatkoi Hilma.

— Mitäs hän haki? kysyi Janne.

— Kauppiasta tietysti, vastasi Hilma. Ensin hän kiroili, kun kuuli, että kauppias ei ollutkaan vielä palannut. Sitä riivaa ihan vissisti jokin, niin kiukkuinen hän oli. Ja kun hän oli aikansa kiroillut, niin hän itki. Hän pelkäsi, että kauppias oli lopettanut päivänsä. Kyllä minä vakuutin, että ei meidän kauppias sellaista joudu tekemään, sillä on niin paljon hommattavaa vielä maailmassa.

— Se oli oikein vastattu, sanoi Janne. Hyvä on, että sinä, Hilma, puolustat minun kunniaani.

— Ja sitten hän meni. Kun minä näin hänen toisen kerran tulevan, niin panin oven eteen kangen ja puhelin avaimen reijästä hänen kanssaan. Minä en sellaista ihmistä päästä sisään, joka puhuu niin pahaa kauppiaasta.

— Kai hän silloin meni kotiaan?

— Mitä vielä! Syrjälään hän on mennyt, ja siellä ne molemmat naiset nyt odottavat.

— Minä en sano muuta kuin: kohtalo, kohtalo! sanoi Janne.

Hän käski Hilmaa menemään kyökkiin ja valmistamaan heille ruokaa.

Kun Janne tuli tupaan, oli siellä Matti jo itseään pesän edessä lämmittelemässä.

— Kuulehan, Matti, sanoi Janne. Siellä sinun talossasi on nyt koolla oikea armeija. Siellä on Pauliinakin.

— Kuinkas me sitten sinne enää tohdimmekaan mennä? Minä karkaan jonnekin, menen vaikka Tammelaan, siellä on Torron suuren suon takana rauhallinen paikka.

— Ottakaamme itsellemme röyhkeyden kilpi ja sanan miekka, niin kyllä voitamme, sanoi Janne.

— Mistähän minä sen röyhkeyden ottaisin, kun minun luontoni on niin kovasti lempeä. Ja onhan sanakin minun suussani niin kovasti lujassa, että vasta viinalla irroitettuna pääsee esille. Kyllä nyt taisi tulla meille kummallekin sellainen elämä eteen, että helvetissä ei ole sen kirjavampaa.

Hilma pisti päänsä oven raosta sisään ja sanoi:

— Täällä on kyökissä Lahdenperän Eevastiina. Kuuluu olevan asiaa isännälle.

— Mitä ne naiset kaikki nyt yhdellä liudalla meidän perästämme juoksevat, sanoi Matti. Joko hänkin tahtoo minua tilille vaatia?

Samassa tuli Eevastiina sisään. Niiattuaan syvään hän kätteli kauppiasta ja isäntää.

— Minä olin kylällä asioilla ja silloin kuulin, että kauppias oli yhdessä isännän kanssa tullut tänne. Minä ajoin silloin kiireimmän kautta tänne, ja juoksihan se varsakin ihan kuin olisi arvannut, mitä asiaa minulla oli.

— No nyt on kaikki päässyt irti, jos jo hevosetkin minua hakevat, sanoi Matti. Mitä, herran nimessä, minulla on tekemistä teidän varsojenne kanssa?

— Kiittämässähän me olemme, sanoi Eevastiina. Kun isäntä on ollut niin kovasti hyvä meidän Aakustille siellä markkinoilla, niin tulimme sanomaan kiitoksemme.

Vasta nyt muisti Matti, mitä hän oli tehnyt Aakustille.

— No, no, häälahjanhan minä ainoastaan annoin.

— Mutta niin suuren. Meidän Aakusti oli ihan sekaisin ilosta kotia tullessaan. Ja kyllä Emmakin oli. Olemmehan me kaikin käyneet isäntää hakemassa, mutta kun ei ole ollut kotona. Kun minä nyt satuin tietämään, että isäntä on

tullut, niin kävin senvuoksi sanomaan, että niin hyvää miestä ei ole toista kuin Syrjälän isäntä.

— Niin sitä Eevastiina sanoo ja sellaiseksi minut monet huomaavat, sen minä tiedän. Mutta mitä hyötyä siitä on minulle? Nyt minä tässä odottelen pelolla ja vavistuksella sitä hetkeä, jona uskallan mennä kotia.

— Kyllä siellä todellakin taidetaan lämpöisellä mielellä isäntää odotella, sanoi Eevastiina ja hymähti.

Matti katseli terävästi Eevastiinaan hetkisen.

— Kun minä muistelen, millainen Eevastiinakin oli nuorena, sanoi Matti, niin kummastelen minä, millä keinoin teidänkin miehenne ylivallan sai.

— Eihän siihen mitään keinoa tarvittu, vastasi Eevastiina. Hän otti vallan ja sillä hyvä.

— Otti ja otti, hyvähän niin on sanoa. Mutta mistä saa sen uskalluksen?

— Omasta luonnosta se kai esille tulee, en minä muuta tiedä, vastasi Eevastiina.

— Ei Eevastiina yhtään hullummin puhu, sanoi Janne. Kyllä tuossa puheessa on paljon perää. Rohkeutta ja uskallusta maailmassa tarvitaan.

Eevastiina katsoi hymyillen molempiin miehiin, pyyhkäisi kädellään polveaan ja sanoi:

— Eiköhän jokainen nainen mielellään tottele miestä, jos mies vaan osaa oikealla tavalla käskeä. Niin minä olen tuumaillut, kun olen elämää sil-

mällä pitänyt. Ellei minun mieheni olisi minua osannut pitää kurissa, niin mitä minä hänestä olisin välittänytkään. Ja tietäähän sitä, että kyllä komentavassakin miehessä aina hellä paikka on sielun peräkamarissa. Ja kun sinne sitten kerran pääsee, niin sitä iloisempi on. Kun minä katsellen sitä meidän nuorta paria, niin huomaan, että sama juttu siinäkin on. Aakusti pitää kyllä toisinaan sellaista komentoa, että pois tieltä, mutta niin se on taas herkkä sille Emmalleen, kun on saanut aikansa rymytä. Mutta eihän Emma Aakustia rakastaisi, ellei saisi toisinaan pelätäkin.

— Mihinkä kaikkeen Eevastiina tällä puheellansa tahtoo oikeastaan tulla? kysyi Matti. Pitäisikö minun ruveta sitä meidän muijaa pitämään kovissa kourissa? Ei siitä taitaisi mitään tulla. Kyllä se ämmä on jo niin parkittu pahuudessa, että ei sitä kukaan jaksaisi kylliksi kauaa enää komentaa. Ei jaksaisi, eikä pääsisi edes alkuunkaan. Onhan se niin mahtavakin kuin Tampereen raatikammarin uuni, että sitä katsellessakin jo hirvittää miestä.

Mutta Janne oli tämän aikana jo saanut uuden ajatuksen, jonka hän tahtoi heti toteuttaa.

— Eevastiinan puheissa piilee järki ja suuri viisaus, vaikka sinä, Matti, et sitä huomaa, sanoi Janne. Kun entisellä käytökselläsi et kuitenkaan saa osaksesi mitään muuta kuin haukkumisia ja pahaa elämää, niin miksi et yrittäisi kerran sinäkin olla tuima ja tuittuinen?

— Joko nyt sinäkin minua yllytät luvattomiin töihin, sanoi Matti. Älkää, herran nimessä, puhuko minulle sellaista! Minä tiedän, mitä Miina on, sillä minä olen jo niin monta vuotta ollut sen naisen kanssa naimisissa. Te olette olleet hänen tuttaviaan, minä olen hänen miehensä. Te ette tunne häntä, mutta minä tunnen. Jos minä menen kotia, ja sen minä tiedän kerran kuitenkin tekeväni, niin kyllä minä muutaman päivän perästä istun peräkamarissa ja luen Jeremiaan valitusvirsiä. Se onkin ainoa paikka raamatusta, jonka minä kohta osaan ulkoa.

— Älä sinä siinä nyt puhu tyhmyyksiä, sanoi Janne, vaan anna meidän selittää sinulle. Katsohan nyt, Matti, kun sinä kuitenkin saat kovan kohtelun osaksesi, niin miksi et silloin yhtä hyvin käyttäisi hyväksesi kaikkea sitä, mitä tässä sinulle neuvotaan? Ota kerran tuima muoto päällesi ja puhu Miinalle suoraa kieltä. Sano, että sinä olet isäntä talossa ja että sinulla on täysi oikeus tehdä niin kuin parhaaksi näet.

— Oletko sinä koskaan katsonut Miinaan silloin, kun kiukku on hänessä saanut vallan? sanoi Matti. Sen silmät, herra varjelkoon, millaiset silmät sillä on! Kun minä vain katson niihin, niin tunnen, miten polvet menevät koukkuun ja miten sydän alkaa jumalattomasti pompottaa.

— Älä katso häneen! sanoi Janne. Pane silmäsi kiinni ja puhu sitten.

— Ja mitä minä puhun, kun Miina kuitenkin

koko ajan puhuu? Hän on tottunut sellaiseen.

— Puhu sinäkin, sanoi Janne. Puhu niin kauan, että hän paljaasta ihmetyksestä rupeaa kuuntelemaan.

— Mutta mitä minä sanon? Jos sinä sen tiedät, niin selitä minulle.

— Ajattele kaikkea sitä, mitä olet tähän asti saanut kärsiä.

— Jaa-ah, jos minä sitä ajattelen, niin totisesti riittää minulla kyllä puhumista, sillä niin on tämä minun elämäni ollut kuin kirpun pakoa nokkelan naisen hyppysien tieltä. Milloin on sieluni saanut tehdä sellaisia hyppyjä, että on oikein huimannut, milloin olen koettanut piilotella kaiken taakse, joka rakoon ja koloon. Mutta aina on tuo nainen lopulta sittenkin saanut minut kiinni. Ja jos minä olisin huono mies, mutta totisesti, sitä minä en ole, hyvä mies minä olen! Ja tahtoisinpa nähdä sen isännän, joka tässä pitäjässä tekee talonsa puolesta enemmän työtä kuin mitä minä teen. Mutta onko se auttanut, onko se auttanut? Minä viivyn hiukan markkinoilla, ja heti olen sellaisen pelon vallassa, että oikein!

— Älä siinä nyt ruikuta aivan kuin olisit pikku poika, joka on housunsa repinyt eikä uskalla mennä kotia, sanoi Janne tiukasti. Me olemme neuvoneet sinulle keinon, jonka avulla voit pulastasi päästä. Noudata sitä. Kuuntele tarkkaavasti nyt, kuinka me sinulle panemme valmiit sanat suuhun.

Hymy leikki niin ihmeellisen kauniisti Eevastiinan suupielissä, kun hän näki Matin surkeana istuvan tuolillaan ja Jannen sääret hajallaan ja innostuksen tulen leimutessa silmistä seisovan keskellä permantoa.

— Paina nyt visusti mieleesi se opetus, joka sinulle täällä annetaan, sanoi Janne. Astu uljaasti Miinan eteen, vailla pelkoa ja vapistusta, naulaa silmäsi häneen ja huuda: Pidä suusi kiinni, ämmä! Luuletko, että sinä tässä talossa olet se, joka kaiken määräät?

— En minä koskaan noin pitkälle pääse, ruikutti Matti. Sitä ennen on jo Miina lyönyt minua keskelle suuta.

— Ei Miina lyö, jos rohkeasti alat. Korota äänesi niin korkealle kuin suinkin on mahdollista ja läimäytä totuus hänelle ihan keskelle naamaa. Sano: Mies on talon kunnia, mutta siitä sinä et ole yhtään välittänyt. Sinä olet tehnyt minut naurun alaiseksi, niin, sitä sinä olet tehnyt. Mutta nyt tulee toinen ääni tähän taloon.

— Aijai, sanoi Matti, kuinka tuo kuuluu kauniilta, kun vaan sellainen olisi mahdollista.

— Kaikki on maailmassa mahdollista, kun ihminen hommaa oikealla tavalla, sanoi Janne.

— Jatka, rakas Janne, jatka. Sinun sanasi ovat ihanaa palsamia minun sielulleni. Mitä minä sitten sanon Miinalle?

— Sinä lyöt nyrkkisi pöytään ja karjaiset: Ja jollei tästä tule sellainen meno taloon kuin minä

tahdon, niin heitän minä joka sorkan pellolle. Kokoa sitten pihamaalta kinttujasi, jos ne kaikki löydät.

Matti ihan innostui ja huusi:

— Niin, kokoa sitten pihamaalta kinttujasi, jos ne sitten enää sieltä löydätkään, sillä minä heitän ne niin jumalattoman kauas, että ei näy muuta kuin pieni varjo vaan, kun ne mennä huristavat.

Kauan aikaa Janne Matille tällä tavoin selitteli kotiripityksen suurta salaisuutta, ja niin vakuuttavasti hän sen teki, että Matissa heräsi rohkeus ja hän viimein sanoi:

— Mitä me tässä suotta viivyttelemme? Mennään kotia ja pannaan puhdistus toimeen!

— Se on oikein ja uljaasti ajateltu! sanoi Janne.

Hän huusi kyökkiin:

— Topias, mene valjastamaan meidän valakka!

— Minne sitä vielä nyt niin iltahämyssä mennään? kysyi Topias.

— Syrjälän isäntä lähtee kotiaan, vastasi Janne.

— Niin, minä menen kotia ja panen siellä toimeen yhtä ja toista, vakuutti Matti.

— Jollei kauppias minua ihan välttämättömästi tarvitse, niin kyllä minä pysyisin siitä yhdestä ja toisesta mielelläni loitolla, sanoi Topias.

— Jää sinä tänne, jos sinua pelottaa, sanoi Matti. Tässä on joukko, joka ei tällä hetkellä

mitään pelkää. Me menemme vaikka helvetin emämuoria vastaan.

Ja kääntyen toisten puoleen sanoi Matti:

— Kyllä se miehellinen rohkeus sentään on ihmeellinen asia. Se panee sellaisen hyvän vieterin miehen sisälle, sellaisen, joka saattaa järjen ja kielen oikein hyrräämään. Minä en ole tähän asti oikein tietänyt, mitä minulle miehenä kuuluu, mutta nyt se on minulle alkanut selvitä. Kiitos siitä sinulle, Janne, ja kiitos teillekin, Eevastiina, joka suurella viisaudellanne ja erinomaisella ymmärryksellänne olette minua oikealle tielle holtannut.

— Kyllä tänä iltana nyt on toinen meno Syrjälässä kuin ennen, sanoi Janne.

— Älähän sano muuta, vastasi Matti, ja hänen suunsa levisi oikein leveään hymyyn. Tänä iltana saa Miina itse kantaa meille suuhun kaadettavaa. Minä komentieraan, ja Miina juoksentelee minkä ennättää, niiaa ja tarjoo oikein eteen kaiken. Niin sitä tänä iltana vielä meidän talossa ollaan.

Matti alkoi pukea turkkia ylleen.

— Eiköhän Topias jo ole saanut hevosta valjaisiin? sanoi hän. Kovasti kauan hän viivytteleekin. Eikö hän tiedä, että meillä on kova kiire päästä täältä pois. Kun minulla on oma talo, niin tahdon minä siellä yötäkin olla. En minä ole mikään kerjäläinen, joka saa toisilta yösijaa mankua.

Jo kuului kulkusten kilinää pihalta. Matti ja

Janne menivät ulos, nousivat rekeen ja lähtivät ajamaan. Eevastiina päästi hevosensa irti tikapuista, joihin se oli ollut sidottu, ja läksi ajamaan jälestä.

Jo alkoivat Syrjälän nurkat näkyä, kun Matti tarttui ohjaksiin, joita Janne piteli, ja sanoi:

— Eihän pidetä sentään sellaista kiirettä, annetaan hevosen hiukan huohottaa. Johan me olemme ihan lähellä.

— Mitä me tässä sillä lailla viivyttelemme? sanoi Janne. Mennään niin että hurisee pihalle, jotta Miina tietää, kuka on tulossa.

Ja Janne löi valakkaa, ja se kiisi minkä alta pääsi.

Ihan talon portin luona pidätti Matti Jannea.

— Annahan, kun minä nousen reestä jo tässä pois, sanoi hän.

— Minne sinä nyt menet? kysyi Janne.

— Tuntuu niin kovasti kummalliselta ruumiissa, vaikerteli Matti. Mitenkä lienevätkään ne kaikki kaupungin hyvyydet siellä sekaantuneet? Aja sinä edeltä pihaan ja mene taloon, kyllä minä tulen sitten perästä. Minä poikkean ensin tänne syrjään.

Matti oli jo hypännyt reestä pois ja juoksi nurkan taakse. Janne huusi hänen jälkeensä:

— Matti, Matti, älä mene!

Hän aikoi lähteä juoksemaan Matin jälestä, kun samassa talon ovelle ilmestyi kaksi naista.

Toinen oli Miina ja toinen Pauliina. He olivat kuulleet kulkusten kilinän ja tulivat katsomaan, keitä vieraita oli tulossa.

Kun Pauliina kuuli Jannen äänen, niin hän huusi:

— Se on Janne!

Samassa juoksi Miinakin reen viereen ja huusi:

— Missä on Matti?

Pauliina ryntäsi jälestä ja kiljaisi:

— Missä sinä olet näin kauan viipynyt, sinä onneton mies?

Valakka säikähti tätä melua ja läksi kiitämään eteenpäin pihan toiselle puolelle. Näin pääsi Janne ensi hädässään naisia pakoon. Pihan toisella puolella hän sitoi valakan kiinni ja asteli pää pystyssä ja suu sotaan valmiina naisia kohden.

— Älkää siinä kilpaa huutako! sanoi Janne. Menkää sisälle, niin minä kerron kaiken.

Mutta naiset eivät osanneet pitää suutaan kiinni, vaan kaiken aikaa, minkä tarvitsivat päästäkseen tupaan, he kyselivät kilpaa, Miina Matista ja Pauliina Jannesta ja hänen retkistään.

— Jollette nyt jo pidä suutanne kiinni, huusi viimein Janne, niin teen minä sen, ja silloin saatte kysyä vai' ka mitä, ettekä saa yhtään mitään tietää.

Tämä uhkaus sai naiset vaikenemaan hetkiseksi.

Eevastiina oli noussut reestään, sitonut hevo-

sensa kiinni, pannut sen eteen heiniä ja astui toisten jälestä tupaan.

— Missä on Matti? kysyi Miina heti, kun tuvan ovi oli sulkeutunut.

— Matti on kotona, vastasi Janne.

— Missä kotona?

— Täällä.

— Miksi ei hän tule sisään?

— Hänellä oli ensin muuta toimitettavaa.

— Mitä toimitettavaa hänellä oli?

— Hän meni purkamaan ensin kiukkuaan, jotta ei liian pahoja sanoja laskisi suustaan.

— Älä siinä hölise, sanoi Miina. Omaa pelkuruuttaan se mies on piilemässä. Kyllä minä sen ihmisen tunnen. Eihän hän ole eläissään tohtinut yhtä ainoata kovaa sanaa sanoa.

— Mutta nyt hän sanoo, vakuutti Janne. Hän on koonnut itselleen rohkeutta ja ottaa talon ohjakset käsiinsä.

— No, sellaista ihmettä ei tapahdu enää tämän maailman aikaan, sanoi Miina, että Matti mieheksi tulisi. Kyllä minä hänessä olen sitä koettanut tuoda ilmoille, mutta ei ole onnistunut. Kinnas on kinnas, ei se siitä kirveeksi muutu.

— Ei sitä niinkään varmasti tiedä, sanoi Janne. Sittenhän, Miina, saat nähdä, kun Matti tulee sisään.

Pauliina ei enää jaksanut hillitä itseään ja puhehaluaan, vaan töytäisi Jannea kylkeen ja sanoi:

— Missä ihmeessä sinä olet ollut? Mitä sinä sillä lailla karkasit?

— En minä ole karannut, sanoi Janne juhlallisesti. Minä menin silloin, kun minun oli mentävä. Ja minä pyydän kerta kaikkiaan huomauttaa Pauliinalle, että minä olen vapaa mies enkä anna vieraitten naisten tulla minun elämääni määräämään.

— Mutta kun sinä sillä lailla menet juomaan itsesi ihan sikahumalaan! sanoi Pauliina. Olithan sinä ihan hervoton silloin, kun minä sinut tillikasta otin pois.

— Pidä suusi kiinni! sanoi Janne. Mikä hervoton minä olin? Minä annoin sinun menetellä niinkuin tahdoit, jotta ei tulisi suurta häväistystä sinun osaksesi. Ajattelehan, olisiko kunniastasi ollut enää mitään jälellä, jos minä olisin huutanut poliisia ja olisin antanut sinun joutua putkaan väkivallanteosta? Pahasti sinä minua kohtelit, mutta minä kaikessa ajattelin sinun parastasi. Sellainen minä olen. Käännä silmäsi itseesi ja sano sitten, millainen sinä olet.

Pauliina jäi aivan suu ammollaan kuuntelemaan Jannea. Tämä asioiden käänne oli hänelle niin perin uusi, että hän ei osannut sanoa mitään. Tähän asti oli hän ollut ihan varmasti vakuutettu siitä, että hän kaikessa oli menetellyt niinkuin hänellä oli oikeus menetellä, ja nyt tuleekin toinen ja sanoo, että hän olikin kulkenut koko ajan vääryyden ja pahanteon polkuja. Lopulta hänen

sisunsa otti oikein aika loikkauksen eteenpäin ja hän aikoi sanoa jotain, kun Janne huomasi sen ja tiuskaisi:

— Ole siinä vaiti, äläkä rupea sekoittamaan asioita!

— Mutta missä on Matti? kysyi Miina. Missä mies viipyy?

— Kyllä hänen jo pitäisi olla ennättänyt tulla, arveli Janne.

Hänessä heräsi ajatus, että Matti ehkä olikin kadottanut kaiken rohkeutensa ja nyt oli piilottautunut jonnekin, päästäkseen Miinan vihoja pakoon. Mutta ellei Matti nyt kokoa kiukkuaan ja ala käyttää sanan voimaa, sen tiesi Janne, niin eivät he molemmat koskaan enää kunnialla selviydy tästä markkinamatkasta. Matti oli saatava hinnalla millä tahansa kiukustumaan.

— Odottakaahan, kun minä menen katsomaan, minne mies on jäänyt, sanoi Janne.

Hän meni portaille ja huuteli hämärään:

— Matti hoi! Missä sinä olet? Tule tänne! Miina ja me kaikki odotamme sinua.

Hän kuunteli. Ei mistään tullut vastausta.

— Tule vain turvassa, ei täällä ole mitään hätää! huusi Janne.

Ei kuulunut hiiskaustakaan.

— Nyt se riivattu tallukka on jossain kyyryllään mieli monenkarvaisena ja miettii, millä tavoin osaisi Miinalta rukoilla kaikki anteeksi. Mutta sillä tavalla ei nyt päästä yhtään minne-

kään, sen minä tiedän. Vaikka hän sitten tulisi perästäpäin hulluksi, mutta kiukkuisena täytyy hänen nyt astua Miinan eteen. Jollei hän sitä tee, niin kyllä Miina siitä huolen pitää, että Matin sairausjutusta tulee iänikuinen nalkutus, ja kun minä olen siinä samassa talkkunassa ollut mukana, niin on minun kunniani mennyt. Minä vedän sen miehen vaikka korvista tupaan.

Näin päättäen lähti Janne etsimään Mattia.

Pimeässä hän huuteli, mutta mistään ei kuulunut vastausta.

— Ei suinkaan se aikansa kuluksi ole mennyt hirteen, arveli hän. Se olisi sentään niin epätoverillisesti tehty, että ei hän sitä tohtisi, sillä kyllä hän tietää, mitä minä siihen juttuun sanoisin. Ei hän toiseen taloonkaan ole uskaltanut mennä. Kyllä hän ihan varmasti on täällä. On tämäkin leikkiä! Tässä vanhoilla päivillään saa keskellä talvipimeätä leikkiä kuurupiiloisilla.

Janne huuteli Mattia ja kuunteli. Vähään aikaan ei kuulunut mitään, mutta sitten tuli jostain aivan läheltä sellaista pientä pirinää kuin kuuluu aivastuksen tuoksahduksen katketessa kesken.

— Se jeeveli on saanut nuhan! sanoi Janne. Kyllä minä sen nyt saan käsiini.

Janne riensi sinne päin, josta ääni oli tullut. Pimeässä hän näki jotain liikuskelevan karkuun. Janne ryntäsi nopeasti esiin ja tarrasi pakenijan niskaan kiinni.

— Älähän mene karkuun, huusi Janne, vaan tule tupaan, siellä sinua kovasti odotetaan!

— Rakas Janne, sinä minun nuoruuteni hempeimmän ajan leikkitoveri, minä rukoilen sinua, älä vie minua sinne, sanoi Matti. Anna minun mennä talliin tai navettaan tai sikopahnoille nukkumaan, mutta älä vie minua Miinan viereen, älä vie!

Matin äänessä oli sellainen armoa rukoileva sävy, että Jannen mieli oli jo lauhtumaisillaan ja hän olisi antanut miehen tehdä ihan niinkuin itse halusi, ellei hänen kaunis kunniansa olisi ollut vaarassa.

— Et sinä nyt pääse yhtään minnekään, sanoi Janne. Tupaan sinun täytyy tulla. Ja puhu sitten Miinalle. Minä olen häntä jo kyllä valmistellut. Ei hän kovasti kummastu, kun sinä puheesi tulvan päästät valloilleen.

— Minkätähden minua tällä tavalla vainotaan, ruikutti Matti. Antakaa minun yksinäni pitää selkäni ja saunani, Miinani ja piinani. Mitä se teihin kuuluu? Minähän sen kaiken kärsin ettekä te.

— Kyllä tämä asia muihinkin koskee, vakuutti Janne. Koko miessuvun kunnia on tässä kysymyksessä.

— Mikä miessuvun esitaistelija minä nyt sitten yhtäkkiä olen, sanoi Matti. Eihän minua tähän asti ole aina edes oikeana miehenä pidettykään. Mistä tämä suuri edesvastuu nyt tulee, joka

minun selkääni sälytetään? Ja samapa se, mitä Miina miessuvusta ajattelee, hyvää tai pahaa. Hän on ottanut minut, eikä toista ota enää. Sen minä niin visusti tiedän.

— Älä siinä suotta jupata, sanoi Janne ja alkoi raahata Mattia tupaa kohden. Puhu sitten, kun sinne sisälle pääset.

Turhaan Matti rukoili. Janne piti lujasti saaliistaan kiinni ja veti häntä yhä lähemmäksi tupaa kohden. Mutta kun portaitten eteen tultiin, niin siinä Matti teki tuiman tenän, niin tuiman, että oli aivan vähällä päästä Jannen käsistä pakoon. Janne siinä melusi, ja naisväki ryntäsi tuvasta katsomaan, mikä oli hätänä.

Kun Janne näki Miinan ja Pauliinan sekä Eevastiinan heidän takanaan seisovan tuvan portailla, niin hän tuumi:

— Jollei totuudella pääse siihen, mihin tahtoo, niin pääsee kai valheella.

Ja hän huusi, minkä suinkin jaksoi:

— Älkää, herran nimessä, tulko tänne lähelle. Matti on ihan vimmoissaan. Katsokaa, hyvät ihmiset, miten hän koettaa päästä minun käsistäni pois! Sinne Miinaan se tahtoo rynnätä.

— Pois minä tahdon! huusi Matti.

— Minne pois, huusi vastaukseksi Janne. Niinkuin en äsken olisi kuullut, kuinka Miinaa sadattelit sellaisella voimalla, ettei ainoakaan vanhapoika naista sillä tavalla maalaile.

Miina huitoi Jannelle käsillään ja huusi:

— Älä päästä irti, älä päästä, Janne!

— Jollet sinä, senkin haaska, mene siitä pois, niin minä revin sinut kappaleiksi! huusi Matti Jannelle.

— Kuuletteko, vaimot siellä, kuuletteko? Noin se uhkaa!

— Kyllä minä näytän, ketä minä uhkaan, huusi Matti ja teki oikein vimmatun yrityksen päästäkseen vapaaksi.

— Herra hyvästi siunatkoon, mistä se Matti nyt niin kamalaksi on tullut! vaikerteli Miina. Älä sinä, rakas Matti, minuun vihaasi ala purkaa, enhän minä ole sanonut pahaakaan sanaa. Minä tulen tästä sinun luoksesi, niin kyllä sinä silloin . . .

Kun Miina sen sanoi, niin tahtoi Matti hinnasta mistä tahansa päästä kauaksi vaimostaan. Hän riuhtaisi vimmatusti ja mölisi aivan kuin teurastettavaksi vietävä raavas.

— Se tulee päälle! parkaisi Pauliina ja juoksi pakoon talon kyökkiin.

Miina ei siinä hetkessä tietänyt oikein, mitä hänen tuli tehdä, mutta kun Eevastiinakin karkasi pois, niin juoksi Miina toisten jälestä.

— Pannaan ovi hakaan, ettei pääse tänne, sanoi Eevastiina ja telkesi oven jälestään.

Mikähän veitikka Eevastiinassa oli herännyt, mutta kovin kirkkaasti kiiluivat hänen silmänsä, kun hän oven suljettuaan katsahti molempien naisten säikähdyksestä mulkoileviin silmiin.

— Onkohan se tullut hassuksi? sanoi Miina

ja pani kätensä ristiin. Voi kuitenkin tätä onnettomuuden päivää!

— Ei isäntä hassu ole, vastasi Eevastiina. Kyllä minä hänet jo kauppiaan luona näin ja huomasin, ettei se ole yhtään mitään muuta kuin kiukkua. On kai emäntä pitänyt häntä liian kovassa pinnistyksessä, koska suuttumus nyt pursuu esiin.

— Mitäs kovalla minä häntä olen pitänyt, sanoi Miina. Olen vain korjannut, kun hän on tupannut tekemään hassusti.

— Näitkös, Miina, sanoi Pauliina, kuinka kauppias taas koetti olla hyvä ja auttavainen? Kuinka hän piteli Matista kiinni, jotta ei mies päässyt tänne tekemään pahaa, ehkä murhaakin ihan tarpeettomasti. Ja niinkuin sinä Jannea olet haukkunut roistoksi!

Näin naiset puhelivat, eivätkä heidän silmänsä pitkään aikaan tahtoneet osata asettua asumaan entiseen rakoonsa, vaan töllistelivät pyöreinä ja tuijottavina. Eevastiina selitteli asiaa hiljaisella, rauhallisella äänellään. Hän maalaili Matin kiukkua niin selvästi, että lopulta Miina pani kätensä kupeelleen ja sanoi:

— On se meidän isäntä sentään sellainen mies, ettei niitä olekaan joka paikassa. Ei se vain anna itsensä kanssa tehdä samalla tapaa kuin miten sinäkin Eevastiina aikoinasi omaa miestäsi komensit. Eihän se mies ollut koskaan poissa kotoaankaan. Ei uskaltanut, kun pelkäsi sinua.

Eevastiinaa nauratti niin, että hän kääntyi oveen päin ja painoi kasvonsa siihen kiinni.

— Missä ne nyt ovat? kysyi Pauliina.

— Menevät porstuan toiselle puolelle uuteen tupaan.

— Eiköhän sen Matin mieli tulisi hyväksi, jos minä sille kahvit keittäisin? sanoi Miina.

Ja odottamatta mitään vastausta hän meni lieden luo ja alkoi virittää tulta.

Kun naiset olivat paenneet, niin Janne sanoi Matille:

— Älä siinä nyt enää riehu, kyllä se jo riittää. Akkaväki on jo peloissaan karannut tiehensä.

Matti seisoi aivan kuin herpaantuneena hetkisen paikallaan.

— Mitä sinä hassuja puhut? sanoi hän. Minne karkuun ne olisivat menneet?

— Ovathan vain menneet, kun pelkäsivät sinua.

Vähään aikaan ei Matti oikein ymmärtänyt, mistä oli kysymys. Mutta sitten se selvisi hänelle, ja hänen kurkustaan nousi hörinä, joka muistutti vanhan tamman hirnuntaa, siitä se sitten muuttui röhinäksi ja viimein puhkesi nauruksi.

— Janne, minun nuoruuteni ystävä, sanoi hän ja tarttui Jannen olkapäihin kiinni, sano minulle, onko se totta? Pelkääkö tuo akkaväki minua oikein todella?

— Mitäs ne muuten karkuun juoksisivat ja panisivat ovea kiinni.

— Voi kuitenkin, etten minä tätä ennen ole

tietänyt, kuinka helposti saa akkaväen tottelemaan! sanoi Matti. Tässä minä nyt olen vuosikausia kitunut ja ruikutellut, kun kaikki on mennyt niin surkeasti. Eikä olisi tarvittu mitään muuta kuin kova sana, ja kaikki olisi ollut ihan toisinpäin. Kyllä ihminen näyttää viisastuvan niin kauan kuin elää.

—Tällä kertaa olemme voiton saaneet, sanoi Janne, sillä tavalla, jota sotahistoriassa sanotaan kierrokseksi. Pidä nyt huolta siitä, ettei tämä voitto sinulta mene hukkaan.

— Menköön vaikka tuhkaan, kun minulla se tieto on, että kerran ainakin Miina minua on pelännyt. Minun on mieleni nyt niin hyvä, että jos Miina olisi tässä, niin syliin minä sen ottaisin ja likistäisin oikein rajusti, ihan kuin siihen aikaan, kun minä vielä ulotuin ottamaan käsivarsillani ristiin hänen selkänsä poikitse.

Janne huusi säikähtyneenä:

— Oletko sinä ihan hassu? Jos sinä nyt hänelle olet hellä ja hyvä, niin alkaa tässä heti entinen elämä. Ja silloin saat sanoa ainiaaksi hyvästi markkinoille.

Matin naurava naama venyi totiseksi.

— Se on totta, sanoi hän. Ei tässä muu auta kuin hallita, koska kerran on joutunut kansojen hallitsijaksi. On minun kuitenkin sydämestäni Miinaa sääli.

— Ole hiljaa, sanoi Matti. Joutuuko tässä säälimään jokaista. Hyvä, kun itse pysyy pystyssä.

— Niin, ei säälitä, ei säälitä sitten, koska sinä et sitä tahdo, sanoi Matti. Annetaan oikeuden käydä armosta ja pidetään talossa komentoa.

Kädet housuntaskuissa asteli Matti tupaan, käveli huoneessa edes ja takaisin, silloin tällöin päätään heitellen ja suunsa pielestä syljeskellen.

— Mutta että kaikki palvelijat olivat jo levolla eikä kukaan ollut tätä tarkkaan näkemässä, sanoi Matti, se oli sentään ikävä asia! Olisi ollut niin hauskaa, kun olisi tiedetty, kuka on isäntä talossa.

Kauan miehet keskustelivat, ja yhä varmemmaksi tuli Matti omasta isäntäarvostaan. Mutta lepsahtipa miehen mieli jokseenkin alas, kun kuuli eteisestä tuttuja askeleitten ääniä.

— Ole nyt luja ja varma, sanoi Janne hiljaa Matille.

Matti seisoi silmät nappina päässä katsellen oveen, joka aukeni, ja josta Miina astui sisään tuoden kahvitarjotinta.

— Minä keitin kahvia, sanoi Miina niin sulavalla äänellä kuin suinkin osasi. Eiköhän se maistu näin kylmästä tultua?

Matti ei osannut sanoa mitään muuta kuin:

— Panehan tuonne pöydälle!

Miina vei tarjottimen pöydälle.

— Oliko hauskaa markkinoilla? kysyi hän lempeästi.

— Mitä sinne entistään enemmän olisi hauskuutta tullut, vastasi Janne.

— Emme me tässä rupea kaikkia kertomaan sinulle, sanoi Matti.

— Enhän minä sitä tahdokaan, en millään tavalla, vakuutti Miina. Satuin tuossa kysymään, kun ei ollut muutakaan sanottavaa.

Janne oli siirtynyt pöydän luo ottamaan kahvia.

— Annahan, Miina, ryyppykin, sanoi hän.

— Kyllä minä annan, vastasi Miina.

Hän kaivoi taskustaan avaimen, antoi sen Matille ja sanoi:

— Mene sinä, Matti, joka olet isäntä, ottamaan pullo kaapista.

Matin käsi vapisi, kun hän avaimen käteensä otti. Hänen teki mieli jotain sanoa kiitokseksi Miinalle, mutta kurkusta ei tullut muuta kuin korahdus. Kun hän meni kaappia kohden, niin tuntui ruumiissa suloinen puistatus, ja kun hän pisti avaimen reikään, niin ei se ensi kerralla osunut oikein reikään, niin hänen kätensä vapisi.

Kun Matti palasi, oli Miina jo lähtenyt huoneesta pois.

Matti seisoi kauan pöydän luona, jolle hän oli laskenut kaapista tuomansa pullon. Liikutettuna katseli hän kädessään olevaa avainta.

— Että minä olen talon isäntä, sen minä nyt varmasti tiedän. Tämä avain on se valtikka, jota minä olen kaivannut.

Hän pani avaimen housuntaskuunsa, taputti kädellään sen päälle tunnustellakseen, millaista

oli, kun avain oli taskussa. Sitten hän otti sen käteensä ja katseli sitä joka puolelta. Ja tätä tehdessään hänessä heräsi hellä tunne Miinaa kohtaan. Hänen rintansa nousi ja hän huusi:

— Senkin Miina!

Miina oli juuri tulossa tupaan kahvipannu kädessään tarjoamaan toista kuppia. Kun hän kuuli Matin sanat, niin hän hissuksiin sulki oven ja palasi toisten naisten luo.

— Älkää pitäkö täällä sellaista pahaa elämää, sanoi hän ankarasti. Isäntä tahtoo olla rauhassa!

— Emmehän me . . . vakuutti Pauliina.

Eevastiina hymyili, sanoi hyvästi ja meni.

Kun hän reessään istui ja ajoi talvisen yön hämyssä kotiaan kohden ja hevonen tulista vauhtia kiisi jäätä myöten Lahdenperän mökkiä kohden, jonka ikkunasta tuli näkyi kauas järvelle, sanoi hän itsekseen:

— Kyllä mies antaa naisen itseään komentaa vaikka kuinka paljon, kun vain saa elää siinä uskossa, että hän kaiken määrää. Niin kai se oli minunkin ukkoni laita. Ja siksi kai me olimmekin niin onnellisia.

VIIDESTOISTA LUKU

Jouluaatto oli tullut. Janne Nakkila istui yksinään huoneessaan. Kyökistä kuului kaikenlaista kalinaa, Hilma siellä valmisteli jouluruokia. Kovassa puuhassa oli Hilma ollut jo monet viikot, sahtia oli hän tehnyt, oli keittänyt ja leiponut, ja kaiken hyvän lopuksi oli hän vielä Topiaksen avulla hankkinut joulukuusenkin Jannelle. Sen Hilma oli somistanut karamellipaperista tehdyillä koristuksilla, ja oli se hänen omasta mielestään ihmeellisen kaunis. Siellä täällä oli oksiin sidottuja, kallellaan olevia kynttilöitä odottamassa iltaa, jolloin ne saisivat palaa.

Varhain tuleva talvinen hämy asui jo huoneessa. Janne istui yksinään kiikkutuolissa. Piippua oli hän polttanut, mutta ei sekään enää maistunut hänestä miltään, vaan oli se saanut jäädä pöydälle.

Jannen mietteet kulkivat kaikenlaisia polkuja, milloin ne astelivat ajatusten maantielle, milloin poikkesivat oikoteille ja siellä eksyivät, kunnes täytyi taas palata alkuansa kohden.

— Jollen minä olisi tällainen taivaaseen päin

pyrkivä nyppylä elämän sileässä pinnassa, niin en minä millään tavalla sitä valittaisi, että minua näin surkeasti on höylätty. Totuutta minä olen aina muille saarnannut ja totuutta täytyy minun siis itsenikin suhteen harjoittaa. Ja kun minä panen totuuden osviitan sieluni eteen ja katson siihen, niin täytyy minun sanoa: aijai, Janne Nakkila, kuinka sinun on käynyt, ihanhan sinä olet menossa nurin! Niin minun täytyy sanoa. Mitä minä olin ennen tässä kylässä ja mitä minä olen nyt? Ennen minä olin aivan kuin ihana auringonkukka, leveä ja rehottava, joka on koko ryytimaan kaunistuksena, nyt minä olen vaivainen nokkonen, joka ei kelpaa mihinkään muuhun kuin sikojen ruuaksi. Ja mikä on minut tähän alennustilaan saattanut? Mikäs muu kuin minun tavattoman hyvä sydämeni. Minä ryhdyin Emmaa auttamaan, ja silloin alkoivat asiat mennä sekaisin. Ellen olisi Emmaa ja Aakustia koettanut saada yhteen, joka toimi oli suoraan sanoen ihan joutavaa, sillä niitä olisi ollut yhtä mahdoton varjella menemästä toisilleen kuin pidellä kirppuja vakassa, ellen olisi sitä tehnyt, niin en olisi lopulta pulikoinut kirkonjärvessä, kaikkien ihmisten kummastuksena aivan kuin mikäkin mulkosilmäinen rumppi. Ellei niin olisi käynyt, niin en olisi vilustunut, en olisi joutunut Pauliinan saaliiksi, en olisi mennyt Savonlinnaan — no, sitä matkaa en sentään kadu — ei olisi minun poissaollessani valittu sellaista kiusankappaletta opettajaksi, kuin

mikä meillä nytkin on, jolla ei ole mitään kunnioitusta vanhempia ihmisiä kohtaan. Ellei sitä Emmaa olisi ollut, niin ei olisi tuolla istuimessani muutamia vieläkin toisinaan kirveleviä kohtia. Näin pitkälle on siis minun hyvä sydämeni minut saattanut. Mutta älkäämme puhuko siitä sen enempää, ajatukseni, minun ainainen uskollinen toverini, vaan ottakaamme kaikki tyynesti vastaan, sillä me olemme sen erinomaisen hyvin ansainneet.

Janne sytytti uudelleen piippunsa, veteli muutamia haikuja ja jatkoi taas:

— Ihan niinkuin maailmakin on ymmyrkäinen, niin on ihmisen ajatuksenjuoksukin. Minä pääsen aina ja kaikessa lopulta omaan itseeni. Eihän se tosin ole mikään ihme, sillä totisesti kysyn itseltäni, kannattaisiko tässä pitäjässä ajatella ketään muuta kuin minua. Eivätkä ne muutkaan mitään muuta ajattele kuin minua, sen tiedän. Ja kun minä sen tiedän, niin harmittaa se samalla minua koko lailla, sillä minulle on tapahtunut kunniani suhteen kaikenlaisia hairinkoja, minusta ei puhuta enää samalla tavalla kuin vielä vuosi sitten. Totisesti, eivät enkelitkään voisi minusta sanoa mitään muuta, kuin että minä olen harvinaisen suora mies, kun tällä tavalla tohdin alentaa itseäni. Mutta kuinka sanotaankaan sananlaskussa: totuus ei pala tulessakaan.

Janne nousi tuolistaan ja asteli huoneessa:

— Hyvää sentään tekee ihmiselle tällainen

pieni katsahdus omaan sieluntilaan, tällainen ankara arvostelu, jossa ei millään tavoin itseään sääli, vaan antaa totuuden ruoskan oikein vinkua pitkin selkäkamaraa. Niinkuin minä äsken itselleni toin ilmi, on minun kunniani saanut pieniä kolauksia. Tosin minä sen kaikkein pahimman, joka olisi johtunut Matin onnettomasta markkinamatkasta, olen taitavasti osannut kääntää poispäin, mutta sittenkin olisi minun tehtävä jotain oikein repäisevää, jotta se entinen asema uudessa loistossa ja kauneudessa tulisi taas kaikkien eteen ihailtavaksi.

Hetkisen mietiskeltyään hän hymähti ja sanoi:

— Eihän se Pauliina sentään niin tavattoman hullu ole! Kyllä siitä taitaisi oikealla hoitamisella muodostua hyväkin aviovaimo. Sillä on kuitenkin sellainen voimallinen halu puuhata ja hommata. Ja kun järki sittenkin maailmassa on voittanut väkivallan, niinkuin historia meille selvästi osoittaa, niin eiköhän tässäkin kävisi samoin. Ja jos minulla Pauliinan tavarat olisi, niin kyllä tiedettäisiin, missä se mahti ja valta asuu tässä pitäjässä.

Jannen mietteet keskeytyivät. Ulkoa kuului kulkusten kilinää, ja pihaan ajoi joukko rekiä.

— Mikähän kumma sieltä nyt on tulossa? ajatteli Janne.

Pian hän sai tietää, ketkä hänen luokseen olivat tulossa, sillä Topias ilmestyi ovelle ja huusi:

— Täällä on Syrjälän ja Peltolan kansaa oikein kasoittain!

Janne ryntäsi ovesta ulos. Pihalla oli Pauliina omalla komealla tammallaan ajamassa, siellä oli Miina ja Matti, ja toisten takana oli Eevastiina, Aakusti ja Emma.

Kun oli kätelty ja toivotettu hauskaa jouluaattoa toisilleen, menivät kaikki tupaan, jossa Hilma sillä aikaa oli sytyttänyt lampun palamaan.

Tuvassa ei vähään aikaan kukaan puhunut mitään. Janne huomasi, että kaikilla oli jotain tärkeätä mielessään, sillä Eevastiina oli tavallista punoittavampi ja kaikki katsoivat häneen niin odottavasti.

Janne, joka aina oli suurina hetkinä osannut olla niinkuin olla tuleekin, ei nytkään säikähtänyt, vaan vetäytyi huoneen perälle, asettui varmaan asentoon, pani toisen kätensä selän taakse ja toisen liiviensä nappien väliin ja odotti.

Kun Eevastiina oli kurkkuaan hetkisen ruuvaillut, alkoi hän:

— Nämät toiset ovat käskeneet minua puhumaan jotain kauppiaalle.

Janne liikutti hiukan jalkojaan ja taivutti päätään, mutta ei sanonut sanaakaan.

Eevastiina jatkoi:

— Meillä kaikilla on kauppiaalle pientä kiitollisuuden velkaa ja olemme senvuoksi tahtoneet tuoda esiin kauppiaalle kiitoksemme.

— Tässä se on! kuiskasi Pauliina ja pisti erään laatikon Eevastiinan käteen.

— Kyllähän minä olin ajatellut sanoa yhtä ja

toista, jatkoi Eevastiina, mutta mitä minä suotta. Me olemme yhdessä ostaneet kauppiaalle tämän pienen lahjan. Kyllä se on tullut hyvästä sydämestä.

Eevastiina meni Jannen luo ja ojensi hänelle laatikon, jossa oli tusina hopealusikoita.

— Minulla on kunnia kiittää! sanoi Janne ja kumarsi ensin hyvin kohteliaasti.

Sen tehtyään hän suuteli Eevastinaa, joka kauniisti punastui. Sitten otti Janne Miinan syliinsä, joka käyttäytyi niin vastaanharaavasti, että Janne selvästi huomasi, kuinka pitkä aika oli siitä kulunut, kun sellaista hänelle oli tapahtunut. Pauliina oikein kietoi Jannen kaulaan kätensä ja likisti minkä jaksoi. Kun tämän toimituksen päätyttyä Janne oli miehiä kätellyt, astui hän keskelle huonetta, korotti äänensä ja sanoi:

— Tästä taas huomaa yhtä ja toista. Minä jo olin täällä alakuloisuuteen vaipunut ja mieli harmaana tuumiskelin, että kukaan ei minusta enää välitä, mutta nyt tuleekin suuri todistus minulle siitä, että rakas minä olen teille, ja että te ette ainakaan ole olleet huomaamatta, kuinka paljon hyvää minä aina olen ollut valmis tekemään teille. Tämän minä olen tahtonut sanoa teille kaikille yhteisesti, mutta on minulla sinullekin, Pauliina, jotain sanottavaa erittäin.

— Niin, minähän tuohon lahjaan olen eniten rahaakin pannut, sanoi Pauliina.

Janne ei ollut sitä kuulevinaan, hän jatkoi:

— Minä olen jo kauan tietänyt, mitkä sinun salaiset ajatuksesi ovat, kuinka sinä aina olet tahtonut pyrkiä ajatusten ja suurien unelmien kukkuloille, mutta kuinka sinä sinne kavutessasi olet aina istuallasi luistanut alas tiedon liukasta kalliota pitkin. Tänään minä olen miettinyt ja olen ajatellut, millä tavoin minä sinua jalossa pyrkimyksessäsi saattaisin auttaa. Ja minä olen tänään, pidettyäni pientä keskustelua oman itseni kanssa, löytänyt selityksen. Minä otan sinut vaimokseni.

— Herra jestas! parkaisi Pauliina.

Janne loi häneen ankaran katseen, ja Pauliina vaikeni.

— Tämä liitto on oleva pyhä liitto, sellainen, jonka kautta tässä pitäjässä vielä suurta ja ihmeellistä saadaan aikaan. Minä sanoin: pyhä liitto!

Pauliina tuli ihan liikutetuksi ja pani kätensä ristiin.

Jannen ääni nousi kimeään korkeuteen, kun hän huusi:

— Pauliina Peltola, sinä olet uskollisesti minua odottanut, ja nyt on sinulle autuuden päivä koittanut. Tule ja sulje ylkäsi syliisi!

Pauliina riensi Jannen luo ja aikoi kietoa kätensä hänen kaulaansa ja suudella häntä, mutta Janne veti nopeasti hänen kätensä alas ja painoi hänen päänsä poveaan vastaan.

— Niin, niin, nyt me olemme toisemme saa-

neet, sanoi Janne. Ei puutu tästä ilosta mitään muuta, kuin että kirkkoherra ja kansakoulunopettaja olisivat tätä näkemässä. Se tekisi heille niin erinomaisen hyvää.

Janne ojensi kätensä eteenpäin, ja siitä huomasivat toiset, että he saivat tulla onnittelemaan kihlattua paria.

Hilma ryntäsi kahvitarjotin kädessään sisään, ja niin onnellinen hän oli hantelsmanninsa puolesta, ettei muistanut olla mustasukkainenkaan Pauliinalle.

Kun seuraavana aamuna Pauliina ja Janne istuivat kirkonpenkissä rinnatusten, niin tiesi jo koko pitäjä, että kohta tulee suuret häät, sillä Janne oli kirkonmäellä ennättänyt ilmoittaa tämän iloisen uutisen mahdollisimman monelle.
